

Մ.Ս.Կ. ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄԱՑ
ՅԵՐԱԿԱՆ ՅԵՎ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՎՍՐՉՈՒԹՅՈՒՆ

ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ
ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ
ՆՅՈՒԹԵՐ

1934-35 ՌԻՍՈՒՄ. ՏԱՐՎԱ
ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՔԱՌՈՐԴԻ
ՌԻՍՈՒՑՉԱԿԱՆ
ԿՈՆՖԵՐԱՆՍՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

375
ժ-98

ԲԱԴՈՒ — 1934

• - MAR 2010

375
8-98

ԱՍՆԷ ԼՈՒՍՅՈՂԿՈՄՍՏ
ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՅԵՎ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ

ЦЕНТР. ГОС. БИБЛИОТЕКА ТООР
И Н В. № 821 3

372.3 ✓

ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ-ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ
1934-35 ՈՒՍՈՒՄ. ՏԱՐՎԱ
ՖԵՐԿՐՈՐԴ ՔԱՌՈՐԴԻ
Կ ՈՆՖԵՐԱՆՍՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ԲԱԳՈՒ — 1934

6 MAY 2013

53.681

43538.63

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՔԱՌՈՐԳԻ ՄԱՍԻՆ

Խորհրդային պոլիտեխնիկական դպրոցները մի քանի ուրիշ հետո մտնում են ուսումնական տարվա ամենապատասխանատու մի շրջանը. առաջին քառորդը վերջացնելով սկսում են անցնել յերկրորդ քառորդի ծրագրային նյութերը:

Յերկրորդ քառորդի նյութերն անցնելիս, ուսուցչին ոգնելու նպատակով, բոլոր առարկաներից տրվում են, ինչպես առաջին քառորդի սկզբին, ծրագրային նյութի բաշխումն ու յուրաքանչյուր առարկայից մի քանի դասի կոնսպեկտ: Ծրագրային նյութերի բաշխումը կատարելիս, դպրոցներն առաջին քառորդի նյութերն լրությամբ անցնելու հարցն աչքի առաջ ունենալով, ուսումնական տարին 15 որ ուշ սկսելու հետևանքով՝ առաջին քառորդից մնացած նյութերի մի մասը յերկրորդ քառորդ ենք տեղափոխել: Ծրագրային նյութերը չաբալթների բաժանելով տրված է յուրաքանչյուր չաբալթում ծրագրից անցնելիք նյութի մոտոչ մասը: Նյութերը չաբալթների բաշխումը մոտավոր լինելով հանդերձ՝ տվյալ քառորդի ամբողջ նյութերը 71/2 չաբալթում անցնելը պարտադիր է:

«Ուսուցչին ոգնության» հանդեսն այս համարից սկսած տարիս է առանձին - առանձին նյութերի համար դասի կոնսպեկտներ: Կոնսպեկտներն յերկրորդ քառորդի ծրագրային նյութի պահանակարևոր և մոտոչ գծավարությունն ունեցող մոմենտներին են վերաբերում: Այս որինակելի կոնսպեկտների նպատակն է՝ ցույց տալով ամեն մի դասի պլանավորումը, ոգնել ուսուցչին՝ իր ամենորյա դասերը պատրաստելու գործում: Որական դասի պլանն չունեցող ուսուցիչը դասարան չպիտի մտնի: Դասը պլանավորելը դիտելիքներն հարստացնելու և մասնազխտությունը բարձրացնելու գործում ամենակարևոր միջոցներից մեկն է:

Առաջին քառորդի նյութերն ուսումնական տարվա սկզբում ուսուցչին մեթոդական կոնֆերանսներում մշակելով՝ ուսուցիչներին համար պարզ չեղող մի շարք խնդիրներ են պարզվել: Յերկրորդ քառորդի սկզբում նյութերը, դպրոցներին հասնելուն պես, ուսուցիչն այս նյութերի հիման վրա պիտի կազմի ար-

տաղբակահան պլանները, զբարոցի դիրեկտորը, վարիչը և ուսուցչը կողմից ստուգման յենթարկելուց հետո մեթոդական միացութիւններում պիտի քննվի և հաստատվի: Երջանի առանձին առանձին կետերում հրատարակելիք մեթոդական միացութիւններն անարտադատ մինչև այս տարվա նոյեմբերի մեկը զատերին չզուգադիպող որերից մեկում պիտի վերջացնեն աշխատանքները:

Երջանային լուսբաժինները մեթոդիստ հրահանգիչներին, տեխնիկումի դասատուներին, ցուցադրական զբարոցներին, դասատուներին և ուրիշ պատրաստված դասատուներին պիտի ամբողջին այս մեթոդական միացութիւններին:

Յերկրորդ քառորդն սկսելու հետ միասին ամեն մի զբարոց պետք է առաջին քառորդի հանրագումարն անի: Այդ հանրագումարը միայն դիրեկտորի կամ վարիչի կողմից ձևակառուրեն կատարելուց խուսափելով, զբարոցի մանկավարժական կոլեկտիվը պետք է լայն ձևով դնի այդ խնդիրը, և նրա արդյունքները շքշանային լուսբաժին ուղարկելու հետ միասին միաժամանակ պիտի ուղարկի Լուսժողովմաստի զբարոցական վարչութիւն:

Նրա հետ միասին յուրաքանչյուր լուսբաժնի լուսբաժնավարի անձնակազմի պատասխանատուութիւնը, չըջանի մասշտաբով առաջին քառորդի աշխատանքների հանրագումարը կատարելով, այս տարվա նոյեմբերի 15-ից ուշ չլինելու պահանջով պիտի ներկայացնի Լուսժողովմաստի զբարոցական վարչութիւն: Այդ հանրագումարներում ցույց տրված պիտի լինեն առաջին քառորդում բոլոր առարկաների նյութերն աշակերտները կողմից յուրացրած լինելու աստիճանը, գծավարութիւնները, ոժանդակ միջոցները և ուսումնական պիտույքները ոգտագործման, ուսուցիչները դասի պատրաստվելուն, զբարոցի կարգապահութիւն և նորմալ աշխատանքին արդելք հանդիսացող պատճառները:

Պիտի արձանագրել, վր ձևական և ընդհանուր ֆրազներով գրված հաշվետուութիւնները զբարոցի ձիւտ պատկերը չտալով հանդերձ, ցույց են տալիս զբարոցի աշխատակիցների կոնկրետ դեկլարատիւնները բացակայութիւնը: Տրվող տեղեկութիւնները պետք է հիմնված լինեն կոնկրետ փաստերով և թվերով:

Զբարոցներում լեզվի, մաթեմատիկայի, պատմութիւն և աշխարհագրութիւնի դասերի ժամանակ հանդիպող մի շարք թերութիւններն ու գծավարութիւնները վերացնելու գործում ուսուցիչներին աջակցելու համար «Ուսուցչին ոգնութիւն» հանդեսի մեծ մասը նվիրվում է այդ առարկաների վերաբերյալ մեթոդական ցուցմունքներին: Առաջին դասարանում գրագիտութիւն սովորեցնելը գիտութիւնները յուրացնելու համար մեծ նշանա-

Ֆրութիւն ունենալը կասկածից դուրս է. միաժամանակ զբարոցի սովորեցնելու մեթոդական ձիւտ կարգապահութիւնն ու գրագիտութիւնը բոլորին հայտնի յի:

Առաջին քառորդը հանրագումարի բերելիս առաջին դասարանի ուսուցիչներին ձեռք բերած արդյունքների, դասի մեթոդական կատուցվածքի նկատմամբ հանդիպած անհաջողութիւններն ու սխալներն յերևան բերելով պիտի քննութիւն անել և ուղղել: Բարձր դասարաններում կարողալ գրելու թուլութիւնն ու անդադարութիւնը վերացնելը զբարոցների առաջ կանգնած ամենագիտապետ խնդիրներից մեկն է: Գրագիտութիւնը ուղղելու ձևերը ճշտելը գրագիտութիւն սովորեցնելու կարևոր մի հարց է: «Ուսուցչին ոգնութիւն» հանդեսի 4-րդ համարում (5-րդ դասարանի համար) գրագիտութիւնն ուղղելու մասին ընդ. Քյաղիմ Զաղեյի գրած հոդվածն ուսուցիչներին մեծ ոգնութիւն է ցույց տալու (տարբարների հանցանքով հոգնածը լուս է տեսել առանց վերնագրի, հանդեսի 5-րդ համարում այդ մասին ուղղում տրված է): Մի շարք վոչ լրիվ և լրիվ միջնակարգ զբարոցները աշակերտները, մանուկանոց առանձին առանձին ուսուցիչներ իրենց մտքերը գրագետ կերպով արտահայտել չկարողանալով հանդերձ, նրանց գրածներն ուղղադրական սխալներով լրիք լինելը գաղտնիք չէ: Այդ իսկ պատճառով գեղեցիկ և մաքուր գրելը, սխալներն ուղղելը զբարոցի առաջ կանգնած ամենակարևոր մի խնդիրներից մեկն է:

Մաթեմատիկայից մեթոդական նյութեր գետնելով հանդեսի մեջ, նկատի յի առնված ուսուցիչներին յուր շախատանքը նրանց վրա: Տարբարական և միջնակարգ զբարոցներում ուսուցիչներին խնդիրները լուծելու վերաբերյալ մեթոդական գիտելիքների մեջ շատ թուլ լինելն ակնհայտ է: Աշակերտները խնդիրները լուծելու մեջ դեռ յետ են մնում: Պրոֆեսոր Ամոսովի հոդվածն հանդեսի այս համարում անկասկած մեծ ոգնութիւնն է ցույց տալու:

Աշխարհագրութիւնն ու պատմութիւնն սովորելիս, Համկոմկուսի (բ) Կենտկոմի և Ժողովրդի վրոշումների մեջ նշված թերութիւնները լրիվին վերացնելու խնդիրը զբարոցի և յուսագրութիւնն ուղղման արդանքների առաջ կանգնած արարտականութիւնն է:

Աշխարհագրութիւն և պատմութիւնն դասատուներն աշխատելով անցյալ տարի հրատարակված դասագրքերով, կրկնակի պատասխանատուութիւնն են կրում: Այդ առթիւ զբարոցական վարչութիւնը մի շարք միջոցառումներ յի ձեռնարկում (ու-

սուցչական կուրս — կոնֆերանսների ժողովածուներում, հանդեսի զանազան համարներում աշխարհագրութային և պատմութային դասավանդման վերաբերյալ հոդվածներ և ուրիշ ցուցմունքներ և տեսչույթներ)։ Յիշխման աշխարհագրութային քարտեզը դրսևրոցահաններին լավ յուրացնել տարուն լուրջ ուշադրութուն պիտի դարձնել։ Ստուգման ժամանակ յերեկաց, մեր աշխարհագրութային դասատուներից շատերը շատ քիչ են ծանոթ քարտեզին։ այս բացը վերջնականապես պիտի վերացնել։ Քարտեզի միտ աշխատելու վերաբերյալ պրոֆեսոր Բարանսկու հոդվածը, տպված հանդեսի հինգերորդ համարում, անկասկած ուսուցչիչներին պիտի ոգևորի։

Այս ուսումնական տարում դպրոցներն ավելի ճիշտ և կանոնավոր կերպով կոմպլեկտավորելու հետևանքով, շատ դպրոցներում (տարրական) մի ուսուցչի միաժամանակ յերկու դասարանի հետ պարապելու գործում Պետք է համոզվել ՆՍՀՄ մյուս հանրապետութայինների մեջ միաժամանակ յերկու և ավելի դասարանի հետ պարապելու բավական մեծ փորձ կա։ Իսկ Ամերիկայում և Անգլիայում միաժամանակ 3-4 դասարանի հետ մի ուսուցիչ է պարապում։

Յերկու դասարանը մի ուսուցչի ձեռքին, միաժամանակութային կարգով, պետք է համարել նորմալ։ Բայց պետք է արձանագրել, մեր քիչ պատրաստութուն ունեցող դասատուների համար այս աշխատանքը շատ դժվար է։ Մինչև այժմ այդ առթիվ մեզ մոտ պետք չեղած չափով չի մշակված այդ խնդիրը։ «Ուսուցչին ոգնութուն» հանդեսում, վեցերորդ համարից ըսկսած, միաժամանակ յերկու դասարանի հետ պարապելու վերաբերյալ մեթոդական ցուցմունքներ են զետեղվում։

Այն ուսուցչիները, մորոնք միաժամանակ յերկու դասարանի հետ են պարապում, նաև դպրոցի վարիչները, մորոնք դասարան ունեն, վեցերորդ համարում այդ մասին զետեղված հոդվածը վերլուծելով տեղի ունեցած սխալները պիտի ուղղեն։

Յերկուրորդ քառորդն սկսելով դպրոցները մանուկ են ուսում նսկան տարվա ամենապատասխանատու մի շրջան։ Ընկ. ընկ. զիրեկտորները, վարիչները և ուսուցչիները արված ամբողջ մատերիալները լայն կերպով ոգտագործելով, ուսումնական տարվա առաջին կեսի վերջում կայանալիք հունվարյան կոնֆերանսներին պիտի դան կարևոր նվաճումներով ապահովված։

Յ. ՀԱԶԻՅԵՎ

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ՅԵՎ ԳՐԱԿՍՆՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ ՆՅՈՒԹԻ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄԸ 1934-35 ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻ

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԱՐԱՆ

Յերկուրդ քառորդ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — Լոգունդների կոլեկտիվ արտասանութային մշակում (1 ժամ)։ Պարզ և մատչելի բառերից կազմած համառոտ նախադասութայինների անհատական և վոլլեկտիվ ընթերցում (1 ժամ)։ Յուրացնել տալ զեղարվեստական յերկու մատչելի փորձիկ կտոր (2 ժամ)։ Համառոտ նախադասութայինների և փորձիկ հատվածների զխտակցական արտագրութային (1½ ժամ)։ Վորոշել փորձիկ հոդվածի մասերը (նախադասութային) (1 ժամ)։ Դասադրելից հոդվածների և վոտանավորների ընթերցում (5½ ժամ)։

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Վոտանավորի կոլեկտիվ արտասանութային մշակում (1 ժամ)։ Վոտանավորի մեջ յեղող արտասանութային և գրութային տարբերվող բառերի տեսողական և մոտորական յուրացում (մարդ, վարդ, աղջիկ և այլն) (½ ժամ)։ Մանկական նկարների տակ գրածի ընթերցում և արտագրութային (½ ժամ)։ Գրել ծանոթ նկարի բովանդակութայինը (ո՞վ ի՞նչ է անում) — (1 ժամ)։ Ընթերցում դասադրելից (6 ժամ)։ Կանոնավոր համառոտ նախադասութային վերլուծում հարցերով (առանց տերմինների), ոգտագործելով աշակերտի կանոնավոր պատասխանը (1 ժամ)։ Գիտակցական արտագրութային (2 ժամ)։

ՅԵՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Վոտանավորի կոլեկտիվ արտասանութային մշակում (1 ժամ)։ Լոգունդների կոլլեկտիվ արտասան-

նություն (1 ժամ) : Ուսուցչի կողմից գրատախտակի վրա գրածի ընթերցում (1 ժամ) : Դասագրքից ընթերցում (6 ժամ) : Գիտակցական արտադրութիւն (2 ժամ) : Համառոտ նախադասութիւններ վերածել բառերի, վանկերի, տառերի և հնչյունների (1 ժ.) :

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Յուրացնել տալ գեղարվեստական յերկու կտոր (2 ժամ) : Այդ գեղարվեստական կտորից գրատախտակի վրա ուսուցչի գրածի ընթերցումն ու նրա արտադրութիւնը (1 ժամ) : Դասագրքից ընթերցում և առաջնորդող հարցերի ոգնութեամբ բովանդակութեան վերարտադրութիւն (7 ժամ) : Գիտակցական արտադրութիւն (1 ժամ) : Համառոտ նախադասութիւնը վերածել բառերի, վանկերի, տառերի և հնչյունների (1 ժամ) :

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Ուսուցչի ոգնութեամբ կազմած լրդունդների անհատական և կոլեկտիվ արտասանութիւն (1½ ժամ) : Գրատախտակի վրա գրած լրդունդների ընթերցում և արտադրութիւն (1 ժամ) : Պատմել նկարի բովանդակութիւնը (ն^օվ ի^օնչ է անում) — (2 ժամ) : Ուսուցչի հարցերի ոգնութեամբ գրել նույն նկարի բովանդակութիւնը (½ ժամ) : Դասագրքից ընթերցում և բովանդակութեան վերարտադրութիւն (6 ժամ) : Լրացնել նախադասութեան մեջ բաց թողած բառերը (առարկայի և գործողութեան) (1 ժամ) :

ՎՅՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Յուրացնել տալ գեղարվեստական արձակ գրվածքի (հոդվածի) մի կտոր (1 ժամ) : Այդ կտորի ղժվար բառերի և արտասանութեամբ ու գրութեամբ տարբերովող բառերի ուղղագրութիւնը գրատախտակից (½ ժամ) : Նույն գեղարվեստական կտորի արտադրութիւնը գրատախտակից՝ փորպէս գիտակցական արտադրութիւն (1 ժամ) : Ընթերցում դասագրքից և բովանդակութեան վերարտադրութիւն (7 ժամ) : Կազմել պարզ նախադասութիւններ (1 ժամ) : Հարցերով վերլուծել նախադասութիւնը (1 ժամ) :

ՅՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Պատմել դիտածի մասին (ի^օնչ է տեսել և ի^օնչն է հետաքրքրել իրեն) — (1 ժամ) : Ընթերցում և հոդվածի ինքնուրույն, առանց ուսուցչի ոգնութեան վերարտադրելը (6 ժամ) : Ստուգող թերադրութիւն յերկրորդ քառորդում սովորած լեզվական գիտելիքների վերաբերյալ (ղժվար բառեր, ուղղագրութեամբ ու արտասանութեամբ տարբերվող բառեր) (1 ժամ) : Կազմել կանոնավոր պարզ նախադասութիւններ (1 ժամ) : Ուսուցչի հարցերին գրավոր պատասխանելու վարժութիւն (3 ժամ) :

ՈՒԹԵՐՈՐԴ (ԿԵՍ) ՇԱԲԱԹ. — Յերկրորդ քառորդի ամփոփում (բանավոր խոսքի, ընթերցանութիւն, գրավոր խոսքի և քերականութիւն ու ուղղագրութիւն) :

Շաբաթուրթյակ. — Վերահիշյալ բոլոր շաբաթներում առանձին ուշադրութիւն պիտի դարձնել բարբառից գրական լեզվին անցնելու և վարչապարտիւթյան վրա :

Գեղարվեստական կտորներն անդիւր անել տարուց առաջ բացատրված, յուրացված պիտի լինին, թե այս և թե հետեւյալ դասարաններում :

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԳԱՍՐԱՆ

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԲԱՐՈՂ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — Անդիւր անել տալ մի կարճ վոտանավոր (1 ժամ), ուշադրութիւն դարձնելով յերեխաների վոնի պակասավոր կողմերն ուղղելուն : Գրատախտակից կարգալ անդիւր արած վոտանավորի մասերը (½ ժամ) : Գրել նրա մեջ յեղող ղժվար բառերն ու ղարձմածքները (½ ժամ) : Արտահայտիչ ընթերցանութեան վարժութիւններ՝ ուսուցչի որինակով (1 ժամ) : Կազմել պարզ ընդարձակ նախադասութիւններ՝ հարցերի ոգնութեամբ (1 ժամ) և գրել տետրում, միաժամանակ հետեւիւն վարչապարտիւթյան : Դասագրքի հոդվածների ընթերցում և քննարկում (7 ժամ) :

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Անդիւր արած վոտանավորի կոլեկտիվ և անհատական արտասանութիւն (½ ժամ) : Պատմել նրկարների բովանդակութիւնը՝ կանոնավոր և շաղկապված ձեկարների բովանդակութիւնը՝ ուսուցչի ոգնութեամբ (1½ ժամ) : Իր ընկերների ձեռագիր տեքստը կարգալու վարժութիւն (½ ժամ) : Դասագրքի հոդվածների և վոտանավորների ընթերցում և քննարկում (6 ժամ) : Վորոչիւն փոքրիկ հոդվածի մասերը (նախադասութիւնները)՝ ուշադրութիւն դարձնելով կետադրութեան և ղժվար գրվող բառերի ուղղագրութեան վրա (1 ժամ) : Վերլուծել պարզ ընդարձակ նախադասութիւններ՝ հարցերով (առանց տեքստի) : Վորոչիւն գլխավոր անդամները (խոսքը ու կամ վնչի^օ մասին և ի^օնչ է ասվում նրա մասին) — (1 ժ.) :

ՅԵՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Անդիւր անել տալ գեղարվեստական արձակ մի փոքրիկ կտոր (1 ժամ) : Սովորեցնել նրա մեջ յեղող ղժվար բառերի ուղղագրութիւնը (½ ժամ) : Արտահայտիչ ըն-

Թերցանության վարժություններ՝ սուսուցչի սրինակով (1 ժամ): Կազմել լողուններ և արտասանել ($\frac{1}{2}$ ժամ): Դասադրքը՝ քի հոգվածների և վոտանավորների ընթերցում ու քննարկում (6 ժամ): Հարցական և բացականչական նշանների գործածություններ, մեծատառի գործածությունը հատուկ անուններէ մեջ, իսկ միջակետի, ստորակետի, բութի, չափերտի և դծի անունները (2 ժամ):

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Անգիր արած գեղարվեստական կրտսրի կորեկտիվ արտասանություն ($\frac{1}{2}$ ժամ): Կատակցված սրտումել նկարի բովանդակությունը ($\frac{1}{2}$ ժամ). նույնը գրել ու սուցչի ոգնությամբ, ուշադրություն դարձնելով բարձրագույնների ուղղադրության և առողջանության սովորած նշանների գործածության վրա ($\frac{1}{2}$ ժամ): Արտահայտիչ ընթերցանության վարժություն (1 ժամ): Կազմել ու գրի առնել լողուններ ($\frac{1}{2}$ ժամ): Դասադրքի հոգվածների և վոտանավորների ընթերցում և քննարկում (6 ժամ): Լրացնել բաց թողած բառերը նախադասության մեջ (բուն լրացուցիչ և վորոշիչներ) — (1 ժամ): Հարցերի ոգնությամբ փոխել բառերի ձեւը (հորուման վարժություն) նախադասության մեջ (1 ժամ):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Պատմել տալ տեսածն ու դիտածը (եր մաքերը ուրիշին հաղորդելու վարժություններ) — 1 ժամ: Պատմելիս սխալ գործածած բառերի ու ձևերի ուղղադրությունը գրատախտակից, բացատրելով համադատասխան կանոնները ($\frac{1}{2}$ ժամ): Սովորած հոգվածի ինտցենիրովկան (1 ժամ): Մանոթ նյութի գիտակցական արտադրությունը գրելից ($\frac{1}{2}$ ժամ): Դասադրքի հոգվածների և վոտանավորների ընթերցում ու քննարկում (6 ժամ): Նախադասության վերլուծումը հարցերի ոգնությամբ, առանց տերմինների (1 ժամ): Բառերը վանկերի բաժանելն ու սողադարձի պարզ կանոնները (1 ժամ):

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Ձեկուցել ընթացիկ նյութի մասին (կամպանիա, սոցիալական պայմանագիր, վորոշում, Էքսկուրսիա և այլն) — (1 ժամ): Մանոթ հոգվածների ինտցենիրովկան (1 ժամ): Գիտակցական արտադրություն ծանոթ կտորից ($\frac{1}{2}$ ժամ): Իր ընկերների ձեռագիր տեքստի ընթերցում ($\frac{1}{2}$ ժամ): Արտահայտիչ ընթերցանության վարժություն (1 ժամ): Կազմել 5-6 հարցից բաղկացած անկետա ($\frac{1}{2}$ ժամ): Դասադրքի հոգվածների ու վոտանավորների ընթերցում և քննարկում ($\frac{5}{2}$

ժամ): Նախադասության վերլուծում հարցերով, առանց տերմինների (1 ժամ):

ՅՈՒԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Անգիր անել տալ գեղարվեստական մի կտոր (1 ժամ): Սովորեցնել նրա մեջ յեղող դժվար բառերի ուղղադրությունը ($\frac{1}{2}$ ժամ): Մանոթ կտոր կարգալ դերբով (1 ժամ): Դիտողությունների գրավոր մշակում՝ ուսուցչի ոգնությամբ (պլան, վերնագիր, կորեկտիվ շարադրություն) — ($\frac{1}{2}$ ժամ): Դասադրքի հոգվածների ու վոտանավորների ընթերցում և քննարկում (5 ժամ): Յերկրորդ քառորդում սովորած նոր բառերի բառարան կազմելը (2 ժամ):

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Անգիր արած գեղարվեստական կրտսրի կորեկտիվ և անհատական արտասանություն (1 ժամ): Ստուգողական թերադրություն սովորած բառերի, դարձվածքների ու քերականական կանոնների (1 ժամ):

Յերրորդ քառորդում անցածի ամփոփում (3 ժամ):

Մանր-ուրյուն. — Վախչադրության պիտի հետևել բոլոր գրավոր աշխատանքների ժամանակ:

ՅԵՐՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԳԱՈՐԳ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — Պատմել կարդացած գրքույկների համառոտ բովանդակությունը (1 ժամ): Պատմելիս յերևան յեկած սխալների (բառ, միաբ և այլն) ուղղելն ու ձևերը գրատախտակի վրա ($\frac{1}{2}$ ժամ): Ռեժեղացնել արտահայտիչ ընթերցանության տեխնիկան (առողանություն, արամբարանական վորոշակի յեչտադրություն, ինտոնացիա) — (1 ժամ): Լուռ կարգալու վարժություն ($\frac{1}{2}$ ժամ): Բանավոր գեկույցի համար կազմել գրավոր ծրագիր ($\frac{1}{2}$ ժամ): Դասադրքից կարդալ և անալիզ անել (4 և Կես ժամ):

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Անգիր անել տալ մի գեղարվեստական կտոր (1 ժամ): Դերերով կարդալ տալ սովորած կտորը (1 ժամ): Դասադրքից կարդալ տալ և բացատրել (3 ժամ): Համառոտ և ընդարձակ նախադասությունների համեմատություն (գրատախտակից տետրերի մեջ գրել տարուց հետո) — (1 ժամ): Ամբաստանել նախադասության գաղափարը, վորպես լեզվական միավոր, վորպես մտածության արտահայտության միավոր ($\frac{1}{2}$ ժամ): Յերթակալի և ստորոգյալի միասնությունը՝ ըստ Ե-

յուլիան և թիվով ու դեմքով (1/2 ժամ) : Գրել նկարի բովանդակությունը քերականական նպատակադրումով (յենթակայի և ստորոգյալի համաձայնությունը • համառոտ և ընդարձակ նախադասությունների դիտակցական գործադրումը) — (1 ժամ) :

ՅԵՐՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ . — Հորինել պատմություն՝ տրված մի շարք բառերի հիման վրա (1 ժամ) : Լուռ կարդալու վարժություն (1/2 ժամ) : Նկարագրել բնագիտությունից կատարած փորձը (1/2 ժամ) : Դասադրել և վոտանասյուրների ընթերցում ու վերլուծություն (4 ժամ) : Պարզել ընդարձակ նախադասություն կառուցվածքը (յենթակայի հետ կապված բառեր և ստորոգյալի հետ կապված բառեր) • փորակական, քանակական և հատկացուցիչ բառեր • պարագայական բառեր (2 ժամ) :

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ . — Պատմել տալ կարդացած գրքի բովանդակությունը՝ նախորդ պատրաստած պլանի • հիման վրա (1 ժամ) : Դերերով կարդալ (1 ժամ) : Դիմում գրել (ձևը մշակել լույց հետո) — (1/2 ժամ) : Կազմել կատարած աշխատանքի որագիրը (1/2 ժամ) : Դասադրելից կարդալ և վերլուծել (4 ժամ) : Գաղափար գոյականի մասին • գոյականի թիվը • հատարակ և հատակ գոյականներ : Մեծատառի գործածությունից բոլոր դեպքերը • փորձիչ հոդ • (2 ժամ) :

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ . — Ուսուցչի սկսած պատմությունը յերևակայությունը շարունակել վերջացնել (1 ժամ) : Լուռ կարդալու վարժություն (1/2 ժամ) : Գրել նկարի բովանդակությունը (1 ժամ) : Կատարած աշխատանքի որագիրը կազմել (1/2 ժամ) : Դասադրելից կարդալ և վերլուծել (3 ժամ) : Հոդվածում ցույց տալ, վոր ամենից շատ գործածվող բառերը գոյականներն ու գործողություն, վիճակ ցույց սվող բառերն են (1/2 ժամ) : Գոյականի փոփոխությունը նախադասություն միջոցով և հոլովների անունները (1 ժամ) : Ուղղական հոլովը վորպես յենթակա և հայցական հոլովը վորպես բուն վրացուցիչ (1/2 ժամ) :

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ . — Պատմել տալ տեսածի ռւ լրածի մասին (1 ժամ) : Լուռ կարդալու վարժություն (1/2 ժամ) : Կարդալ դերերով (1/2 ժամ) : Կազմել հետևյալ շարադրություն վրա նը (նյութը բավարար կերպով մշակելուց հետո) — (1 ժամ) : Դասադրելից կարդալ և բացատրել (3 ժամ) : Գաղափար բայի մասին • բայի յեղանակը, ժամանակը, թիվը և դեմքը : Անցողական և վոչանցողական բայեր : Բայի յոնարհումը՝ ներկա, անցյալ

և ապառնի պարզ ժամանակներով (նախադասություն մեջ) — (2 ժամ) :

ՅՈՒԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ . — Պատմել տալ կարդացած գրքի բովանդակությունը՝ նախորդ պատրաստած պլանով (1 ժամ) : Լուռ ընթերցանություն վարժություն (1/2 ժամ) : Գրել շարադրություն պատրաստած պլանի հիման վրա (1/2 ժամ) , նախորդ պահովելով մի քանի դժվար բառերի ուղղագրությունը : Դասարանում արտասանել սովորած վոտանասյուրներից (1/2 ժամ) : Դասադրելից կարդալ և վերլուծել (3 ժամ) : Նախադասություն վերլուծում տեղմիններով (1 ժամ) : Կազմել բառարան նոր սովորած բառերի (1 ժամ) :

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ . — Կրկնել և ամփոփել յերկրորդ քառորդում անցածը :

ՉՈՐՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Յերկրորդ քառորդ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ . — Հաշվետվություն կարդացած գրքի մասին (գրքի անունը, հեղինակ, տպագրություն տեղն ու թիվ կանը, ո՞ւմ հրատարակությունն է, դիմը) • նախորդ պատրաստած պլանի համաձայն պատմել բովանդակությունը • ասել գըլտած պլանի համաձայն (1 ժամ) : Փոքրիկ բրոշյուրների, «Պիոներ կանխադր միտքը (1 ժամ) : Փոքրիկ բրոշյուրների, «Պիոներ կանխադր միտքը (1 ժամ) : Փոքրիկ բրոշյուրների վրա շարունակել արտահայտիչ ընթերցանություն վարժությունները (1 ժամ) : Դասադրելի հոդվածները կարդալ, վերլուծել, մտտերի բաժանել և վերնագիր տալ (4 ժամ) : Կատակցված կերպով գրել իր կենսագրությունը (1/2 ժամ) : Գաղափար բառերի արմատի մասին, հնչյունափոխություն (ու, ի, ե) : Ածանցում : Նախածանցներ և վերջածանցներ (ամենագործածական տեսակները) — (1 1/2 ժամ) :

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ . — Աշխատանք վրադրի վրա (1/2 ժամ) : Լուռ ընթերցում (1/2 ժամ) : Դերերով կարդալ (1 ժամ) : Շարադրություն նախորդ կազմած պլանի համաձայն (պատմվածք, նկարագրություն, եքսկուրսիա և այլն) — (1 ժամ) : Դասադրելի հոդվածները, կարդալ-վերլուծելուց հետո, մասերի բաժանելու և վերնագիր տալու վարժություն (3 ժամ) : Նախածանցների և վերջածանցների դերը բառի վերաբերմամբ, նրանց ուղղագրությունը : Կազմել նախածանցների և վերջածանցների ցանկ այբբերենական կարգով (2 ժամ) :

ՅԵՐՐՈՐԴԻ ՇԱԲԱԹ. — Զեկուցում պլանով (կատարած փորձի, տարած աշխատանքի, որվա հրատապ խնդրի և այլն վերաբերյալ) — (1 ժամ): Ընտրած թեմայով ինքնուրույն շարադրու թյուն (1 ժամ): Լուռ ընթերցանության վարժություն (1/2 ժամ): Դասադրքից կարդալ, բացատրել և մասերի բաժանել, տալով յենթավերնադրեր. պատմել բովանդակությունը (4 ժամ): Հոժանիչ և համանիչ բաներ. կազմել հոմանիչներ և համանիչներ ընդհանուր (1/2 ժամ): Նախադրություն, հետադրություն, շարժակ. կազմել նրանց ցուցակը (ոգտվել դասադրքից) — (1 ժամ): Ներադույն հասցավումներ (չբ՛լկոմ, չբ՛լգործկոմ, ՀՄՈՂ, ՄՈՊՐ, Համկհ և այլն) — (1/2 ժամ):

ՉՈՐՐՈՐԴԻ ՇԱԲԱԹ. — Աշխատանք լրացրի վրա (1/2 ժամ): Լուռ ընթերցանություն (1/2 ժամ): Կազմել գործնական գրություններ (ստացական, լիազորագիր, հրավեր, արձանագրություն և այլն) — 1 ժամ): Դասադրքից կարդալ, վերլուծել, պատմել (4 ժամ): Ուղղագրական վարժություններ բնագաձայնների շուրջը (պ—բ—փ. —տ—դ—թ. —ծ—ձ—ց. —ճ—ջ—չ. —կ—զ—ք. դ—խ—ժ—ղ—չ. 1 ս—ղ) առանձնապես ընդհանուր (2 ժամ):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴԻ ՇԱԲԱԹ. — Այբուբենի կրկնության և գրացուցակից ու բառարանից ուղղակի ձևերը (1 ժամ): Լուռ ընթերցանություն (1/2 ժամ): Դերերով կարդալ (1/2 ժամ): Գրել ուսուցչի պատմածը (գրելով գրատախտակի վրա դժվար բառերը) — (1 ժամ): Դասադրքից կարդալ, վերլուծել, պատմել (4 ժամ): Նախադասության վերլուծում տեղիներով (1 ժամ):

ՎԵՅԵՐՈՐԴԻ ՇԱԲԱԹ. — Բառարանից ուղղակի ձևերը (1 ժամ): Պատմել տալ տեսածն ու յաճը (1 ժամ): Գրել համեմատաբար ավելի բարդ նկարի բովանդակությունը՝ նախորդ կազմված պլանով (1 ժամ): Դասադրքից կարդալ, վերլուծել, պատմել (4 ժամ): Սովորած հոգվածի մեջ գիտել կետադրությունն ու առոգանության նշանները (1 ժամ):

ՅՈԹԵՐՈՐԴԻ ՇԱԲԱԹ. — Աշխատանք լրացրի և հանդեսների վրա (1 ժամ): Գրացուցակից և բառարանից ուղղակի վարժություններ (1 ժամ): Գործնական գրություններ կազմելը (1 ժ): Դասադրքից կարդալ, վերլուծել, պատմել (4 ժամ): Ծանոթ հոգվածի ընթերցանություն կետադրության և առոգանության նշանների տեսակետից (1 ժամ):

ՈՒԹԵՐՈՐԴԻ (կես) ՇԱԲԱԹ. — Կրկնություն և ամփոփում յերկրորդ քառորդում անցածի:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴԻ ԳԱՍԱՐԱՆ

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԲԱՌՈՂ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — Հոգվածի կամ փոքրիկ բրոշյուրի բանավոր վերլուծություն՝ հասարակագիտական և գրական-գեղարվեստական տեսակետից (2 ժամ): Մշակված պլանով պատ շարադրություն (1 ժամ): Ծանոթություն գրքի արտաքինի հետ՝ ավելի մանրամասնորեն (անուն, հեղինակ, հրատարակություն, տեղ, տարեթիվ, տիրաժ, արտաձև, ցանկ, բաժին, գլուխ և այլն) — (1 ժամ): Դասադրքից կարդալ, վերլուծել և լրությամբ պատմել (3 ժամ): Գաղափար խոսքի մասերի մասին և նրանց առնչությունը, գոյականի և բայի վերաբերմամբ (1 ժամ):

ՅԵՐԿՐՈՐԴԻ ՇԱԲԱԹ. — Հոգվածի շարադրական վերլուծություն (մասերը, յենթավերնադրեր, պլան, կոնսպեկտ (1 ժամ): Լուռ ընթերցանություն՝ շարադրության համար ցիտատներ ընտրելու նպատակով (2 ժ.): Շարադրություն պարզ թեմայի մասին (նախորդ մշակված պլանով) — (1 ժամ): Լրագրական հոգվածի կրկնակի ընթերցում և հասարակագիտական-գեղարվեստական վերլուծում (2 ժամ): Ածական և մակբայ. նրանց տարբերությունը. նրանց տեսակները (1 ժամ): Հոգվածում նշել մակբայներն ու ածականները (1 ժամ):

ՅԵՐՐՈՐԴԻ ՇԱԲԱԹ. — Զեկուցում պարզ կոնսպեկտի ոգնությամբ (1 ժամ): Կազմել պատի թերթի համար հոգված (1 ժ.): Դասադրքի հոգվածների գեղարվեստական հասարակագիտական վերլուծություն (4 ժամ): Բայ և դերբայ. բայի սեռը և դերբայի տեսակները. դերբայների հոլովական գործածական ձևերը (2 ժամ):

ՉՈՐՐՈՐԴԻ ՇԱԲԱԹ. — Կազմել գործնական գրություններ (սոցմբցման պայմանագիր) — (1 ժամ): Ծանոթանալ դպրոցական գրագրանի կանոնադրությանը (1 ժամ): Արտահայտիչ ընթերցանություն գրքից կամ բրոշյուրից (1 ժամ): Գրել ծանոթ հերոսի կամ գործող անձի բնութագրությունը (1 ժամ): Դասադրքի հոգվածների վերլուծում (3 ժամ): Ոժանդակ բայի խոնարհումը՝ ներկա և անցյալ ժամանակներով: Ոժանդակ բայի դերը մյուս բայերի վերաբերմամբ: Կրկնել բայի յեղանակները (1 ժամ):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Հոգևածի շարադրական վերլուծություն (պլանը և կոնսպեկտը) — (1 ժամ): Ծանոթանալ գրադարանի գրացուցակի հիմնական բաժիններին և նրանից ոգտվելու ձևվերին (1 ժամ): Մշակված պլանով ազատ շարադրություն (1 ժամ): Դասադրքից կարդալ, վերլուծել, պատմել (4 ժամ): Սահմանական յեղանակի բոլոր ժամանակները: ըզձախան, յենթադրական և հարկադրական յեղանակներ: Կանոնավոր բայի խոնարհումը (1 ժամ):

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Կազմել պատի թերթի համար հոգևած (1 ժամ): Լուս ընթերցանություն՝ կարված գրքով աշխատելու հետ (պլան և կոնսպեկտ կազմել, ցիտատ և ալլը) — (1 ժ): Արտահայտիչ ընթերցանություն (1 ժամ): Դասադրքից կարդալ վերլուծել, պատմել (4 ժամ): Անկանոն բայի խոնարհումը: Կրավորական բայերի խոնարհումը (1 ժամ):

ՅՈՒԹԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Կազմել գործնական գրություն (լուսացական և լիադորագիր) — (1 ժամ): Իերերով կարդալ (1 ժամ): Ինքնակենսագրություն (1 ժամ): Դասադրքից կարդալ, վերլուծել, պատմել (3 ժամ): Թվական անուն (քանակական և դասական): Թվականների ուղղագրությունը ((բարդ և կցորդ ամանցները, թվականները տարերով գրելու կանոնները) — (1 ժամ): Նախադասության քերականական վերլուծություն — (1 ժամ):

ՈՒԹԵՐՈՐԴ (ԿԵՍ) ԾԱԲԱԹ. — Կրկնել և ամփոփել յերկրորդ քառորդում անցածը:

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Յերկրորդ քառորդ

ԱՌԱՋԻՆ ԾԱԲԱԹ. — Բանավոր դեկլացում թեղերով (1 ժ.) Կազմել բարդ արձանագրություն (1 ժամ): Դասադրքից կարդալ, վերլուծել և պատմել (3 ժամ): Նախադասության տիպերը (պարզ հակառուտ, պարզ ընդարձակ, միավորյալ և բարդ) — (1 ժամ):

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Ձեկուցել կարդացած գրքի բովանդակությունը (1 ժամ): Կազմել շարադրության մանրամասն նախադիծ (նախաբանով և վերջաբանով) — (1 ժամ): Դասադրքից կարդալ, վերլուծել և պատմել (3 ժամ): Շարահյուսությունը վորպես նախադասությունների կառուցվածքի և կապակցության ուսմունք: Կրկնել և խորացնել բայերի սեռը (չեղոք, ներգործական և կրավորական); պատճառական բայեր (1 ժամ):

ՅԵՐՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Յերկի գրական - դեղարվեստական պարզ քննադատական վերլուծություն (1 ժամ): Ինքնուրույն գրավյր աշխատանք (1 ժամ): Դասադրքից կարդալ, վերլուծել, պատմել (3 ժամ): Համադաս նախադասություններ (նախադասությունների համադասական կապակցությունը) նախադասությունների ստորադասական կապակցությունը (գլխավոր և յերկրորդական նախադասություններ (1 ժամ):

ՉՈՐՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Գործնական գրություններ ավելի խորացած ձգով (կոչ, ախտ) — (1 ժամ): Բանավոր կերպով բնութագրել ծանոթ գրվածքի կործող անձը, կենտրոնական զեմքը (1 ժամ): Դասադրքի հոգևածների զեղարվեստական ընթերցանություն և վերլուծություն (3 ժամ): Ուսումնասիրել մի հոգևածի շարահյուսությունը (նախադասությունների կառուցվածքը ու կապակցությունը) — (1 ժամ):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Թղթակցություն «Պիոներ կանչ»-ին (1 ժամ): Տպավորությունները պատմել (1 ժամ): Դասադրքի հոգևածների զեղարվեստական ընթերցանություն (3 ժամ): Ներգործական, կրավորական և չեղոք բայերի ուսումնասիրությունը գրքի հոգևածներում (1 ժամ):

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Ձեկուցել կարդացած գրքի բովանդակությունը (2 ժամ): Շարադրություն նշված թեմայով և նախագծված պլանով (1 ժամ): Դասադրքի հոգևածների զեղարվեստական ընթերցանություն և վերլուծություն (2 ժամ): Ուսումնասիրել բարդ նախադասությունները (1 ժամ):

ՅՈՒԹԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Արտասանել չափածո գրվածք (1 ժամ): Կազմել գործնական գրություն (արձանագրություն) — (1 ժամ): Դասադրքի հոգևածների զեղարվեստական ընթերցանություն և վերլուծություն (3 ժամ): Շարունակել բարդ նախադասությունների ուսումնասիրությունը: Առաջադաս, միջադաս և վերջադաս յերկրորդական նախադասություն (1 ժամ):

ՈՒԹԵՐՈՐԴ (ԿԵՍ) ԾԱԲԱԹ. — Կրկնել և ամփոփել յերկրորդ քառորդում անցածը:

ՅՈՒԹԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Յերկրորդ քառորդ

ԱՌԱՋԻՆ ԾԱԲԱԹ. — Յելույթներ գյուղի և քաղաքի հասարակական - արտադրական կյանքի շուրջը (1 ժամ): Նույնը գարձրնել գրավոր շարադրության նյութ (1 ժամ): Դասադրքի հոգևածների ընթերցում, վերլուծություն և պատմել (3 ժամ):

բարբարյան վոճերի տարբեր վերապրումներն այսօրվա հայերենում (ընդ ամին, այսու հանդերձ, այնուամենայնիվ, գոնե, գուցե, իհարկե, համարյա և այլն) — (1 ժամ) :

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Գեղեցիկ և արտահայտիչ ընթերցանություն՝ ավելի ճշտված ձևով (1 ժամ) : Թեղիսներ կազմել (1 ժամ) : Դասագրքի նյութերի ավելի խորը վերլուծում (3 ժ.) : Նույնանիշ, հոմանիշ, հականիշ բառեր, սրանց գործածությունը և դասակարգային վերաբերմունքի արտահայտությունը նրանց միջոցով (կուլակ բառը հարուստ գլուղացի բառով փոխարինելու տենդենցը. դիկտատուրա և բնութիւն. վարժապետ և ուսուցիչ) — (1 ժամ) :

ՅԵՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Ձեկուցել կարգացած գրքի բովանդակությունը (1 ժամ) : Շարադրություն ազատ թեմայով (1 ժ.) : Դասագրքի հոդվածների գեղարվեստական անալիզ (3 ժամ) : Բառակազմության նոր ձևեր (հասկանալիներ) ժամանակակից հայերենում (Ժողովուրդ, Ժողովուս, կոմկուս, և այլն) : հասարակական տեսակները. հոդակապի բացակայությունը նրանց մեջ (1 ժամ) :

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Ծանոթություն թերթի խմբագրականին (պարզել թեմատիկան, կարողանալ վերլուծել և ըմբռնել խմբագրականի կառուցվածքը, պարզել վոճի առանձնահատկությունները) — (1 ժամ) : Վոճի դասակարգայնությունը դրսևիություն (1 ժամ) : Դասագրքից կարդալ և վերլուծել (3 ժամ) : Գրաբարյան վորոշ անանցների և ձևերի կենդանացումը և դրա անհրաժեշտությունը կառուցվող պրոլետարական հայերենի համար (իրն ինքնին, գործարք, լուծարք, հանույթ, գործարկել, թըվարկել, քննարկել, ի կատար անել և այլն) — (1 ժամ) :

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Ձեկուցել կարգացած գրքի բովանդակությունը (1 ժամ) : Կազմել բանաձև (1 ժամ) : Դասագրքի նյութերի վերլուծություն (3 ժամ) : Կարդալ Լենինից և Ստալինից կտորներ՝ վոճարանական տեսակետից (1 ժամ) :

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Արտահայտիչ ընթերցանություն (1 ժամ) : Կազմել թեղիսներ (1 ժամ) : Դասագրքի նյութերի վերլուծություն (3 ժամ) : Տարրական գաղափար լեզվի ծագման մասին (1 ժամ) :

ՅՈՐԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Արտասանել տրված գեղարվեստական կտորներից (1 ժամ) : Շարադրություն նշված թեմայով և նախազգծված պլանով (1 ժամ) : Դասագրքի նյութերի գեղարվեստական

տական անալիզ (3 ժամ) : Տարրական գաղափար լեզվի ծագման մասին (1 ժամ) :

ՈՒԹԵՐՈՐԴ (ԿԵՍ) ՇԱԲԱԹ. — Կրկնել և ամփոփել յերկրորդ քառորդում անցածը :

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ 1934—35 ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐՎԱ ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԳԱՌՈՐԴԻ ՀԱՄԱՐ

1. Դասարանական ընթերցանության համար

ՅԵՐՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ.

Հովհ. Թումանյան — «Տերն ու ծառան». «Համերգ». «Սուսլիկ վորսկանը» :

2. Ա. ք. Խնկոյան — «Կապիկն ու ախնոցները». «Ճպուռն ու մրջյունը». «Մկների Ժողովը» :

3. Վ. Միրաբյան — «Գառը մեր տարիս» :

4. Հ. Հակոբյան — «Գանձեցի յերգը» :

5. Ստ. Զարյան — «Մի գիշեր անտառում» :

ՉՈՐՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Բաֆֆի — «Մի որսվար հող» :

2. Վ. Փափազյան — «Արտը» :

3. Ճուղայան — Շաշ Պետին ու գիթ Ոհանը» :

4. Հով. Թումանյան — «Գուլթանի յերգը». «Գիջորը» (Կըրձատված) :

5. Վ. Միրաբյան — «Բոչը» :

6. Յե. Զարեհց. — «Լենինը» :

7. Նայիրի Զարյան — Հատվածներ «Ռուչանի քարավից» :

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Հ. Հակոբյան. — «Բուլձեիկ Ե Շիր կանալը» :

2. Յե. Զարեհց. — «Գարուն», «Մահվան քայլերգ» :

4. Ղ. Աղայան. — «Ճախարակ», «Ճաղարենց թոթոսը» (հատված «Յերկու քույր»-ից) :

5. Հ. Թումանյան. — «Անիծած հարսը» :

6. Մ. Շաֆիլի. — «Կարմիր Հեղատոտան» :

7. Սերաֆիմովիչ. — «Յերկաթե հեղեղ» (հատվածներ) :

8. Վ. Հյուգո. — «Գավրոշը» (կրճատ) :

ՎԵՅՆԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Խ. Աբովյան. — «Առաջաբան» (հատված «Վերք Հայաստանի»-ից) :
2. Պերն Պոռչյան. — «Միկիտան Սաքոն» :
3. Մուրացյան. — «Նոյի ազոավը» (կրճատ.) :
4. Հ. Հովհաննիսյան. — «Ախ տվեք ինձ». «Արտավազը»,
5. Հ. Պարոնյան. — «Աբրիսոյում աղան և բանաստեղծը» (հատված «Մեծ. մուրացիականներ»-ից) :
6. Փափազյան Վ. — «Լուր դա զուր» :
7. Հովհ. Թուխանյան. — «Լուսեցի Սաքոն», «Անուշ», (հատվածներ). «Մասունցի Դավիթ» :
8. Շիրվանզադե. — «Վարդան Ահրամյան», «Հրդեհը նավթահանքում» (հատվածներ «Բատսից») :

ՅՈՒԹԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Նար-Դոս. — «Նեղ որերից մեկը», «Աննա Սարոյան» (հատվածներ) :
2. Ա. Իսահակյան. — «Ալադյոզի մանկներ» (հատվածներ) «Կյանքի կռվում», «Ախ մեր սիրտը» :
3. Շ. Կուրղինյան. — «Հանդերք ջահերը», «Բանվորները» :
4. Վ. Տերյան. — «Լուսածագին», «Պահիր վառ», «Արևածագ», «Գարուն», «Վերադարձ», «Շշուկ ու շրշուն», «Տրամուրթյուն», «Հրաժեշտի դաղերը» :
5. Հ. Հակոբյան. — «Կարմիր գարնան», «Հեղափոխություն» «Մեռան ջկորան», «Նոր առավոտ» :

2. Արսապյուրցական ընթերցանության համար

ՅԵՐՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Ազնիվցեվ. — «Հեքիաթ Կոմիտերնի մասին» :
2. Այազան. — «Սորհուրդների համար» :
3. Ադաբաբ. — «Չալոյի ելը» :
4. Անանյան Վ. — «Վոչ մի դաջլ մեր հանդերում» :
5. Դանցիգեր. — «Թե վանյան ինչո՞ւ դարձավ տղաչու» :
6. Չամոյսկի. — «Նամակ Լենինին» :
7. Ջոքին. — «Ինչպես Պետրկը Լենինի մոտ գնաց» :

ԶՈՐՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Անանյան Վ. — «Կրակե ողակի մեջ» :
2. Գարբիելյան Ռ. — «Ուվկյանի թագավորը» :
3. Գարշին. — «Չորս որ պատերազմի դաշտում» :
4. Գոդե. — «Գեղեցիկ Նիվերնեզա» :
5. Դոբոլսով. — «Բոլշևիկ տղան» :
6. Դուրգարյան Մ. — (Կազմող) — Պատանի հեղափոխականներ :
7. Խաչին. — Նավթ :

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Հ. Հակոբյան. — «Բանաստեղծություններ» :
2. Ստ. Զորյան. — «Հերոս կոմունարը», «Գրադարանի աղջիկը» :
3. Մ. Գարբիելյան. — Չաղացյան Անտոնը :

ՎԵՅՆԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Խ. Աբովյան. — «Պարսպ վախտի խաղալիք» :
2. Ազայան Ղ. — «Յերկու քույր» :
3. Պ. Պոռչյան. — «Ցեցեր» :

ՅՈՒԹԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Նար-Դոս. — «Մեր թաղը», «Տանտիրոջ աղջիկը» :
2. Ա. Իսահակյան. — «Բանաստեղծություններ» :
3. Վ. Տերյան. — «100 բանաստեղծություն» :

Հ. Գ. ԺԱՄԿՈՉՅԱՆ

ՅՈՒՑՄՈՒՆՔՆԵՐ ՀԱՅԵՐԵՆ ԼԵԶՎԻ ՅԵՎ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԱՎԱՆԴՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

I. ԲԱՆԱՎՈՐ ԽՈՍՔ

1. Լողունգներին, վոտանավորներին և մյուս զեղարվեստական կոտորներին ինչպես անգիր անելը, նույնպես կոչելիս և անհատական արտասանությունը կարող է կատարվել միայն այն դեպքում, յեթե նրանք նախորդ մշակված են այնպես, վոր նրանց մեջ անհասկանալի բառ կամ արտահայտություն չի մտնի և իմաստն ամբողջապես պարզ է աշակերտներին համար: Իմաստական մշակումն ու արտասանությունը կարող են իրար հաջորդել կամ միևնույն ժամին և կամ ժամերով ու որերով անջատված, նախած արտադրական պլանին և, վոր գլխավորն է, աշակերտի յուրացման կարողությանը: Հատկանալի յե, վոր նրանք (լողունգները, վոտանավորները և այլն) պիտի համապատասխանեն յերեխաների տարիքային առանձնահատկություններին և առաջացնեն վստահեցրածություն:

2. Արտահայտիչ ընթերցանությունը նույնպես՝ պիտի հաջորդի նյութի իմաստական և ձևական անուղիչին: Ծրագրային նյութի մեջ նշված արտահայտիչ ընթերցանություններն յենթադրում են նախապարտադրված և մշակված հոգով կամ հատված: Այստեղ հիմնական ելման տեղն են հանդիսանում են ինտուևացիան ու պաուզան, վորոնք հնարավորություն են տալիս ճայնի յերեկեջներին, միմիկային և շնչառության հարմարեցման միջոցով արտահայտել գրվածքի իմաստը: Նախ ուսուցիչն է կարողում, ապա աշակերտները (սկզբում լավագույնները):

3. Առանձին ուղարկություն պիտի դարձնել լուս ընթերցանության վրա, վորպես ինքնուրույն աշխատելու մի հիմնական ունակության վրա: Այդ նպատակով յերթման կարելի յե նաև նոր դասը նախ լուս ընթերցանությամբ կատարել տալ և ապա

բարձրաձայն, ստուգելու համար, յե վորքան են կարողանում ուղտվել անմիջական լուս ընթերցանությունից՝ կարգալու տեխնիկայի տեսակետից. մյուս դեպքերում՝ իմաստը յուրացնելու տեսակետից: Իսկ բարձր դասարաններում՝ իմաստի և նրանց, աշխնքն աշակերտներին ընտրած ցիտատների միջոցով: Յերթման ստուգել նաև լուս ընթերցանության արագությունը միջին հաջվով (դասարանի ծայալով), վորոչ ժամանակամիջոցում: Դրա համար աշակերտներին նախորդ վոչինչ չի ազդարարվում, այլ ուսուցիչն ինքը, վորոչ ժամանակից հետո, առաջարկում է ընդհատել լուս ընթերցումը և նշան անել, յե մինչև վորտեղ է կարգացել նրանցից յուրաքանչյուրը և ապա հաջվում ստուգելով կամ բառերով: Նման ստուգումներ կարելի յե կատարել ութերորդ (կես) շաբաթում:

4. Իր տեսածն ու լսածը կամ կարգացած գրքուկը պատմել տալն հետապնդում է հիմնականում մի նպատակ. այն է՝ կարողանալ իր մտքերն հաղորդել ուրիշին՝ կապակցված ու կանդնավոր կերպով: Այդ իսկ պատճառով պատմելիս ուսուցիչը պետք է ուշադրությամբ հետևի և իր առաջ դրված յեթե յե յե նշանակի աշակերտի կատարած տիպիկ սխալները (լեզվական) և վերջացնելուց հետո միայն, դրաստախտակի վրա գրելով նրանց ուղիղ ձևը, հրավերի վոչ միայն պատմողին, այլև ամբողջ դասարանի ուղարկությունը: Իսկ իմաստական սխալներն ուղղում է անմիջապես, պատմելու ընթացքում: Բոլորովին արգելել՝ պատմելու ընթացքում «ընկեր» բառը գործածելը. մի բան, վոր, տվյալ դեպքում, յեթան է ներքին ինքնամիտման բացակայության. և իսկապես, հաճախ ավելի շատ «ընկեր» բառն են կրկնում՝ քան յե պատմում:

«Պատմել կարգացած գրքի բովանդակությունը» առաջադրությունն յենթադրում է ուսուցչի կողմից նշված և հանձնաբարված արտադրարտական ընթերցանության բաժինը:

5. Կարգացած գիրքը պատմել տալը, հետապնդելով մտքերի կանոնավոր և ճիշտ արտահայտելուն, պիտի հարստացնի աշակերտներին բանավոր (և գրավոր) խոսքը նոր բառերով ու դարձվածքներով, պիտի վարժեցնի կանոնավոր նախադասություն կազմելուն, դասակարգելու մտածելուն, դասակարգելի մտեցման, քննադատական մոզուն, հույզերն ու պարզմաները գործողության վերածելուն և այլն:

II. ԳՐԱՎՈՐ ԽՈՍՔ

1. Գրավոր խոսքի մշակումն հիմնականում չլիտի անջատել բանավոր խոսքի մշակումից: Բայց պիտի իմանալ, վոր ա-

ուսմին դեպքում լեզվի կուլտուրայի կանոններն ու որենքներն հետապնդելու խնդիրն ավելի մեծ չափով է զբաղեցնում աշակերտին, քան յերկրորդ դեպքում: Իրանով էլ շեշտում է նրանց առանձնահատկությունները:

Ուսուցիչը գրավոր խոսքի մշակման ժամանակ ավելի լայն հրահարավորություն պիտի տալ աշակերտներին. այն է՝ գրելիք նյութը նախորոք մշակել ուսուցչի ոգնությունով (նախադատարաս ապկան դրույց, բառարան, սլոան և այլն), գրավորն սուղեկուց հետո յուրաքանչյուր աշակերտի հանցնել նրանց կատարած սրխալների ուղիղ ձևը: Դա կատարվում է այսպես. կամ դասարանի ծավալով կատարված ընդհանուր սխալներն են հաշվի առնվում և նրանց ուղիղ ձևերը ցուցադրվում գրատախտակի միջոցով, և կամ յուրաքանչյուր անգամ 3-4 գրավորի սխալներն են ուղղվում (այս դեպքում թուղթերինը), և ցուցադրվում նրանց ուղիղ ձևերն ամբողջ դասարանի համար:

2. Նախ՝ ուրիշի մտքերը հատկանալն ու գրավոր արտահայտելը, հետո իր մտքերը կարողանալ գրավոր արտահայտելը կազմում են հիմնական ծանրություն կենտրոնները՝ գրավոր խոսքի մշակման ժամանակ: Առաջին դեպքում (ստորին դասարաններում գլխավորապես մշակված ուսումնասիրված նյութն է գրավորի որոշիտ դառնում, յերկրորդ դեպքում (բարձր դասարաններում գլխավորապես) ինքնուրույն սլոանավորված սղատ թեմաներն են դառնում գրավորի նյութ: Յերկու դեպքում էլ թեմատիկան կազմում են սոցիալիստական շինարարության ու պայքարի խնդիրներն՝ արտահայտված պատկերներով: Այլ կերպ ասած՝ «արդիականությունն իր պատմական շարժման մեջ, իրեն պայմանավորող անցյալով և հեռանկարներով»:

3. Առաջին աստիճանի դպրոցներում կարիք չկա յերկարաշունչ գրավորներ տալու. ուրիշ խոսքով՝ վրչ թե քանակը, այլ վորակը պիտի լինի ուշադրության կենտրոնում: Հնարավոր սրխալները կանխելու խնդիրն պիտի առանձին ուշադրություն դարձրել: Իսկ գրավորների ժամանակ ուսուցչիչը նախորոք ուսում նստիրում է նյութն ու նրա մեջ յեղող դժվար բառերը (ուղղագրության և արտասանության տեսակետից) գրում գրատախտակի վրա և նրանց վրա հրավիրում աշակերտներին ուշադրությունը:

III. ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Քերականության դերն հիմնականում այն է, վոր գիտակցական վերաբերմունք մշակի աշակերտների մեջ՝ դեպի լե-

զուն: Քերականության յուսարձակով պարզաբանվում և յուսավորվում են լեզվաշինարարական խնդիրները: Ուսուցիչը քերականության ավանդվում է բանավոր և գրավոր խոսքի հետ սերտ կապակցությունով, սխալներն ավելի կերպով: Իսկ դա չի փանդարում, վոր քերականության վորոշ կատեգորիաների համար առանձին ժամեր հատկացվեն:

2. Ինչպես ծրագրներում շեշտված է՝ քերականության դասարաններում սկսվում է յերրորդ դասարանից, վորտեղ արվում են նախադասության հիմնական հատկությունները՝ առանց գլխական սահմանումների: Չորրորդ դասարանում արվում է բարդ նախադասությունը: Իսկ առաջին և յերկրորդ դասարաններում պարզ համառոտ (առաջին դասարան) և սլոան ընդարձակ (յերկրորդ դասարան) նախադասություններն՝ առանց տեքմիկների, նախադասության կառուցելն ու հարցերով վերլուծելը:

3. Ուղղագրության սովորեցնելիս պիտի ինկատի ունենալ, վոր հայերենի ուղղագրությունը դժվարացնող ամենադժվար պատճառը մեր այբուբենի յեռանիչ և յերկանիչ հատկությունն է (պ-բ-փ, ա-ղ-թ, ծ-ձ-ց, դ-ս և այլն). ուսուցիչը աստիճանի դպրոցում առանձնապես ուշադրություն պիտի դարձնել այդ հանգամանքի վրա և հաճախակի ուղղագրական վարժություններ կատարել: Այդ հանգամանքից էլ բղխում է գրությունը և արտասանության մարտնչող բառերի ուղղագրական դժվարությունը, ը-ի ազդեցությունը իրեն հաջորդող մի շարք բաղաձայնների վրա (բ, ձ, դ, ջ, և այլն): Անցյալ դերբայների և վերջածանցների գրությունը, հնչյունափոխությունը և այլն: Այդ իսկ պատճառով՝ յուրաքանչյուր գրավոր պետք է ունենա նաև ուղղագրական նարտակաղբում:

4. Առաջին դասարանից սկսած պիտի կազմել ուղղագրական բառարան և շարունակել մինչև յոթերորդ դասարանի վերջը: հավաքված բառերը վերածել այբուբենական կարգի՝ յուրաքանչյուր բառորդի վերջում:

ՆԱՍԱԳԱՍՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄԸ

Նախադասության վերլուծումը կատարվում է յերկու տեսակետից. ըստ մասանց բանի և ըստ մասանց նախադասության: Առաջին դեպքում վորոշվում են բառերի կատեգորիաները (խոսքի առանձին մասերը բառերի վոր տեսակին են պատկանում), յերկրորդ դեպքում՝ բառերի Փունկցիան, պաշտոնը նախադասության մեջ: Առաջին և յերկրորդ դասարաններում նման վերլուծություններ չեն կատարվում: Միայն յերրորդ դասարանից ըս-

կազմում են նրանց տարրերը և աստիճանաբար լրացվում ու խորացվում են հաջորդ դասարաններում, համաձայն ծրագրային նյութի պլանավորման:

ԻՆՉՊԵՍ ՎԵՐԼՈՒԾԵԼ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՅԵՐՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Ուսուցիչն ընտրում է մի ծանոթ կայծ հողված և մի անգամ կարգալուսց կամ կարգալ տալուց հետո՝ հայտնում զատի նպատակը. «այսօր մենք պիտի ծանոթանանք նախադասութեանն առանձին մասերին»:

Այդ նպատակով ուսուցիչը դասարանի հետ միասին հայտնաբերում է, թե տվյալ հողվածում քանի՞ նախադասութեան կա: Առաջին նախադասութեանն ինքն է կարգում. մնացածը շարունակում են աշակերտները կարգալ, ամեն մեկը մի նախադասութեան: Ապա վերականգնում նրանց իմաստական կապը՝ վերադառնալ մի ամբողջութեան: Հետո միայն վերցնում նախադասութեաննեբից մեկը, վերադառնալ ամբողջ մի մասը, իրար հետ կապված մտքերից մեկը: Յերրորդ դասարանի համար մատչելի յե նախ ըստ մասանց նախադասութեան վերլուծելը: Յենթակառն է ստորոգյալը գտնելու համար տրվում են այն հարցերը. «այստեղ խոսքն ո՞ւմ մասին է կամ ինչի՞ մասին է» (յենթական), «ի՞նչ է ասվում նրա մասին» (ստորոգյալ): Այլ կերպ չը պիտի ղենել հարցերը և վերլուծութեանը պիտի սկսել անպայման յենթակայից և վոչ ստորոգյալից. որինակ. — «կոլխոզնիկը վարում է» . այստեղ խոսքը կոլխոզնիկի մասին է: Նրա համար ասվում է՝ վարում է: Յեթե բուն լրացուցիչ կա՝ հարցը տրվում է յենթակայի և ստորոգյալի մաս: Այսպես որինակ. «կոլխոզնիկը վարում է արտը» նախադասութեան յենթական ու ստորոգյալը գրտնելուց հետո, բուն լրացուցիչի համար հարցը տրվում է այսպես «կոլխոզնիկը վարում է՝ ինչը» — արտը (բուն լրացուցիչ): Նախադասութեանը բացի բուն լրացուցիչից ունենում է նաև ուրիշ լրացուցիչներ, կապված յենթակայի և ստորոգյալի հետ. նրանք ընդհանուր անունով կոչվում են լրացուցիչներ (յենթակայի կամ ստորոգյալի):

Ավելի ուշ, յերրորդ կամ չորրորդ քառորդում, յերբ գաղափար կտրվի գոյականի և բայի մասին, վերլուծութեանը կատարվում է նաև ըստ մասանց նախադասութեան: Վերցնենք նույն նախադասութեանը. «կոլխոզնիկը վարում է արտը»: Այս դեպքում հարցերով չենք առաջնորդվում, այլ հերթով ասում ենք.

թե բառերի վո՞ր կատեգորիաներն են պատկանում այդ խոսքի մասերը. որինակ — կոլխոզնիկը՝ գոյական է, վարում է՝ բայ է, արտը՝ գոյական է:

ԻՆՉՊԵՍ ԿԱՌՈՒՅԵԼ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

Դրա համար յերեխաները նախ պիտի իմանան թե ինչպե՞ս է կառուցված նախադասութեանը: Ուսուցիչը զբառատխտակի վրա գրում է յերեխաներին ծանոթ մի ընդարձակ նախադասութեան և ցույց տալիս, վո՞ր նախադասութեան գլխավոր անդամներն յենթական ու ստորոգյալն է. մնացած բոլոր բառերը լրացում են՝ մի մասը յենթակային, մյուս մասը ստորոգյալին: Որինակ՝ վերցնենք նույն նախադասութեանն ընդարձակ ձևով «մեր կոլխոզի հարվածային կոլխոզնիկն այսօր տրակտորով վարել է յերեք հեկտար հող»: Այդ նախադասութեան կառուցվածքն հայտնաբերելու համար ուսուցիչը նախ գրում է միայն յենթական և ստորոգյալը և ապա համապատասխան հարցադրութեամբ մեկմեկ ավելացնում է յենթակայի, հետո՝ ստորոգյալի լրացումները: Գրատախտակի վրա ստացվում է այսպիսի պատկեր:

1. Կոլխոզնիկը վարել է.
2. Հարվածային կոլխոզնիկը վարել է.
3. Կոլխոզի հարվածային կոլխոզնիկը վարել է.
4. Մեր կոլխոզի հարվածային կոլխոզնիկը վարել է.
5. Մեր կոլխոզի հարվածային կոլխոզնիկն այսօր վարել է.
6. Մեր կոլխոզի հարվածային կոլխոզնիկն այսօր տրակտորով վարել է.
7. Մեր կոլխոզի հարվածային կոլխոզնիկն այսօր տրակտորով վարել է յերեք հեկտար.
8. Մեր կոլխոզի հարվածային կոլխոզնիկն այսօր տրակտորով վարել է յերեք հեկտար հող:

Խնդիրն ավելի պարզ կացուցանելու համար մենք վերցնենք մի քիչ ավելի ընդարձակ նախադասութեան. կարելի յե վերցնել ավելի կարճ նախադասութեան, սակայն սկզբունքը մնում է նույնը: Այսպիսի աշխատանք կարելի յե կատարել յերրորդ դասարանի չորրորդ քառորդում և 4-րդ ու 5-րդ դասարաններում:

Նախադասութեան կառուցելու վարժութեաններ կարելի յե սկսել դեռ առաջին դասարանից (յերրորդ և չորրորդ քառորդներում), ուսուցիչի ոգնութեամբ: Նախ ուսուցիչն ինքն է կազմում մի քանի նախադասութեան՝ առանձին առանձին բառերից և ապա առաջարկում դասարանին ու առանձին աշակերտներին: Որի-

նակ՝ Մուրիկ, սովորել, դաս (Մուրիկը սովորում է դասը և այլըն) : Մեր, ճազար, ապիտակ ծնել (մեր ապիտակ ճազարը ծնել է) : Այս աշխատանքը կարելի չէ կատարել և բանավոր և գրավոր, յերկու դեպքում էլ կապելով ուղղագրական խնդիրներին հետ :

Նախադասութեան վրիպ վերլուծումն ու կառուցվածքը պիտի ընդգրկենք քերականութեան բոլոր բաժինները, վորպես մի ամբողջութիւն (խմաստարանութիւն, ձևարանութիւն, հնչաբանութիւն) : Դրանով խկ ուսուցիչը խուսափած կլինի այն սխալաստիկայից և հակադիտական մոտեցումից, վոր ունեն հին քերականութիւնը և այժմ էլ դեռ տեղ-տեղ շարունակվում է : Նրանք քերականական կատեգորիաների (գոյական, ածական, բայ և այլն) վորոշումը տարով յերկու տեսակետից, այն է՝ տրամաբանական և ձևական, բառի իմաստը բաժանում են ձևից, կամ հակառակը՝ ձևը բովանդակութիւնից : Դրանից ձև առաջ է յեկել նրանց այն անողնականութիւնն ու անհեթեթութիւնը, վոր յերկան է գալիս բառերը կատեգորիաների բաժանելիս : Տրամաբանական քերականութեան հետևելով՝ որինակ՝ գեղեցկութեան գոյականը համարվում է միաժամանակ ածական, վորպես վորակ ցույց տվող : Իսկ մարտ, կոնիվ, վագֆ և այլն բառերը դասում են յին նաև բայերի շարքը, վորպես գործողութիւն ցույց տվող բառեր : Չեվական քերականութիւնը սովորեցնում է, վոր բայի անորոշ դերքայը պիտի դասել մակբայների շարքը, վորպես անխոյրիս կատեգորիա և այլն : Նման մոտեցումը քերականական կատեգորիաներին և բառերի իմաստին՝ ստղծում է միայն վոչ-դիտական, բուրժուական լեհորիային : Այլևի առաջ գնալով նրանք իրենց այդ սխալաստիկ-մեխանիստական կոնցեպցիայով՝ առանձին գոյականները կամ մակբայները նախադասութիւն են համարում, ինչպես որինակ՝ կրդեհ, այո, և այլն :

Աղբյուրներ . —

Ոգտվել՝ Ղարիբյանի «Քերականութիւնը» : Մ. Արեգյանի «Քերականութիւնից» և «Հայոց լեզվի տեսութիւն» գրքի փաստական մատերիալից, 71-րդ գլխից սկսած :

ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԱՆԱԼԻԶԻ ՏԱՐՐԵՐԸ

Գեղարվեստական յուրաքանչյուր տեսակ (ժանր) ունի իր առանձնահատկութիւնները, ուրեմն և անալիզի ուրույն մոտեցումը : Մենք, ոգտվելով կանոնիկնից այտտեղ կշեշտենք այն, ինչ վոր մոտավորապես ընդհանուր է գեղարվեստական յերկերի համար : Դրանք հետևյալներն են .

1. Յերկի բովանդակութիւնը վերարտադրող գրույց, շաղկապված առաջնորդող հարցերի ոգնութեամբ :

2. Յերկի իմաստի և գեղարվեստական կողմի անալիզը, յերբ յերևան է բերվում յերկի իդեական կողմն ու գործածված պատկերները :

3. Հերոսների բնութագիրը (խարակտիրիստիկան), և միջափայրը, վորով ամէլի լուսարանվում է իդեական կողմը :

4. Հերոսների լեզուն և հեղինակի լեզուն : Հերոսի լեզուն վորպես նրա սոցիալական ընութագրի բաղկացուցիչ տարրը, վորով աշակերտները կարողանում են վորոշել նրա դասակարգային պատկանելիութիւնը, արհեստը, վոճը և այլն :

Հեղինակի լեզվի մեջ քննութեան են առնվում առաջին հերթին նրա գործադրած արտահայտութեան միջոցները . մակղիւրներ, դիմասնութիւններ, համեմատութիւններ, փոխաբերութիւններ, չափազանցութիւններ և այլն : Ուսուցիչը մեծ չափով պիտի ոգտվի պատմաական հարցադրութեամբ :

5. Յերկի հեղինակը . — Գրվածքի իդեյական կողմը պարզելիս հենվում ենք հեղինակի անձնավորութեան վրա : Հեղինակի անձնավորութիւնը յերկի մեջ յերևան է գալիս՝ լեմայի ընտրութեան, նյութի մշակման ձևերի, ընութագրերի, դեպքերի իդեական իմաստավորման և յերկի դասակարգային այն ուղղութեան մեջ, վոր հանդիսանում է վորոշ դասակարգային իդիոլոգիայի համար մղվող պայքարի արտահայտութիւնը :

6. Գրական տեսակի ուսումնասիրութեամբ . — Պատմվածք, առակ, քնարերգութիւն և այլն :

Յերկի վերլուծութեան համար նշված այդ բոլոր մոտեցումներն անհրաժեշտ է գործադրել մեր դպրոցական սխտեմում : Ուսուցչին է թողնվում նրանց հարմարեցումը այս կամ այն դասարանին և աշակերտների տարիքային առանձնահատկութիւններին :

Վերլուծութեան ժամանակ ձեռք բերված գիտելիքներն ու հուրքերն ամբարնդելու համար պիտի կատարել և կատարել տալ ստեղծագործական աշխատանք : Այդ կատարվում է բաղմաթիվ ձեվերով . մենք այտտեղ թվում ենք գլխավորները . ա) արտահայտիչ ընթերցանութիւն վերլուծութիւնից հետո . բ) ստեղծողորժական վերապատում՝ կապված տվյալ յերկի հետ . գ) նմանողական պատմվածք՝ իրենց կյանքից . դ) յերկու յերկի համեմատութիւն . ե) իլլյուստրատիվ աշխատանք՝ յերկի բովանդակութեան վերարբրյալ, վորն արտահայտվում է՝ նկարով, ծեփով և այլն :

ինացենի ըրով կայով, տրամադիւղացիաւ և այլն: Այստեղ ստեղծագործական մտնեան այն է, վոր մտավոր պատկերը վերածվում է սոնետականի և մշակվում աչակերտների կառուցողա-ստեղծագործական յերևակայութեանը:

Հ. Գ. ԺԱՄԿՈՉՅԱՆ

ՄԱԹԵՄԱՏԻԿԱ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԱՐԱՆ

Յերկուդ քառուդ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱՖԱԹ — գումարման և հանման կրկնողութիւնն ու ամբացումը 10-ի սահմաններում (1 ժամ):

Գումարման ու հանման խնդիրների լուծումը 10-ի սահմաններում (2 ժամ):

Յերկու գործողութիւններով վարժութիւնների լուծումը (1 ժամ): Թվերի կազմութիւնը 10-ի սահմանում. թվի վերածելը յերկու ուրիշ թվերի (1 ժամ): Խնդիրների ու վարժութիւնների լուծումը թվերը վերլուծելու նկատմամբ (1 ժամ):

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱՖԱԹ — թվերի ընթերցումն ու գրանցումը 20-ի սահմանում (2 ժամ): Ուղիղ և հակադարձ հաշիվ 20-ի սահմանում, (1 ժամ): Գումարում և հանում 20-ի սահմանում առանց տասնյակներով անցնելու* (3 ժամ):

ՅԵՐՐՈՐԴ ՇԱՖԱԹ — խնդիրների և վարժութիւնների լուծումը գումարման և հանման նկատմամբ առանց տասնյակով անցնելու (2 ժամ):

Յերկու գործողութիւնով խնդիրների լուծումը (1 ժամ): Ծանոթութիւն կիրառման հետ (1 ժամ): Վոչ մեծ ծանրութիւնների կշիռը վորոշելը, կշեռքի վրա կշեռլով 1 ժամ): Վարժութիւններ կշռի մտաւոր վորոշման վերաբերյալ (1 ժամ):

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱՖԱԹ — Գումարումն ու հանումն 20-ի սահմանում, անցնելով տասնյակով (3 ժամ): Վարժութիւններ և խնդիրների լուծումը 20-ի սահմանում, գումարման և հանման բո-

*) Գումարման ու հանման որինակներ, առանց տասնյակով անցնելու՝ 12+4, 3+14, 18-6, իսկ գումարումն ու հանումը տասնյակով անցնելով՝ 8+6, 7+8, 17-9 և այլն:

լոր դեպքերի նկատմամբ (2 ժամ): Ծանոթութիւն լրորի հետ (1 ժամ):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Վարժություններ փոքր անոթներէ տարողութիւնը վորոչելու վերաբերյալ (1 ժամ): Ուղիղ և հակա դարձ հաշիվ յերկյակներով: Ծանոթութիւն բազմապատկման գործողութիւն, բազմապատկման նշանը (1 ժամ): Բազմապատկումը 2-ի վրա: Բազմապատկման խնդիրներ (1 ժամ): Ծանոթութիւն բաժանման գործողութիւն, բաժանման նշանը. բաժանումը յերկուներով (1 ժամ): Բաժանումը 2-ի վրա (1 ժամ): Յերկուներով և 2-ի վրա բաժանման աղյուսակի ամրացումը (1 ժամ):

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Խնդիրներ և վարժություններ լուծումը, յերկուներով և 2-ի վրա բազմապատկման և բաժանման նկատմամբ (1 ժամ): Ուղիղ և հակադարձ հաշիվ յերկյակներով: Բազմապատկումը 3-ի վրա (1 ժամ): Բաժանումը 3-ով և 3-ի վրա (1 ժամ): Բազմապատկման աղյուսակի ամրացումը: Մի առարկայի արժեքով առարկաներ և առարկաների արժեքով մեկ առարկայի արժեքը գտնելու վերաբերյալ խնդիրների լուծումը (2 ժամ): Ուղիղ և հակադարձ հաշիվ 4-ով. բազմապատկումը 4-ի վրա (1 ժամ):

ՅՈՒԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Բաժանումը 4-երով և 4-ի վրա (1 ժամ): 4-ի վրա բազմապատկելու և 4-ով ու 4-ի վրա բաժանելու վերաբերյալ վարժություններ լուծումը (1 ժամ): Ուղիղ և հակադարձ հաշիվ 5-երով (20-ի սահմանում). և 5 հալատար մասերի, վարժությունների լուծումը (1 ժամ): Բազմապատկումը 6-ով, բաժանումը 6-երով և 6-ի վրա, բազմապատկումը 7-ով, բաժանումը 7-ով և 7-ի վրա (1 ժամ): Բազմապատկումը 8-ով, բաժանումը 8-ով և 8-ի վրա, բազմապատկումը 9-ով, բաժանումը 9-ով և 9-ի վրա (1 ժամ):

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — (Կիսատ): Բազմապատկման ու բաժանման աղյուսակի ամրացումը 20-ի սահմանում (1 ժամ): Քառորդում և առաջին կիսամյակում կատարած աշխատանքների հաշվառքը (2 ժամ):

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԳԱՍԱՐԱՆ

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԲԱՌՈՐԳ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ — 100-ի սահմանում, առանց տասնյակներով անցնելու, գումարման ու հանման վերաբերյալ վարժութիւններ և խնդիրների լուծումը (2 ժամ): Յերկանիչ թվին միանիչ թվի տասնյակով անցնող գումարը (2 ժամ): Յերկանիչ

թվից՝ միանիչը հանել, փոխ վերցնելով տասնյակներից (1 ժամ): Խնդիրների լուծումը (1 ժամ):

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Յերկանիչ թվերի տասնյակով անցնող գումարման յերկանիչ թվի հետ (2 ժամ): Յերկանիչ թվից՝ յերկանիչ թվի հանելը փոխ վերցնելով (2 ժամ): Խնդիրների լուծումը (2 ժամ):

ՅԵՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Բազադրյալ անվանական թվերի գումարումն ու հանումն առանց անդրադարձման և վերածման (2 ժամ): Բազադրյալ անվանական թվերի գումարման ու հանման խնդիրներ լուծելը (2 ժամ): Տարբերական համեմատումը (ալիել և պակաս և այսքանով, համեմատումը հանման ճանապարհով) (2 ժամ):

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Տարբերական համեմատման (մի քանի միավորներ ալիելացնելու կամ պակասացնելու միջոցով) վերաբերյալ խնդիրների լուծումը (2 ժամ): 20-ի սահմանում 2-ով բազմապատկելու և բաժանելու կրկնողութիւնը (1 ժամ)*: 5-ով բազմապատկելու կրկնողութիւնը (1 ժամ):

100-ի սահմանում ուղիղ և հակադարձ հաշվումը հնգյակներով (1 ժամ): Բազմապատկումը 5-ի վրա 100-ի սահմանում (1 ժամ):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — 5-ի վրա և 5-ով բաժանումը 100-ի սահմանում (1 ժամ): 2-ով և 5-ով բազմապատկելու ունակութիւնների ամրացումը. խնդիրների լուծումը (1 ժամ): 100-ի սահմանում ուղիղ և հակադարձ հաշվումը 3-ներով (1 ժամ): Բազմապատկումը 3-ով (1 ժամ): Բաժանումը 3-ի վրա և 3-ներով (2 ժամ):

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Ուսումնասիրված աղյուսակների վերանորոգութիւնը (1 ժամ): Բազմապատկման և բաժանման խնդիրների լուծումը (3 ժամ): 100-ի սահմանում ուղիղ և հակադարձ հաշվումը 4-ով (1 ժամ): Բազմապատկումը 4-ով (1 ժամ):

ՅՈՒԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Բաժանումը 4-ի վրա և 4-ով (2 ժամ): 2-ի և 4-ի վրա բազմապատկման և բաժանման աղյուսակի կրկնողութիւնը (1 ժամ): Խնդիրների լուծումը (3 ժամ):

* Այս դասից սկսվում է 100-ի սահմանում աղյուսակային բազմապատկման և բաժանման ուսուցումը:

ՈՒԹԵՐՈՐԳ (ԿԵՍ) ՇԱԲԱԹ — Քառորդի և առաջին կիսամ
յակի աշխատանքների հաշվառքը:

ՅԵՐՐՈՐԳ ԴԱՍԱՐԱՆ

ՅԵՐԿՐՈՐԳ ԲԱՆՈՐԳ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ — Բանավոր հաշիվ: 1000-ի սահմանում
10-ով և 5-ով բազմապատկելիս պարզագույն յեղանակները (1
ժամ): 1000-ի սահմանում բազմապատկման և բաժանման պար-
զագույն ղեկավարի կրկնաթիվները (1 ժամ): Գրավոր բազմա-
պատկումն և բաժանումը 1000-ի սահմանում՝ յեղանակ թվերի
բազմապատկումն յեղանակի վրա (2 ժամ): Յեռանիչ թվի բա-
ժանումը յեռանիչի և յեղանակի թվերի վրա (2 ժամ):

ՅԵՐԿՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — 1000-ի սահմանում բազմապատկ-
ման և բաժանման վերաբերյալ վարժություններ և խնդիրներ
լուծում (2 ժամ): Անվանական և վերացական թվերով բոլոր
գործողություններով վարժություններ և խնդիրներ լուծումը
(2 ժամ):

ՅԵՐՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Անվանական և վերացական թվերով
3—4 գործողություններով խնդիրներ լուծումը (6 ժամ):

ՉՈՐՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Ուղղանկյուն քառանկյունի և քառա-
կուսի, կողմերը և անկյունները (2 ժամ): Ուղիղ, սուր և բութ
անկյուններ (1 ժամ): Քառակուսու և ուղղանկյուն քառանկյու-
նու կառուցումն յեռանակյան և քանոնի ոգնությամբ (2 ժամ):
Ուղղանկյան գլխադրամաների գծադրումը (1 ժամ):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Թվերի համարակարգումը միլիոնի
սահմանում (4 ժամ): Թվերի գումարում (2 ժամ):

ՎԵՅԵՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Գումարման խնդիրների լուծումը
(2 ժամ): Թվերի անոմալները գումարման ժամանակ: Գումարման
արդյունքի ստուգումը (1 ժամ): Հանումը միլիոնի սահմանում
(3 ժամ):

ՅՈՒԹԵՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Գումարման և հանման խնդիրներ
լուծել (3 ժամ): Թվի անոմալումը հանման ժամանակ. հանման
արդյունքի ստուգումը (1 ժամ): Ուղղանկյուն գծադրամաների
գծադրումը (2 ժամ):

ՈՒԹԵՐՈՐԳ (ԿԵՍ) ՇԱԲԱԹ. — Քառորդի և առաջին կիսամ
յակի աշխատանքների հաշվառքը:

ՉՈՐՐՈՐԳ ԴԱՍԱՐԱՆ

ՅԵՐԿՐՈՐԳ ԲԱՆՈՐԳ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — Բանավոր հաշիվ: Հաջորդական բազմա-
պատկումն ու բաժանումը (որինակ՝ $48 \times 18 = 48 \times 2 \times 9$;
 $256 : 8 = 256 : 2 : 2 : 2$).*) Կամավոր մեծությամբ թվերի գումար-
ման և հանման վարժություններ և խնդիրներ (2 ժամ): Բազմա-
նիչ թվերի բազմապատկումը միանիչ թվով և կլոր տասնյակնե-
րով ու հարյուրակներով (3 ժամ):

ՅԵՐԿՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Բազմանիչ թվերի բազմապատկումը
բազմանիչ թվերով (2 ժամ): Բազմանիչ թվերի բազմապատկման
մասնավոր ղեկավարը՝ բազմանիչ թվերի բազմապատկումը, յերբ
բազմապատկելի և բազմապատկելի մեջ և վերջում գերոններ
կան (4 ժամ):

ՅԵՐՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Բազմանիչ թվերի բազմապատկման
վարժություններ և խնդիրներ (2 ժամ): Ծանոթություն խորա-
նարգ չափերի (2 ժամ): Սորանարդ ծախյալի չափումը (2 ժամ):

ՉՈՐՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Սորանարդ ծախյալներ չափելու վերա-
բերյալ խնդիրներ (2 ժամ): Բազմանիչ թվերի բաժանումը միա-
նիչ թվի վրա յեղանակ և բազմանիչ թվեր, (1 ժամ): Բաժան-
ման մասնավոր ղեկավար, յերբ բաժանելին և բաժանարարը գերո-
նի ունեն և յերբ քանորդում ստացվում են գերոններ (միջում և
վերջում):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Բաժանման մասնավոր ղեկավար (աշ-
խատանքները անցնելը) — (2 ժամ): Բազմապատկման և բաժան-
ման վարժություններ և խնդիրներ (4 ժամ):

ՎԵՅԵՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Ուղղանկյան պոզահեռանիստի ծախ-
յալի փորձելը (1 ժամ): Մակերեսներ և ծախյալներ հաշվելու վար-
ժություններ (2 ժամ): Անհայտ անդամը գտնելը և արդյունքն
ստուգելը բազմապատկման ժամանակ (1 ժամ): Գործողություն
անհայտ անդամը փորձելը և արդյունքի ստուգելը բաժանման
ժամանակ (1 ժամ): Մնացորդով բաժանումը (1 ժամ):

ՅՈՒԹԵՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Բազմանիչ թվերով, բոլոր գործո-
ղություններով, փակագծերով վարժությունները (3 ժամ): Մի
քանի գործողությունների ունեցող խնդիրների լուծումը (3 ժ.):

ՈՒԹԵՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ (ԿԻՍԱՏ). — Քառորդի և առաջին կի-
սամյակի աշխատանքների հաշվառքը:

*) Առանձին պարապմունքներ հատկացվում են միայն բանա-
վոր հաշվի նոր ձևերի ուսումնասիրություն վրա: Անցած յեղա-
նակները կրկնվում են, թվաբանության բոլոր պարապմունքների
ժամանակ, նրանց գործադրության ձանապարհով:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Յերկուրդ քառուրդ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ — 10, 2, 5, 100, 4 և 25-ի վրա բաժանելիությամբ թվան հատկանիշները (2 ժամ) : 9 և 3-ի վրա թվերի բաժանելիությամբ թվան հատկանիշները (1 ժամ) : Կոտորակների կրճատումը (2 ժամ) : Թվերը պարզ արտադրիչների վերածելը (2 ժամ) :

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Թվերի ընդհանուր բաժանարարը : Փոխադարձ արտոք թվեր : Ընդհանուր բազմապատկիչը (2 ժամ) : Ընդհանուր ամենափոքր բազմապատկիչը գտնելը (2 ժամ) : Կոտորակային մեծությունների համեմատումը (1 ժամ) :

ՅԵՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Ստվորական կոտորակների գումարումը (3 ժամ) : Ստվորական կոտորակների հանումը (4 ժամ) :

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Ստվորական կոտորակների գումարման և հանման սրիմակների լուծումը (3 ժամ) : Ստուգողական աշխատանք (2 ժամ) : Ստվորական կոտորակների բազմապատկումը (2 ժամ) :

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Ստվորական կոտորակների բազմապատկումը (3 ժամ) : Կոտորակի վրա բազմապատկելու իմաստը, թվի մասը գտնելը (4 ժամ) :

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Թվի մասը գտնելու վարժույթյուններ և խնդիրներ (7 ժամ) :

ՅՈԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Ստվորական կոտորակների գումարման, հանման և բազմապատկման իմաստը վարժույթյուններ (5 ժամ) : Ստուգողական աշխատանք (2 ժամ) :

ՈՒԹԵՐՈՐԴ (ԿԵՍ) ՇԱԲԱԹ — Քառորդի և աստճին կիսամասերի աշխատանքների հաշվառքը :

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Յերկուրդ քառուրդ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ — Հանրահաշիվ — Նման անդամներ. նման անդամների միացումը (2 ժամ) : Միանդամանիշի գումարումը (1 ժամ) :

Յերկրաչափություն* — Ներածություն (1 ժամ) : Ուղիղ գիծ : Ուղիղ աքսիոմը (1 ժամ) : Ճառագայթի հատված (1 ժամ) :

*) 5-րդ դասարանում յերկրաչափության դասընթացն սկսվում է 3-րդ քառորդից, իսկ 1-ին և 2-րդ քառորդներում մշակվում է միայն թվաբանությունը :

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Հանրահաշիվ — Բազմանդամանիշների գումարումը (2 ժամ) : Միանդամանիշների հանումը (1 ժամ) :

Յերկրաչափություն — Գաղափար անկյան մասին. անկյունը ճառագայթի շրջադարձի չափն է. բաց անկյուն (2 ժամ) : Հորիզոն և կից անկյուններ (1 ժամ) :

ՅԵՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Հանրահաշիվ — Բազմանդամանիշների հանումը (2 ժամ) : Միանդամանու բազմապատկումը միանդամանու վրա (1 ժամ) :

Յերկրաչափություն — Ուղիղ անկյուն. ուղղահայաց և թեք գծեր. սուր և բութ անկյուններ — (2 ժամ) : Կից անկյունների թեորեման (1 ժամ) :

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Հանրահաշիվ — Բազմանդամանու բազմապատկումը միանդամանու վրա (1 ժամ) : Բազմանդամանու բաց մարդասկումը բազմանդամանու վրա (2 ժամ) :

Յերկրաչափություն — Ուղիղի և մի յերկու կողմերում դասավորված ընդհանուր գագաթ ունեցող անկյունների գումարը (2 ժամ) : Հակադիր անկյունների թեորեմը (1 ժամ) :

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Հանրահաշիվ — Միանդամանու բաժանումը միանդամանու վրա (2 ժամ) : Բազմանդամանու բաժանումը միանդամանու վրա (1 ժամ) :

Յերկրաչափություն — Ուղղագիծ սրտկերներ. բազմանկյուն, յեռանկյուն (2 ժամ) : Յեռանկյան կողմերն ու անկյունները (1 ժամ) :

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Հանրահաշիվ — Բազմանդամանու բաժանումը միանդամանու վրա (1 ժամ) : Բազմանդամանու բաժանումը բազմանդամանու վրա (2 ժամ) :

Յերկրաչափություն — Յեռանկյունիների դասակարգումը (1 ժամ) : Գրիսպիսր գծերն յեռանկյան մեջ՝ բարձրություն, միջնագիծ, կիսորդ : Պարագիծ (2 ժամ) :

ՅՈԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ — Հանրահաշիվ — Բազմանդամի բաժանումը բազմանդամանու վրա (1 ժամ) : Ստուգողական աշխատանք բազմանդամների վերաբերյալ՝ բոլոր գործողություններով (2 ժամ) :

Յերկրաչափություն — Առնչությունն յեռանկյան կողմերի միջև (1 ժամ) : Հասարակարանք յեռանկյունիներն ու նրա հատկությունները (2 ժամ) :

ՈՒԹԵՐՈՐԴ (ԿԵՍ) ՇԱԲԱԹ — Քառորդի և աստճին կիսամասերի աշխատանքների հաշվառքը :

ՅՈՒՅԵՐՈՐԴ ԳՆԱԲԱՆ

ՅԵՐԿՐՈՂ ԲԱՆՈՐԳ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — Հանրահաշիվ. — Բաղմանդամ հայտաբաններ ունեցող հանրահաշիվական կոտորակների կրճատումը (4 ժամ) :

Յերկրաչափություն. — Յերկու շրջանագծերին ընդհանուր շոշափողի կառուցելը (1 ժամ) : Հիմնական յեկրաչափական տեղերը (1 ժամ) :

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Հանրահաշիվ. — Հանրահաշիվական կոտորակների գումարումն ու հանումը (4 ժամ) :

Յերկրաչափություն. — Հիմնական յեկրաչափական տեղերը (1 ժամ) : Յերկրաչափական տեղերի կառուցման ինդիքներ (1 ժամ) :

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Հանրահաշիվ. — Հանրահաշիվական կոտորակների գումարումն ու հանումը (2 ժամ) : Հանրահաշիվական կոտորակների բազմապատկումը (2 ժամ) :

Յերկրաչափություն. — Յերկրաչափական տեղերի կառուցման ինդիքներ (1 ժամ) : Համեմատության մասին սոփոթողների ունեցած գիտելիքների կրկնողությունը (1 ժամ) :

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Հանրահաշիվ. — Հանրահաշիվական կոտորակների բաժանումը (2 ժամ) : Բոլոր գործողությունների վերաբերյալ, հանրահաշիվական կոտորակների խառը վարժություններ (2 ժամ) :

Յերկրաչափություն. — Անընդմիջից համեմատություն : Համեմատականության գործակից, միջին թվաբանականն և միջին յեկրաչափականը : Հաստատ հարաբերությունների շարքի հատկությունները (2 ժամ) :

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Հանրահաշիվ. — Բոլոր գործողությունների նկատմամբ հանրահաշիվական կոտորակների խառը վարժությունների բուժումը (2 ժամ) : Ատուղոցական աչխատանը (2 ժամ) :

Յերկրաչափություն. — Հասկացողություն հատվածների ընդհանուր չափի մասին : Հատվածների հարաբերությունը : Հատվածների հարաբերության դասերը : Ստասիսը հարաբերություն (2 ժամ) :

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Հանրահաշիվ. — Տառային գործադրանքներ ունեցող առաջին աստիճանի համասարումների բուժումը (4 ժամ) :

Յերկրաչափություն. — Համեմատական հատվածներ (2 ժամ) :

ՅՈՒՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Հանրահաշիվ. — Տառային գործադրանքներ ունեցող առաջին աստիճանի համասարումների կազմելը (4 ժամ) :

ՈՒԹԵՐՈՐԴ (ԿԵՍ) ՇԱԲԱԹ. — Բառարկի և առաջին կիսամյակի աչխատանքների հաշվառք :

ԱՂԱՅԵՎ

ՅՈՒՅՄՈՒՆՔՆԵՐ ԹՎԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԸ ՄՇԱԿԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԱՐԱՆ

ԹԵՄԱՆ. — Գումարում և համում 20-ի շրջանում.

ԴԱՍԻ ՆՊԱՏԱԿԸ. — 20-ի շրջանում գումարման ամենա-
հեշտ ձևերի վերաբերյալ ունակություններ տալ աշակերտներին.
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԱՐԱԳՎԱՆԵՐ. — Ձողիկներ:

ԴԱՍԻ ՊԼԱՆԸ.

1. Կրկնել 20-ի շրջանում տասնյակներով և միավորներով թվեր կազմելու բանավոր վարժությունները:
2. Ծանոթություն գումարման գործողության.
3. Որինակների լուծում.
4. Ոնգիրների լուծում:

ԴԱՍԻ ԸՆԹԱՅԳԸ.

1. Բանավոր կերպով և ոժանդակ միջոցների ոգնությամբ ամբողջական տասնյակին միավորներ ավելացնելով նոր թվեր են ստանում: Այս դասում գումարման վերոհիշյալ վարժություն ներք տրվում են գրավոր կերպով, այդ պատճառով կարելի կա կրկնելու նրանց բանավոր կերպով:

Ուսուցիչը վերցնելով կասրված ձողիկների մի տասնյակ՝ հարցնում է. այս կասրոցի մեջ քանի՞ ձողիկ կա (— 10 ձողիկ): Կասրոցը դնելով յերեխաների համար տեսանելի մի տեղում՝ վերցնում է յերեք հատ ձողիկ: Նույնպիսի հարցով նրանց համբանքն էլ իմանալուց հետո դնում է տասնյակի մոտ:

— Ուեմն քանի ձողիկ յեղավ:

— 13 ձողիկ:

Ուսուցչի առաջարկությամբ աշակերտներից մեկ յերկուսն էլ ավելացնում են միավոր — ձողիկներ և ստում գումարը: Դրա

նից հետո ամբողջ դասարանն և կատարում այդ վարժությունները՝ յերեկոց ձողիկներով (յուրաքանչյուր յերեխայի առջև դրված է մի կասրոց (տասնյակ) ձողիկ և 10 միավոր—ձողիկներ):

2. Այդ վարժություններին հաջորդում է ձեռք բերված գործնական վարժությունների գրանցումը: Այդ լինում է այսպես.

Ուսուցիչն առաջարկում է աշակերտներին վերցնել 10-ական ձողիկ. մի յերկու աշակերտից՝ քանի հատ ձողիկ լինելն հարցնելուց հետո գրատախտակի վրա գրում է 10: Ապա առաջարկում է վերցնել 4-ական ձողիկ և դնել 10՝ ձողիկի մոտ: Մի աշակերտից հարցնում է. — մենք ի՞նչ արինք. — 10 ձողիկին ավելացրինք 4 ձողիկ:

Պատասխանից անմիջապես հետո ուսուցիչը գրատախտակի վրա գրված 10-ի մոտ գրում է գումարման նշանը և նրանից հետո 4-ը: — Ի՞նչ է գրված այստեղ: — Այդտեղ գրված է՝ 10-ին ավելացրած (գումարած) 4: — Քանիսի՞ յե հավասար: — Հավասար է 14-ի: Հավասարության նշանն ու գումարը դնելուց հետո, գրատախտակի վրա պարզվում է յերեխաների համար գործողություն ամբողջ պատկերը. $10 + 4 = 14$:

Աշակերտները կարգում ու կրկնում են. «10 ձողիկին (գումարած) ավելացրած 4 ձողիկ, հավասար է 14 ձողիկի»: Աշակերտներին առաջարկվում է գրել նույնը տետրերում: Գրելուց հետո նույնպիսի աշխատանք կատարում են ձողիկներով և կազմում յերկու վարժությունն ու գրում տետրերում:

3. Ձողիկներով կատարված այդ վարժությունը կարգում են ստանց ձողիկների անունը տալու, վորից հետո բաց են անում գատապրքի համապատասխան յերեսը և այստեղի վարժություններն արտագրելով տետրերում՝ գրում են պատասխանները:

4. Դասի մնացած ժամամասում ուսուցիչը խնդիրներ է կազմում և աշակերտներին բանավոր լուծել տալին: Որինակ — «մա տխուն արժե 10 կոպ., իսկ գրիչն՝ 5 կոպեկ: Յերկուսին միասին քանի՞ կոպեկ պիտի տանք»:

ՅՆԵՐԿՐՈՐԿ ԴԱՍ

ԴԱՍԻ ՆՅՈՒԹԸ. — 20-ի շրջանում յերկանիչ թվերից հանել միավորները (13—3):

ԴԱՍԻ ՆՊԱՏԱԿԸ. — 20-ի շրջանում համման ամենապարզ ձևերի ունակություն տալը:

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԱՐԱԳՎԱՆԵՐ. — Ձողիկներ և մանր փոպեր:

ԴԱՍԻ ՊԼԱՆԸ.

1. Արաջին դասում սովորած գումարման կրկնությունը.
2. 20-ի շրջանում բանաձևեր կերպով միավորները տասնյակ ներքի և տասնյակների միավորների վերածելու կրկնությունը.
3. Հանման ձևի հետ ծանոթություն.
4. Որդեակներ լուծել.
5. Ոնդիրներ լուծել:

ԴԱՍԻ ԸՆԹԱՑՔԸ.

1. Կրկնել նախորդ դասը. բանաձևեր կերպով կրկնել և լուծել ուսուցիչի կազմած և առաջարկած որինակները: Այդ որինակների մեջ գործածել միավորների և տասնյակների գումարումը (4 + 10): Դասադրքից համապատասխան վարժությունների սյունակը:

2. Կրկնել, 20-ի շրջանում, յերկանիշները տասնյակների և միավորների վերածելը: Այս վարժությունները մեծ նշանակություն ունեն հանման գործողության համար: Այդ արվում է այսպես. աշակերտները 14 առանձին առանձին ձողիկներից կազմում են տասնյակ (կապոց) և 4 միավոր-ձողիկ ու ասում, թե ի՞նչ արին: — 16 ձողիկից 6-ը վերցրե՛ք, քանի՞ ձողիկ մնաց: 10 ձողիկից կապոց պատրաստեցե՛ք և այլն առաջագրությունների կատարել տարուց հետո անցնում են հանման գործողությանը: Ոգտազործվում են նաև մանր փողերը:

3. Հանման գործողությանը ծանոթանալու և տեսարկում գրելու վարժությունները կատարվում են այնպես, ինչպես վերելում ցույց է տրված գումարման համար:

4. Դասադրքի համապատասխան հանման վարժությունների սյունակը:

5. Դասի մնացած ժամանակում այդ վարժությունների սահմաններում լուծել բանաձևեր խնդիրներ:

ՅԵՐՐՈՐԴ ԴԱՍ

ԴԱՍԻ ՆՅՈՒԹՐ. — 20-ի շրջանում յերկանիշների և միանիշների գումարից հանել միանիշները:

ԴԱՍԻ ՆՊԱՏԱԿԸ. — 20-ի շրջանում գումարման և հանման գործողությունների ունակություններ ձեռք բերելը:

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ. — ձողիկներ:

ԴԱՍԻ ՊԼԱՆԸ. 1. — Միանիշների (10-ի շրջանում) և տասնյակների ու միավորների գումարման (20-ի շրջանում) վերաբերյալ բանաձևեր վարժությունների կրկնություն:

2. Գումարման նոր որինակներ և խնդիրների լուծում:

3. Միանիշից հանել միանիշը (10-ի շրջանում կրկնություն):

4. Հանման նոր որինակներ և խնդիրների լուծում:

5. Ոնդիրների լուծում:

ԴԱՍԻ ԸՆԹԱՑՔԸ.

1. 13 + 2 յերկանիշների գումարը հիմնվում է յերկու ունակության վրա. ա) միանիշների գումարումը (3 + 2 = 5) և բ) տասնյակի ու միանիշի գումարումը (10 + 5 = 15): Դրա համար էլ դասի սկզբում գումարման նոր որինակների վերաբերյալ հիմք վերցվում է դրանց կրկնությունը:

2. Ուսուցչի առաջարկության համաձայն աշակերտները վերցնում են 13 ձողիկ և կազմում մի կապոց 10 ձողիկից և 3 հասն էլ առանձին դնում: Հետո ուսուցիչն առաջարկում է ավելացնել էլի 2 ձողիկ: Գումարում են նախ 2-ը 3-ի հետ, ապա 10-ի հետ:

3. Ոժանդակ միջոցներով նման մի շարք վարժություններ կատարելուց հետո՝ անցնում են գրքի որինակներին:

4. Յերկանիշից միանիշների հանումը (18 — 2) սկսելուց առաջ կրկնում են միանիշների հանումը միանիշներից:

5. Հանման համար գործադրվում են նույնպիսի ձևեր ու ոժանդակ միջոցներ, ինչ վոր գումարման ժամանակ: Տասնյակը պահելով նույնությամբ, միանիշից հանում է միանիշը և ստացված արբերությունը գումարում 10-ի վրա:

Համապատասխան որինակներ դասադրքից:

ԱՂԱՑԵՎ

**ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՅԵՎ ՎՈԶ-ԼՐԻՎ
ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ
ԱՇԽՈՂԱՀԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ
ՆՅՈՒԹԵՐԻ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄԸ**

ՅԵՐՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Յերկրորդ փառագր

Այս ուսումնական տարվա յերկրորդ քառորդի համար ևս, ինչպես սուսջին քառորդի համար, հատկացված է չարաթաղական 3 ժամ:

Այդ հաշվով՝ յերկրորդ քառորդում պիտի անցնել 21 ժամ-վա նյութ:

Անցնելիք նյութերը. — 1. «Ծանոթությունն քարտեզի հետ» և 2. «Երկրագունդը, նրան գլոբուսի և կիսագնդերի քարտեզների միջոցով ցույց տալը»: Յերկուսն էլ մեծ նյութեր լինելու պատճառով, յերկրորդ թեմայի մի մասը տեղափոխվում է յերրորդ քառորդ:

Թեմաների նյութերը կարելի չէ հետևյալ կերպով շարաթ-ների բաժանել:

ԱՌՄԱՅԻՆ ՇԱԲԱԹ. — «Ծանոթությունն քարտեզին»*) իր ուս-յունի, իր հանրապետության քարտեզը ցույց տալ: Քարտեզում գտնել իր հանրապետությունը, իր քաղաքը, իր գյուղը:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Քարտեզի մասշտաբը գտնել: Մասշտաբի գործածությունն ունակությունն ձեռք բերել տալու համար քարտեզի վրա վորոշել տալ բանջենների, քաղաքների և այլն միջով ընկած տարածությունները: Գետերի, լճերի, քաղաքների, յերկաթուղիների պայթանական նշանները քարտեզի վրա:

*) Քարտեզը կարելի չէ ձարել շրջանային գործկոմում և հոդաժանում:

ՅԵՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Ֆիզիքական քարտեզի վրա ճանաչել յերկրի մակերեսի գտնագան ձևավորումները. հարթավայր, բարձրություն, լեռ: Նույնպես և ծովի խորություն տարբեր աստիճաններն իմանալ: Յամաքի բարձրությունը ծովի մակերեսից: Բնական աշխարհագրական պայթանական գույները:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Յերկրագունդը, նրա ձևը գլոբուսով և կիսագնդերի փարտեզների վրա. — Գլոբուսը յենկրագնդի մո-գեշն է. յերկրագնդի կլորություն փաստեր. արևը ծագելիս ա-ռաջ բարձրությունների կատարների յուսավորում: Նայվը հեռա-նայիս առաջ ցածի մասն, ապա վերևի մասն է անհետանում. իսկ հեռայից դայիս՝ հակառակն է տեղի ունենում: Ճանապարհ-հորդությունն աշխարհի շուրջը (Մագելլան և ուրիշները):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Յերկիրն իր ատանցքի շուրջը պտտվելը (որական պտույտ): Գիշեր ու ցերեկվա փոփոխվելը: Յերկրագնդի պտտվելն առաջին անգամ ո՞վ է սուսումնասիրել (Կոպերնիկի, Գալիլեյի և Բրունոյի ո՞վ լինելը) և կրոնն ադա-սուսումնասիրությունն ինչպե՞ս էր նայում: Բեախոններ, աստիճա-նացանցի գլխավոր գծերը: Հասարակածը, գլխավոր միջորեյա-կանը, հյուսիսային և հարավային, արևելյան և արևմտյան կի-սագնդեր:

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Կիսագնդերի քարտեզը. աշխարհա-մասերը, ուկլիանոսները — (2 ժամ): Յերկրի տարեկան պտույտն արևի շուրջը (1 ժամ):

ՅՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Տարվա չորս յեղանակները — (1 ժամ). հինգ գոտիները և նրանց պայթանական կամ մտավոր տահմանները (1 ժամ):

ՉՈՐՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Չորրորդ դասարանում չարաթաղական 4 ժամ է, ընդամենը, յերկրորդ քառորդում, 28 ժամ: Այս քառորդում պիտի անցնել «ՄՍՀՄ - զոնաների տեսությունը» բաժնի չարունակությունը, վոր մնացել է առաջին քառորդից. այն է.

1. Սառն անտառների զոնա.
2. Անտառ - հարթավայր և հարթավայրերի զոնա.
3. Յեղիթաարևադարձային զոնա.
4. Անապատների զոնա.
5. Լեռներում բնության պատկերը տիպիկ գյուղատնտեսա-կան է:

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — Խառն անտառների զոնան, Մարզի սահմանները (ԽՍՀՄ-ի բուսական քարտեզի համաձայն)։ Ողտա կար հանածոներ։ Քարածուխ (Մոսկվա, Կուզբաս, Չերեմի-խով)։ Փոսֆորիտներ, տորֆ։

Միջին Ռուսաստանի բարձրունքներից ակերբ առնուղ գլխավոր գետերը։ Կլիման, հողը, բուսական և կենդանական աշխարհ-ներ։ Մարզն իր աշխատանքով ի՞նչ փոփոխություններ և առաջացնում լանդշաֆտում։

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Գյուղատնտեսությունը խառն ան-տառների շրջաններում։ Գյուղատնտեսական բուսականություն. հացահատիկներ, տարեկան, դարձյալ վարսակ։ Տեխնիկական բույսեր — վուշ, կարտոֆիլ, կանեփ։ Կաթնատնտեսություն։ Տնայնագործությունն անտառային շրջանում, նրա կարևորու-թյունը — (2 ժամ)։

Անտառ — տափաստանային և տափաստանային գոտի։ ԽՍՀՄ-ի յեվրոպական և ասիական մասերում գոտու սահման-ները։ Ռեկլեֆը։ Ողտակար հանածոներ. քարածուխ (Դոնբաս, Կարագանդա), յերկաթահանք (Կրիվոյ Ռոզ, Կերչ), նավթ (Յեմբա), սլիշնա (Կադակատան), քարաղ (Դոնբաս)։

Կլիմայի առանձնահատկությունները։ Սև հող. բուսականու-թյան բնութիւնը։ Տափաստանների կենդանական աշխարհը։ Տա-փաստանի լանդշաֆտների փոփոխը (հերկվածություն) (2 ժ.)։

ՅԵՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Բնակչությունը և տնտեսությամբ գլխավոր հյուսիսը։ Հացահատիկների մշակույթում, աչգեգոր-ծություն, բանջարաբուծություն, պարտիզապանություն։ Պա-տրն անտառների շերտի կուլտուրաներից տարբերվող գյուղա-տնտեսական նոր կուլտուրաներ։ Յորեն, յեկրպոտացորեն, ճա-կրնդեզ (չաքարի), արևածաղիկ, ծխախոտ, բամբակ, միս և կաթնատնտեսություն։ Յերաչափ և դաշտային մնաստուների (մորեխ, պոնտական մուկ) դեմ պայքար։ Տափաստանի քոչվոր ներք — կապակներ։ Սորճոգային իշխանություն որոք նրանց ան տիճանաբար նստակյաց և կոլլեկտիվ կյանքի անցնելը։

Ամենամեծ խորհունտեսությունները. — Նացահատիկային, անանարուծական և այլն։ «Գիդանո» խորհունտեսությունը։

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Մերձարևադարձային գոտի։ Ղրիմի հարավային ափը և Կովկասյան ծովափը։ Նրանց ռեկլեֆը, կլի ման, բուսական և կենդանական աշխարհների առանձնահատկու-թյունները. բնակչությունը և տնտեսության գլխավոր ճյուղե-

րը։ Կուրորտի նշանակությունը։ Անցյալում կուրորտներից ո՞վ էր ուղտովում և այժմ ո՞վ է ոգտագործում։

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Անտառային գոտի. գոտու տե-ղագրությունը։ Մեծ գետեր. Ամուդարիա, Սիրդարիա։ Անա-պատների կլիման, հողը, բուսական և կենդանական աշխարհնե-րի հատկությունները։ Մի քանի գետերի առանձնահատկու-թյունները (ավազով ծածկվում են)։ Ոաղիտներ։

Թուրան հարթավայրի բնակչությունը և գետահովիտներում, նախալեռնային վայրերում և ուղիներում տնտեսության տի-պիկ ճյուղերը։ Նրանց վիճակն անցյալում և ներկայումս։ Քոչ-վորական, անասնասնություն և դաշտային հողագործու-թյուն։ Բամբակագործություն։

ՎՅՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Բնություն, աշխատանքի և կենցա-ղի պատկերներ լեռնային պայմաններում։ Տնտեսության տի-պիկ ձևերը։ Ամենապլյավոր լեռնաշղթաները — Ուրալյան, Կովկասյան, Տիան - Շանի, Պամիրի, Ալթայի։

Բնությունը լեռնային պայմաններում և աշխատանքի ու կենսական միջոցներ հայթհայթելու ձևերը։ Ծովի մակերևույ-թից բարձր լինելու հետևանքով (ուղղահայաց գոտիականու-թյուն) առաջացած կլիմայի, բուսական և կենդանական աշ-խարհների դանդաղակերպությունները։ Չյունապատ գաղաթ-ներ։ Սառցադաշտեր։ Լեռնային գետերը և նրանց ոգտակարու-թյունը։ Ալպյան մարգագետինները։ Լեռնային քոչվորական ա-նասնապահություն։ Լեռներում հողագործության դժվարու-թյունները։ Անտառային շերտերը լեռներում։ Լեռնակրանների տնտեսությունների փոփոխը խորհրդային իշխանության որոք։ Հովիտների փոռոցումը։ Երեքտրականացում։ Արժեքավոր բույ-սեր հայտնություն։

ՅՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Լեռնային բնակչություն. լեռնա-յինների բնակարաններն ու կենցաղը։ Տնայնագործություն։ Ողտակար հանածոներ. յերկաթի հանքեր (Ուրալ), մարգանեց (Կովկաս — Չիթուրի), նավթ (Բագու, Գրոզնի, Մայկոպ)։ Գունավոր մետաղներ (Ուրալ, Կովկաս) — (2 ժամ)։

Յերկրորդ քառորդի նյութերն ամփոփել (2 ժամ)։

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Շաբաթական 3 ժամ, յոթը շաբաթում ընդամենը 21 ժամ։

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — Յերկրի ձևն ու շարժումը։ Յերկրի ձևը. փաստեր նրա կլորության վերաբերյալ. հորիզոն, նրա ընդարձակվելը վերև բարձրանալիս։

Հեռացող և մոտեցող նավը: Լուսնի խափարման ժամանակ յերկրի սովերը լուսնի վրա: Ճանապարհորդութիւններ աշխարհի շուրջը: Յերկրի բեկեռների տարակուսթյունը. յերկրի մեծութիւնը — (1 ժամ):

Յերկրի պտուղան իր առանցքի շուրջը: Արեւի և աստղերի մի գիշեր-ցերեկվա ընթացքում յերեւոյու ժամանակամիջոցը: Բեւեռային աստղի հարաբերական անշարժութիւնը: Գիշեր ու ցերեկվա փոփոխելը — (1 ժամ):

Յերկրի տարեկան շարժումը: Յերկրի որբիտը: Յերկրի թեթեւութիւնը և տարվա յեղանակները: Գիշերվա և ցերեկվա հասարակութեան պատճառը. արեւադարձ — (1 ժամ):

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Ժամանակագրութիւն. — Տոմար, հին և նոր տոմար — (1 ժամ): Աստիճանացանց. քարտեղի աստիճանացանցը: Լայնութեան միջորեականները՝ գլոբուսի և քարտեղի վրա: Հասարակածից դեպի բևեռ գուղահեռականները: Հյուսիսային և հարավային լայնութեան միջորեականները. նորանց աստիճանները. գլոբուսի միջորեական: Արեւելյան և Արեւմտյան լայնութեան միջորեականները. նրանց աստիճանները. լայնութեան և յերկարութեան միջորեականների միջոցով դանդանակի տեղի գտնելը — (2 ժամ):

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Գոտիական ժամանակ. իր տեղի բայ նուսթյան (բեւեռային աստղի բարձրութիւնն աչքի առաջ ունենալով ոգտվում են տրամապարտիվից) և յերկարութեան միջորեականները վորոշելը — (2 ժամ):

Յերկրագնդի կազմութիւնը: Յերկրի կազմութեան ընդհանուր տեսարանը: Լիտոսֆերա (յերկրի քարե շերտը). հիդրոսֆերա (յերկրի ջրային շերտը), ատմոսֆերա (յերկրի մթնոլորտը) — (1 ժամ):

ՉՈՐՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Ջրի և ցամաքի բաժանումը յերկրի յերեսին: Յերկրագնդի կեղևի կազմութիւնը: Ինչպե՞ս ենք իմանում լիտոսֆերայի կազմութիւնը: Շախտաներ և հանքահորեր. նրանց խորութիւնը. հանվող տեսակները: Լեռնալանջերի և գետափնյա տեսակների մասին: Խանդարված լեռներ: Իջվածքի տեսակների շերտերը: Շերտերը հարթավայրերում և լեռներում: Մասիվ կրիստալ տեսակների իջվածքը:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Յերկրի ներքին ուժերը: Յերկրա գնդի կեղևի բարեխառնութիւնը. աստիճանաբար խորանալիս յերկրի ջերմութեան ավելանալը: Յերկրի կեղևի սնդուութիւնը: միջուկը: Յերկրի ներքին ուժերի դրսևորումը. հրաբուխ, յերկրաշարժ. լեռների գոյանալը: Յերկրի կեղևի տարբեր տեղերում աստիճանական յեղևեղները:

Հրաբուխներ — նրանց ժայթքումը, նրանց կազմութիւնը, նրանց կապը յերկրի կեղևի ճեղքվածքների հետ: Հրաբուխների խճճութիւնը. վառվող (Կամչատկա) և հանգած (Կովկաս) հրաբուխային լեռներ: Հրաբխային ծածկոցներ (Միջին Սիբիր, Կովկաս): Յերկրաշարժ առաջանալը: Տիպական յերկրաշարժների որինակները: Յերկրաշարժները գուշակելը: Յերկրաշարժային գոտիները խճճութիւնը: Յերկրաշարժի և լեռներ գոյանալու հարաբերութիւնը: Լեռներ գոյանալը: Կոտրուվածքներ և ժայթքումներ. շերտային լեռների որինակներ. Կովկասյան, Արաբիան և այլն: Ժայթքող լեռների որինակ. Չաբալկալ, Ժիզուրի և այլն: Մյուս ցամաքամասերի կարևոր շերտային լեռները: Ցամաքի դարապարտ տատանումը: Ծովը դեպի ցամաք և վերջինս դեպի ծով շարժվելը: Կոտորեցողութիւնը վայրերը (հնուց ի վեր խիստ շերտավորման շահող խաղաղ, բայց յեղևեղներ կատարած շրջանները):

ՎՅՅԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Յերկրի արտաքին ուժերը — Արտաքին ուժերի ենթադիալի աղբյուրը. ջերմութեան պատճառները. սառչելը. սառցի առաջանալը. քամու առաջանալը, անձրև, հեղեղներ, գետեր և անասունների վարգանալը: Լուսնի գգողութիւնը հետեանք յինելով յերկիրն իր առանցքի շուրջը պտտուելուն՝ մակընթացութեան և տեղատվութեան առաջանալը. ծովի և ողի հոսանքների նվազումը: Հողմահարութիւն: Մեխանիկական և քիմիական հողմահար: Լեռներում քարի տեսակների աստիճանական փրկումը: Որգանիքների դերը (բակտերիաներ, մամուռ և այլն):

Քամու գործը: Բույսերով ապահովված վայրեր: Քամին սափաստանում և լեռներում (ի՞նչ է անում): Բարխաններ, ափոսած ավազներ: Ծովի, բճի և գետերի ափերին յեղող ավազակույսեր: Մարդկային հասարակութեան պայքարը ավազակույսերի դեմ:

Հոսող ջրերի կատարած գործը: Անձրևի հեղեղներ: Չորերի, կիճերի, հովիտների առաջանալը: Հոսող ջրերի աղբյուրութիւնը լեռների վրա և աստիճանաբար նրանց մաշելն ու հարթութեան վերածելը:

Սառույցներ: Լեռների ձյունը: Չյունի հոսանքը: Սառցակուտեր առաջանալու համար պայմաններ: Հովիտների սառույցներն ու նրանց տեսած գործը. գանաղան նյութեր քել տանելը: Քարի տեսակների հղկվելն ու փայլելը: Կովկասյան, Տյան-Շանի և Պամիրի սառցադաշտերը: Անտարկտիկա, Գրեյանդիա և բեւեռային ուրիշ մեծ կղզիների սառցադաշտերը: Այսրերգներ (սառցալեռներ). վաղեմի սառույցումներ: ԽՍՀՄ-ի սառցային շրջանի մնացորդները:

ՅՈՒՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Յերկրորդ քառորդի նյութերի ամփոփումը:

ՎԵՏԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Յերկրորդ քառորդ

ԱՌԱՋԻՆ ԾԱԲԱԹ. — Ասիա. — Տեղադրությունը և սահմանները: Արևմտյան սահմանի պայմանական լինելը: Ասիան Հին աշխարհի ամենամեծ ցամաքամասն է: Մյուս աշխարհամասերի համեմատությամբ Ասիայի մեծությունը: Արևելքի կտրվածությունը: Հիմնական աշխարհամասի խիստ ընդարձակ տարածությունը:

Ծովեր և ծոցեր. — Կարմիր ծով, Հարավային և արևելյան Չինական ծով, Ճապոնական, Ռիտոյան, Բերինգյան, Հյուսիսային բենտոյին ծովեր:

Ծովածոցեր. — Պարսկական և Բենգալյան ծոցեր: Նեղուցներ. — Բերինգյան, Թաթարական և Մարակյան նեղուցներ:

Թերակղզիներ. — Յամալի, Թայմիրի, Չուկոտյան, Կամչատկայի, Կորեայի, Հնդկաստանի և Մալակայի, Հնդկաստանի, Արաբիայի և Փոքր Ասիայի թերակղզիները:

Կղզիների մեծամասնությունը աշխարհամասի հարավային և արևելյան կողմերում գտնվելը: Նրանց ունեցիկ կողմով դեպի արևելքն ուղիղ և աստիճանա ծովերը սահմանադրվելը: Յամալային և հարավային կղզիներ. հատկացողությունը նրանց ծագման մասին:

Կղզիները. — Հյուսիսային յերկիր, Նոր Սիբիրիա, Վրանդերի կղզիները Կուրիլյան, Սախալինի, Ճապոնիայի, Ծերմոդոյի, Ֆիլիպյան, Մալայան Արշիպելագոս կամ Զոնդյան, — Սումատրա, Զայա, Բորնեո, Յելեբիսյան, Յելլոնի:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Ասիայի մայրերևի և ներքին ջրերը: Լեռներն ու բարձրությունները հարթավայրերից շատ լինելը: Աշխարհում մեծ ծաղկանոցները հարթավայրերը. Պամիրի բարձրավանդակը (Պիկ - Լինինի գագաթը), Տյան - Շան, Խոնկուզ, Հիմալայան, Եվրեոստի գագաթով, Կովկասյան՝ Ելբրուս գագաթով, Կարբեկի գագաթներով: Ալթայյան լեռներ, Սայանյան լեռներ, Մերձբայկալյան և արևելյան արևելք. Վերխոյանյան, Ստանովյան լեռնաշարը, Խինկանի, Սիբուրա - Ալեյսյան լեռներ:

Սարավանդներ. — Միջին Սիբիրիա, Կենտրոնական Ասիա (Գուրի, Տիբետ): Պարսկաստան, Հայաստան, Փոքր Ասիա:

Մեծ հարթություններ. — Ուրալյան լեռներով բաժանված՝ Արևելյան Յեթրոպայի հարթությունը շարունակությունը կողմով Սիբիրյան հարթավայրերը՝ հյուսիս - արևելյան կողմում: Մարտի - Կասպյան և Թուրանյան հարթավայրերն Արևելքում:

Մեծ գետերի հոսանքով ընկած հարթություններ. — Չինական, Բենգալյան, Միջագետքի:

Ասիայի հարթային և յերկրաչարժական շրջանները: Ասիայի գլխավոր ուղտակաղը հանածոները (քարածուխ, նավթ, յերկու թահանք, գունավոր մետաղներ) քարտեղն ուսումնասիրելը:

Ներքին ջրերը. — Գետեր. գլխավոր ջրաբաժանումները: Ասիայի մեծությունը համապատասխանուց նրա գետերի յերկարությունը: Գլխավոր գետերը. Որը Իրտիշի հետ. Յենիսեյը Անգարայի հետ, Լենա, Ամուր, Խուանիստ, Յան - տե-Պյանի, Հինգ, Տիգրիս և Յեփրատ, Ամու-Դարիա, Սիր-Դարյա:

Լները. — Կասպիական, Արալյան, Բարխաշի, Բայկալի: Արհեստական մոտոգաման գլխավոր սիստեմը՝ չինական, հնդկական, խորհրդային Միջին Ասիա:

ՅԵՐՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ — Ասիայի կլիման. — Ասիայի կլիմայական խիստ տարբերությունը նրա ամառյան շրջաններում: Լայնությունների ուղղությամբ ընկած լեռնաշղթաների աղիկացումը կլիմայի վրա:

Կլիմայական գոտիներ. — 1. Յուրա կլիմայական գոտիներ: 2. Բարեխառն կլիմայական գոտիներ: 3. Անտարկտային և սառնական լեռնային կլիմաներ: 4. Ասիայի հարավային և հարավարևելյան մուսոնների գոտի:

Հողա - բուսական գոտիները. — Տափաստներ, տափա, հարթավայրեր և անտառատներ. մերձարևադարձային անտառների խոնավ գոտիներ, արևադարձային գոտի: Բուսականության բնույթը համաձայն գոտիների: Անտառատներ և կիսանախառններ. Կարա-Կում, Գրըլ-Գում, Գոբի կամ Ծածո անտառատները: Հողային գամնադրությունը և նրանց աշխարհագրական տեղադրումը: Չինական հարթության անտառային հողը:

Բենտոյին և կենտրոնական Ասիայի ու հնդկական շրջանի կենտրոնական բնութագիրը:

Աղբաղբային, սևտանյան բաժանման և բնակչության խրատությունը քարտեղների տեսությամբ:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Ճապոնիա — Չինական տերիտորիայի կազմը. չորս մեծ կղզի — Խոկկայոս, Խանզո, Սիկոկու, Կյու - Սյու և նրա հյուսիսային կողմը լինելը Կուրիլյան և հարավային կողմը լինելը Թյու - Քյու կղզիները: Բաղաքի տարածությունն ու բնակչությունը. Տոկիո (մայրաքաղաք), Ոսակա,

Իտիզամա : Ըստ արտաքին շրջապատող ծովերը : Կղզիախառն գիւղերը
և նրան նշանակուած յունք տնտեսական ու օստրա - օտրա տեղա-
կան տեսակետից :

Բնական պայմանները . — Լեռնային սելյեֆը . հրաբուխնե-
րը , յերկրաշարժերը , կլիման , մուսոնները . տաք և սառն հո-
սանքների աղբյուրները : Չրաքին եներգիայով հարուստ դե-
տերը . ուրիշ եներգիաներով և հանքային հումքով համեմա-
տական աղքատուց յունք :

Տնտեսական բնույթը . — Ըստ արտաքին կապիտալի բարձր
կենտրոնացումով կապիտալիզմի զարգացման միջին մակարդակ-
ին հասած և Ֆեոդալիզմի ուժեղ մնացորդներով մի յերկիր է :
Սեփական հումքովի ու եներգիայի պաշարի լիարժեք յունք : Ըս-
տ արտաքին իմպերիալիզմի առանձին հարձակողականութ յունք :

Ժողովրդական տնտեսութ յան ճյուղային կառուցվածքը .
գյուղատնտեսութ յունք . հողի բաժանումը : Յերկրագործութ յան
հիմնական դեմքը կապարտու - գյուղացին է , մոր աշխատում
է հողի գլխավոր մասում և շահագործում և կարգադատերերի
առևտրականների և մաշխատունների կողմից : Հիմնական աղ-
քուստի միջոցը բրինձն է : Վտուցում : Մետաքսագործութ յունք
համաշխարհային նշանակութ յունք ունեցող արտահանական ճյու-
ղն է : Անասնապահութ յան աննշան լինելը : Չեռքի աշխատանքի
իշխող լինելը գյուղատնտեսութ յան մեջ : Չիտրաութ յունք . ան-
տատային տնտեսութ յունք :

ՀԻՆԿԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ . — Ըստ արտաքին արդյունաբերութ յու-
նք : Արդյունաբերական գլխավոր ճյուղերը : Հին մանածային և
նախաշինարարական և նոր՝ մեքենայինարարութ յունք , երեքտո-
տեխնիկա , քիմիա : Բանվորների խիստ շահագործումն ու իրա-
զարկութ յունք : Կին բանվորների կիսատարկական վիճակը :
Մովային տրանսպորտի խոշոր նշանակութ յունք : Առևտրական
նախատորմիցը : Ներմուծման և արտահանման կազմն ու ուղղու-
թ յունք :

Չինաստան . — Չինաստանի բարեկարգուցիչ մասերը : Չինաս-
տանը շրջապատող ծովերը և ցամաքի սահմանները : Տարածու-
թ յունք ու բնակչութ յունք : Բարդալներ . Ծանխայ , Բեյրին , Կան-
կին , Կանտոն , Սանկիտու , Սարբին : Իմպերիալիստների կարևորա-
գույն հենարկները Չինաստանում . — Դալբին (ճապոնական) և
Հան- Բունկ (անգլիական) :

Բնական պայմանները . — Ռելյեֆը , կլիման : Արևմտյան Չի-
նաստանի և Տիբետի անասնապահություն ու կիսանասնապահությունը : Գե-

տերը : Չրաքին հեղեղումները : Ռդտակար հանածոները — ա-
ծուխ , յերկաթ , ծաղիք , անագ : Հողը , բուսական և կենդանա-
կան աշխարհները : Չինաստանի բնակչութ յունք :

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ . — Տնտեսական բնույթը — Չինաստա-
նը համաշխարհային կապիտալիզմի խոշոր կիսաբարձրութ յունք է :
Գյուղատնտեսութ յունք : Անասնապահութ յան աննշանութ յունք :
Չեռքի աշխատանքի իշխող հանդիսանալը : Ածուցումով մշա-
կութ : Վտուցում : Ամենակարևոր բույսերը :

Ապրուստի միջոցը — հարսովում և կենտրոնում բրինձ , հյու-
սիսում՝ կորեկ :

Արտահանվող բույսեր — կենտրոնում և հարավում՝ յուղա-
տու բույսեր և թեյ , հյուսիսում՝ սոյա : Մետաքսագործութ յունք-
նը ճապոնիայից . հետ յերկրորդ տեղն և բնում : Տնայնագոր-
ծութ յունք : Կապիտալիստական ստար պետութ յունքների ձեռքում
գտնվող խոշոր մեքենաարդյունագործութ յունք : Սոյա արդյու-
նաբերութ յան գլխավոր ճյուղերը : Մանածագործութ յան (բամ-
բակի , վուլի և մետաքսի) , յեռնային և մետաղագործական :

Մովային տրանսպորտը : Արտաքին պետութ յունքների նույն-
քի իշխող քանակը . կարևորագույն նախահանգիստները : Իմպե-
րիալիստների ձեռքում գտնվող յերկաթուղիները : Յերկաթուղա-
յին ցանցի տկարութ յունք : Անճանապարհութ յան պատճառով գե-
տաքին տրանսպորտի կարևորութ յունք : Արևմուտքում չոր տա-
փաստաններում և անապատներում գրաստներով տրանսպորտը :
Լեռնային շրջաններում մարդկանց միջոցով տրանսպորտը :

Ներմուծման և արտահանման կազմն ու ուղղութ յունք : Ներ-
մուծումը արտահանումից շատ լինելը : Չինական եմիգրանտնե-
րի յերկիր փոխադրած փողերով ծածկվող պասսիվ բալանը :

Հնդկաստան . — Տերիտորիան , տեղագրութ յունք , սահման-
ները : Կարևորագույն քաղաքները . արևմտյան ափում՝ Բոմբե ,
արևելյան ափում՝ Կալկաթա և հյուսիսում՝ Հնդկաստանի մար-
շական կենտրոնը՝ Դեհլի :

Բնական պայմանները — Ռելյեֆը , կլիման , գլխավոր գե-
տերը , հողը , բուսական և կենդանական աշխարհը : Ռդտակար
հանածոները և նրանց աշխարհագրութ յունք :

ՅՈՒԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ . — Հնդկաստանի ժողովրդական տնտե-
սութ յունք : Գյուղատնտեսութ յունք : Ձեռնարկական մնացորդնե-
րի առկայութ յունք մինչև որս՝ գյուղատնտեսութ յան բնույթի
առանձնահատկութ յունքներն են : Անգլիական իմպերիալիզմի կողմ-
ից Հնդկաստանի գյուղացիների շահագործվելը : Գյուղատնտե-

սության կատուցվածքը: Գյուղատնտեսական բուսականության արդյունությունը: Հացահատիկներ, բրինձ, ցորեն և կորեկ: Տեխնիկական բույսեր. շաքարեղեգ, բամբակ, գուլ, թեյ, նրբանց ցանքատարերը:

Արդյունաբերություն. — Հնդկաստանը արդյունաբերական յերկիր դառնալու դեմ Անգլիայի համար արգելքները: Արդյունաբերության աննշան զարգացած լինելը: Պատերազմից պիտամանր տնտեսագործության իշխող լինելը: Պատերազմի ժամանակ բամբակագործական, մետաղների և սպաղոնների պատրաստելու արդյունաբերության զարգացումը և այս պատճառները: Այդ գործարանների վիճակը պատերազմից հետո:

Թյուրքիա. — Աշխարհագրական դիրքը, Թյուրքիան չըջատու ծովերն ու նեղուցները: Յամաքային սահմանները. տարածությունը:

Ամենակարևոր քաղաքները. Կոստանդնուպոլիս, Անգորա, Իզմիր:

Բնական պայմանները. — Բարձրավանդակները, կլիման, ներքին ջրերը, հողը, բուսական և անասնական աշխարհները. սպասկար հանածոների հարստությունը սեփական միջոցներով ուսումնասիրված լինելը:

Փողովրդական տնտեսությունը. — Թյուրքիայի տնտեսական զարգացման հետամնացությունը: Գյուղատնտեսության իշխող վիճակը տնտեսության մեջ: Գյուղատնտեսության սեփականության հետամնացությունը: Յերկրագործությունը բոլորովին լինելը: Կենտրոնում յերկրագործությունը միայն արհեստական մոնոպոլիս հնարավոր լինելը: Անասնապահությունը չոր տափաստաններում և անապատային չըջաններում լինելը: Յամաք գլխավոր բույսերը: Արդյունաբերությունը. տնտեսագործությունների տիրապետող լինելը: Պատերազմից հետո մի շարք առարկաների ներմուծման սահմանափակումը և զրանով Թյուրքիայի արդյունաբերության զարգացման համար ճանապարհ բացվելը: Արդյունաբերական գլխավոր ճյուղերը: Նոր գործարանների կառուցվածքը: Համեմատել ՍՍՀՄ-ի հետ: Գլխավոր ճանապարհները: Ներմուծումը և արտահանումը:

Յերկրորդ քառորդում անցածի կրկնություն և ամփոփում: ՅՈՒՆԵՍԿՈՒՊ-ԴԱՍՍՐԱՆ. — Այս գաստարանում շարաթիկան 3 ժամ և. արվում են հետևյալ թեմաները. ՍՍՀՄ.

- 1. Արևմտյան մարզը 2 ժամ
- 2. Արդյունաբերական կենտրոն 3 ժամ
- 3. Կենտրոնական սևահող 2 ժամ

4. Ուկրաինա և Ղրիմ	5 ժամ
5. Վոլգայի յերկարությունը	5 ժամ
6. Ուրալ	3 ժամ
Կրկնություն	1 ժամ
<hr/>	
Ընդամենը	20 ժամ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱՅԱԹ. — ՍՍՀՄ-ի յեկրոպական մասի արևմտյան կողմը: Արևմուտքի կազմությունը: Ընդհանուր աշխարհագրական պայմանները. ուելյեֆ, կլիմա, ջրերը, հողը և բուսականությունը: Բնակչությունը և նրա յտույթները, թիվը և ազգային կազմությունը: Արևմտյան հողամասերի համատարտ տնտեսական բնութագրումը: Յարական կառավարությունների ժամանակ Մոսկվայի, Լեհաստանի և Մերձբալթիան արդյունաբերական կենտրոնների վիճակը: Մինչև հիշաճյալի սկիզբն արդյունաբերության թուլությունը: Նվաճումները հնգամյակի ընթացքում. գուլ, կանեփ: Արտատույթների համեմատաբար աճումը և յալացումը: Փոխադրության ճանապարհները և գլխավոր քաղաքները (2 ժամ):

Արդյունաբերական կենտրոնը. — Կազմությունը. Ֆիլիկական աշխարհագրական պայմանները. ուելյեֆը, կլիման, ջրերը, հողը և բուսականությունը: Ոգտակար հանածոներ: Բնակչությունը, նրա թիվը, յտույթները, ազգային կազմությունը — (1 ժամ):

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱՅԱԹ. — Արդյունաբերական կենտրոնի արևտեսական բնույթը: Փողովրդական տնտեսության մեջ արդյունաբերության իշխող վիճակը: Արդյունաբերության կառուցվածքը: Արդյունաբերության գլխավոր ճյուղերը. ելեքտրիֆիկացիա: Տեղական վառելանյութով գործող կայանները: Գյուղատնտեսության կառուցվածքը: Անտառային արդյունաբերություն Փոխադրության ճանապարհները: Յերկրային ջրերը և ջրային ճանապարհները: Մոսկվան մոլպես սահմանում յերկրային հանույց և ողային ճանապարհների կենտրոն: Արդյունաբերության համար Վոլգայի կարևորությունը: Մոսկվայի գետի միացումը Վոլգայի և Քլայովա գետերի հետ: Մոսկվայի և Դոնբասի միացումը: Առաջին հնգամյակի նվաճումներն ու յերկրորդ հնգամյակի զարգացման հիմնական ուղղությունները — (2 ժ.)

Կենտրոնական սեփականային մարզ. — Կազմությունը. ուելյեֆը, կլիման, ջրերը, հողը, բուսականությունը: Ոգտակար

Հանածոներ (յերկաթ—Լիբեցկ, Կուբսկի մաքնիտի անոմալիան, ծծմբատները, շինարարական նյութեր)։ Բնակչութիւնը և նորա խտութիւնը, թիւը — (1 ժամ)։

ՅԵՐՐՈՐԳ ԾԱՖԱԹ. — Կենտրոնական տեսող տարածութիւն մասին համառոտ ծանոթութիւն։ Վերջին տարիներում արդյունաբերութեան և գյուղատնտեսութեան հարաբերութեան փոփոխելը։ Փոխադրական ճանապարհները։ Գլխավոր քաղաքները — (1 ժամ)։

Ուկրայնա և Ղրիմ. — Սահմանները, սելեֆը, կլիման, ջրերը, հողը, բուսականութիւնը։ Ոգտակար հանածոների հարստութեան շատութիւնը. անուխ, յերկաթ, մանգանեղ, սնդիկ, աղ, սոսք։ Բնակչութիւնը, նրա թիւին ու խտութիւնը — (2 ժ.)

ՉՐՐՐՈՐԳ ԾԱՖԱԹ. — Ուկրայնայի սոց. խորհրդ. հանրապետութեան և Ղրիմի սոց. խորհրդ. հանրապետութեան ժողովրդական տնտեսութիւնը։ Ուկրայնայի ժողովրդական տնտեսութեան կառուցվածքն ու նրա արդյունաբերական դարգացումը վերջին տարիների ընթացքում։ Ամբողջ Միութեան մասշտաբով Ուկրայնայի բնած սեղը՝ անուխ, չուգունի, մեքենաշինարտութեան, չաքարի, ցորենի և աղի արտադրութեան մեջ։ Ղրիմի կուրորտա — սանատորիական տնտեսութեան նշանակութիւնը։ Փոխադրական ճանապարհները։ Գլխավոր քաղաքներն ու նախահանգստները։

Առաջին հնգամյակի նվաճումներն ու յերկրորդ հնգամյակի զարգացման ուղիները։ — (3 ժամ)։

ՀԻՆԳԵՐՈՐԳ ԾԱՖԱԹ. — Վոլգայի յերկարութիւնը. Կրկնաբաժնային ձևերը։ Զիդիկո — աշխարհագրական ակնարկ։ Ոգտակար հանածոները։ Բնակչութիւնը, նրա թիւը, խտութիւնն ու ազգային կազմը։

Ժողովրդական տնտեսութեան վերաբերյալ ընդհանուր ծանոթութիւն։

ՎԵՅՅԵՐՈՐԳ ԾԱՖԱԹ. — Արդյունաբերութեան ճյուղի մեջ առաջանալը։ Արդյունաբերական նոր հակներ։ Գյուղատնտեսութիւնը և նրա կառուցվածքը։ Գյուղատնտեսական գլխավոր բույսերը։ Պաշար յերաշտի գեմ։ Ելեքտրիֆիկացիա։ Փոխադրական ճանապարհները։ Վոլգայի յերկարութեամբ ընկած հողերի վերաբերմամբ Վոլգայի նշանակութիւնը։ Գլխավոր քաղաքները։ Առաջին հնգամյակի նվաճումներն ու յերկրորդ հնգամյակի զարգացման հիմնական ուղղութիւնները — (2 ժամ)։

Ուրալ. — Կազմութիւնը. Քիմիկո — աշխարհագրական ակնարկ։ Ոգտակար հանածոներով հարուստ յիւնը։ Բնակչութիւնը,

նրա թիւը, խտութիւնն ու ազգային կազմը. — (1 ժամ)։

ՅՈՒԵՐՈՐԳ ԾԱՖԱԹ. — Ուրալի ժողովրդական տնտեսութեան բնութիւնը մատին համառոտ ծանոթութիւն։ Արեւելքում անխի մետալուրգիական բազա ստեղծելու խնդրում Ուրալի նշանակութիւնը։ Ուրալի արդյունաբերական նոր հակները։ Ուրալի նոր կառուցման գլխավոր հատկանիշներն ու ուղղութիւնները։ Մետաղագործութիւն և մեքենաշինարարութեան արդյունաբերութիւնն ու նրանց աշխարհագրութիւնը։ Վտեկանյութի բաշանն ու նրա փոփոխելն այս վերջին տարիների ընթացքում։ Ելեքտրիֆիկացիա։

Գյուղատնտեսութիւնը. նրա կառուցվածքը։ Գյուղատնտեսական գլխավոր բույսերը։ Ծանր արդյունաբերութեան և գյուղատնտեսութեան կապի գլխավոր ձևերը։ Սորհատնտեսութիւնների մասնագիտացումն ու աշխարհագրութիւնը։ Անտառային արդյունաբերութիւնը։ Փոխադրական ճանապարհները։ Նոր յերկաթուղային գծեր անցկացնելը։ Գլխավոր քաղաքները։ Սոցիալիստական նոր քաղաք—Մագնիտոգորսկը։

Առաջին հնգամյակի նվաճումներն ու յերկրորդ հնգամյակի զարգացման ուղիները. — (2 ժամ)։

Յերկրորդ քառուրդի ամբողջ անցածի ամփոփումը. — (1 ժամ)։

**1934-35 ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐՎԱ ՅԵՐԿՐՈՐԴ
ՅԵՌԱՄՍՅԱԿԻ ՊՕՏՄՈՒԴՅԱՆ ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ
ՆՅՈՒԹԻ ՈՐԱՅՈՒՑԱՅԻՆ ԲԱՇԽՈՒՄԸ**

(ՇԱԲԱԳՆԵՐՈՎ)

ՔԱՂԱՔԻ ՀԱՄԱՐ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Հին ՅԵՐԿՐՈՐԴ — 13 ժամ.

1-ին ՇԱԲԱԹ. նոյեմբերի 9-ից մինչև նոյեմբերի 12-ը

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍ. — Յեզիպոսի բնությունը և ջրադրությունը: Յեզիպոսի կյանքը: Նեղոսը և նրա վարարումները: Վարարումների կարգավորման անհրաժեշտությունը: Ամբարտապաններ և թումբեր: Չրանցքներ և արհեստական լճեր: Մերիզյան լիճ:

2-րդ ՇԱԲԱԹ. նոյեմբերի 13-ից մինչև նոյեմբերի 18-ը

ՅԵՐԿՐՈՐԴ և ՅԵՐՐՈՐԴ ԴԱՍԵՐ. — Յեզիպոսական թագավորության կազմակերպումը: Պիրամիդների կառուցողները: Յեզիպոսական թագավորության ծագումը: Յեզիպոսի միացումը: Փարավոնները և նրանց գույրը — (պարատը): Բրմերն ու իշխանները: Սարուկները, գյուղացիները և նրանց պարտականությունները: Սոֆո-ի պիրամիդի (բուրգի) կառուցումը: Սեֆրենի բուրգը և սֆինքս: Բազաքները քուրդերի մաս: Ժողովրդական դայրությունը փարավոնների դեմ:

3-րդ ՇԱԲԱԹ. նոյեմբերի 13-ից մինչև նոյեմբերի 24-ը

ՉՈՐՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Գյուղացիական ապստամբություններ: Գյուղացիական ապստամբությունները թերեական թագավորների ժամանակ: Հիկոսոսների արշավանքը և նրանց տիրակալությունը Յեզիպոսում:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Նոր թագավորություն Յեզիպոսում: Ախմոս 1-ին և Հիքսոսների փոխումը: Փոփոխություններ հասարակության և թագավորության մեջ: Վարչությունը: Չին փարական կազմակերպությունը: Գյուղացիների դրությունը:

4-րդ ՇԱԲԱԹ. նոյեմբերի 25-ից մինչև նոյեմբերի 30-ը

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Փարավոնների աշխարհակալական արշավանքները: Տուտմոս 3-րդը և նրա արշավանքները: Սարկոսթյան սաճումը: Ամոնի տաճարի և մյուս տաճարների հարստացումը: Թագավորական առևտուրը: Առևտրական հյուրեր: Առևտրական կարգեր: Պատշեպտուր թագուհու եքզոպեդիցիան: Յեզիպոսի արտաքին հարաբերությունները:

ՅՈՒՆԵՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Ամենախոտեպ 4-րդ Եխնատոն և նրա բարենորոգությունները: Տաճարների տիրակալությունը: Ամոնի տաճարի ղեկավարող դերը: Տարբեր տաճարների քրմերի մրցությունը: Ամենախոտեպի և նրա կնոջ անձնավորությունները: Կապ նոր զինվորական արխատկրատիայի հետ: Պալլաք հին մեծ ծագումների և քրմերի դեմ: Նոր պաշտամունքի—Ատոնի հաստատումը: Հին քրմերի ընդդիմադրությունը: Տաճարների փոկումը և նրանց հողերի բռնագրավումը: Նոր մայրաքաղաքը: Հուգումների Ամենախոտեպի և նրա զինատիպի դեմ: Հարեմհերը և հին կրոնի վերականգնումը:

5-րդ ՇԱԲԱԹ. դեկտեմբերի 1-ից մինչև դեկտեմբերի 6-ը

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Ռամզեանների դարաշրջան: Վերջ նոր թագավորության: Սեսոտերը և իեսոտական թագավորություն: Ռամզես 2-րդ և կոիվ Սեսոտերի դեմ: Դաչինք կատուլչիի հետ: Կոիվ Արվիցիների և «ժողովուրդների» դեմ: Ռամզես 3-րդ և Յեզիպոսի աստիճանական թուլացումը: Սիրիայի և Պաղեստինի կորուստը: Ներքին կոիվներ. շահագործողների շար-

ժուժք, պայքար քրմերի և սագմիկների միջև: Յեզիպոսոսի անկումը:

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Սախոսական փարավոներ. Պատմետի 1-ին, Նեխո: Առևտրի աճը: Փյունիկայի և Հունաստանի հետ հարաբերություններ: Պարսիկները նվաճում են Յեզիպոսոսը:

6-րդ ՇԱԲԱԹ. դեկտեմբերի 7-ից մինչև դեկտեմբերի 12-ը

ՏԱՍԵՐՈՐԴ և ՏԱՍՆՄԵԿՅԵՐՈՐԴ ԴԱՍԵՐ. — Յեզիպոսական կուլտուրան: Հիերոգլիֆ դրուժյուն և նրա վերածնունդը: Կրոն, գեղարվեստ, գրականություն: Ժողովրդական յերգեր, հեքիաթներ և պատմվածքներ: (Սինուխեա, հաղթված նավատորմակում):

7-րդ ՇԱԲԱԹ. դեկտեմբերի 13-ից մինչև դեկտեմբերի 18-ը

ՏԱՍՅԵՐԿՈՒՅԵՐՈՐԴ ՅԵՎ ՏԱՍՅԵՐԵՔՅԵՐՈՐԴ ԴԱՍԵՐ — անցածի կրկնադուբյուն:

ՀԻՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆ (4 ժամ)

8-րդ ՇԱԲԱԹ. դեկտեմբերի 19-ից մինչև դեկտեմբերի 24-ը

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍ. — Յերկիրն ու ազգաբնակչությունը: Հին չինական արգարենակչություն տերիտորիան: Բնակչություն հաստատելը Յան-Յի-ցյայն և Սուան-խե գետերի հովիտներում: Այդ գետերի աշխարհագրությունը: Գետերի հարգացումը և փոսոգման սխառվածք: Այդ գետերի հովիտները հնադարյան ճյուղերը: Հողը — լցոս և նրա ասանձնահատկությունները:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Չժոյուի գարաչրջանի Չինաստանի հետ դարյան պատմությունը. (1122—256 թ. թ. մինչև մեր տարեգրությունը). Յին (255 թ. մինչև 206 թ. մինչև մեր տարեգր.) և Սան (206 թ. մինչև 220 թ. մեր տարեգրությունը): Չինաստանի միացումը Յի-Շի-Սուանոյի ժամանակ: Բանակի բարենորոգությունները: Գյուղացիական արտադրություններ և Յինի հարստությունը անկումը: Սանի նոր հարստությունը և դասակարգչին պայքարի սրումը: Գյուղացիների և ստրուկների դրուժյունը

9-րդ ՇԱԲԱԹ. դեկտեմբերի 25-ից մինչև դեկտեմբերի 31-ը

ՅԵՐՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Գյուղացիական ապստամբություններ: Գյուղացիների շահագործումը: Գյուղացիների և հպատակեցրած

բարենորոգումները: Դավազրուժյուն Կեսարի կյանքի դեմ և նրա կործանումը:

բարբարոսների առաջին յեղուժը: (671-ից 651 թ. թ. մինչև մեր տարեգրությունը): Ստրուկատիրությունը գարգացումը Սանյա կան դարաչրջանում և շահագործման լծի ուժեղացումը:

Հեղափոխական ապստամբության նախապատրաստումը: «Կղարհոհողները» ապստամբությունը (23 թ. մեր տարեգրությունը) «Մեծ ապստամբությունը» «դեղին տուրբանների» (184 թվի մեր տարեգրությունը): Չանգ-յերեք յեղբայրների ղեկավարությունը: Անհաջողության պատճառները: Այս հեղափոխությունների նշանակությունը հին կարգերի խուրախման տեսակետից: Սան-ի հարստության անկումը:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Կրկնադուբյուն:

6-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

ՍՏՐՈՒԿՆԵՐԻ ՀԵՂԱՓՈՆՈՒԹՅԱՆ ՍԿԻՋԻՐ ՅԵՎ ՀՌՈՄԵՅԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ (9 ժամ)

1-ին ՇԱԲԱԹ. նոյեմբերի 9-ից մինչև նոյեմբերի 12-ը

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍ. — 2-րդ դարի վերջի պատերազմները և նոր դորաբանակ: Յուզուրթայի պատերազմը: Կիմերների և տեվանների դեմ պատերազմ: Մարիտա և նրա ղեկավարական բարենորոգությունների նշանակությունը:

2-րդ ՇԱԲԱԹ. նոյեմբերի 12-ից մինչև նոյեմբերի 18-ը

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Ստրուկների յերկրորդ ապստամբությունը Սիցիլիայում: Ապստամբության առիժը: Սարմիյ և Աֆինոն — ապստամբության առաջնորդները: Ստրուկների գորաբանակը կազմակերպելը և նրա պարենավորումը: Ազատ չքավորների միացումը ստրուկներին: Ապստամբության ճնշումը: Ստրուկների ապստամբությունը Արտիկայում: Ակիֆական բատրուկների ապստամբությունը Բոսպորում:

ՅԵՐՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Իտալական գյուղացիների ապստամբությունը: Դաշնակիցների պատերազմը: Մարիտա և Սատուրնին: Լիվեյ Դրուզը—փոքրը: Նրա սպանությունը: Դաշնակիցների ապստամբությունը: Նրանց պահանջները: Հոմի ծանր դրուժյունը: Սյուլլա: Չիջումներ գաշնակիցներին:

3-րդ ՇԱՔԱԹ. նոյեմբերի 19-ից մինչև նոյեմբերի 24-ը

ՉՈՐՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Մարիտի և Սյուլլայի միջև պատերազմներ: Սյուլլայի դիկտատուրան: Ապստամբություններ Հոմերի դեմ Արևելքում: Միհրդատի թագավորը: Մարիտը և Սյուլլան: Հոմերի գրավումը Սյուլլայի կողմից: Սյուլլան Արևելքում: Միհրդատի պարտությունը: Հեղաշրջում Հոմերում: Յիննա > Սյուլլայի վերադարձը և քաղաքացիական պատերազմն իտալացում: Սյուլլայի հաղթանակը: Պրոսկրիպիաները: Ետրուսների և Սամնիտների ջնջումը: Սյուլլայի դիկտատուրան: Նրա բարենորոգությունները: Սյուլլայի հրաժարվելը իշխանությունից:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Ստրուկների ապստամբությունը Սպարտակի դեկամարտից: Ապարտակ: Առաջին հաղթանակներ: Մարուսիների զորքանակի կազմակերպումը: Հաղթական արշավանք դեպի Հյուսիս: Հեռ-վերադարձ: Կրատոս — համեկական զորքի հրամանատար: Յերկայաստություններ ստրուկների զորքի մեջ: Միցիլիար անցնելու փորձեր: Կոլիներ Հարավային իտալիայում: Ապարտակի պարտությունը և ապստամբության ճնշումը: Ստրուկների ապստամբության պարտության պատճառները:

4-րդ ՇԱՔԱԹ. նոյեմբերի 25-ից մինչև նոյեմբերի 30-ը

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Պայքար Սուլլայի հաջորդների միջև իշխանություն համար: Ստրիատերերի պայքարը դինաբրական դիկտատուրա հաստատելու համար: Կնեսո Պոմպեոս: Սյուլլական կարգերի վերացումը: Կոլի ծովահենների դեմ: Յերկրորդ պատերազմը Միհրատատի դեմ: Պոնտոսի, Միդիայի և Խուսիի միացումը Հոմերին: Կատիլինայի դավադրությունը: Հուլիոս Կեսարը և նրա մասնակցությունը դավադրության մեջ: Կիկերոնը և Կատիլինայի դեմ կոլիներ: Կատիլինի կործանումը: Կեսարի, Պոմպեոսի և Կրատոսի դաշնակցությունը: Առաջին յետապետություն — (տրիումփիրատ): Կեսարի պատերազմները Գալլիայում: Գալլիայի նվաճումը: Կեսարը փոքր ևս զորապետ:

ՅՈՒՆԵՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Կեսարի դիկտատուրան: Յետապետություն անկումը: Պոմպեոսի և Կեսարի կոլիները իշխանություն համար: Պոմպեոսի խորտակումը: Կեսարի դիկտատուրան և նրա

5-րդ ՇԱՔԱԹ. դեկտեմբերի 1-ից մինչև դեկտեմբերի 6-ը

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Կոլիներ Անտոնիոսի և Ոկտավիանոսի միջև և հանրապետություն անկումը: Մարկոս-Անտոնիոսը և Ոկտավիանոսը: Յերկրորդ յետապետություն: Ճակատամարտ Փիլիպպի մոտ: Իշխանություն բաժանումը: Կոլիներ Ոկտավիանոսի և Անտոնիոսի միջև: Անտոնիոսի կործանումը և Յեպիպոսի միացումը Հոմերին: Ոկտավիանոսը միահեծան իշխան Հոմերի:

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Կրկնողություն:

ՀՌՈՄԵՅՍԱԿԱՆ ԿԱՅՄՐՈՒԹՅՈՒՆԸ 1-ԻՆ ՅԵՎ 2-ՐԴ Դ. ՄԵՐ ՏԱՐԵԳՐՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ (2 ԺԱՄ):

6-րդ ՇԱՔԱԹ. դեկտեմբերի 7-ից մինչև դեկտեմբերի 12-ը

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍ. — Ոկտավիանոս Ալգուլտոսի և նրա հաջորդների իշխանությունը: Միապետություն հանրապետական անվան տակ: Ալգուլտոսի սեֆորմները պետությունը կառավարելու համար: Պրետորիական թիկնազորի ստեղծելը: Ալգուլտոսի արտաքին քաղաքականությունը: Տիրերիոս: Ստրուկների հուլիոսները և հանրապետական ոպոդիցիայի աճը: Դասեր «նորին մեծություն» վերավորոգների դեմ: Կալիգուլան և նրա պայքարը սենատի դեմ: Կալիգուլայի կործանումը: Կլավդիոս: Բյուրոկրատական ապարտի աճը: Ազատ արձակված ծառայողների դերը: Ներոն: Ներոնի կառավարելու սկիզբը: Հոմերի հրդեհումը և ժողովրդական հուլիոսներ: Ներոնի ահաբեկիչ սեփոքր: Ապստամբություններ պրովինցիայում: Ներոնի անկումը:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Կայսրներ Փլավյանների և Անտոնյանների աներից: Տիրոս Փլավիանոս Վեսպասիանոս: Յիվիլիսի ապստամբությունը: Հրեական պատերազմներ: Տիրոս: Յերուսաղեմի նվաճումը: Վեզուսի ժայթքումը: Դոմիտիանոս: Նրա պայքարը սենատի դեմ: Դոմիտիանոսի անկումը: Ժամանակավոր ամբաստանող կայսերական իշխանություն 2-րդ դարի սկզբին: Ներվա: Տրայանոս: Իտալական հողագործություն ուժեղացնելու փորձերը: Տրայանոսի պատերազմները: Դակիայի և Հյուսիս-արևելյան Արաբիայի նվաճումը: Կոլի պարթևների դեմ: Կայսրության ընդարձակումը դեպի արևելք: Ադրիանոս: Ադրիանոսի սեֆորմները կառավարելու զորքում: Կայսրության սահմանների ամրացումը: Ապստամբություն Հուլիայի յերկրում: Յերուսաղեմի կործանումը և հրեաների արտաքսելը: Մարկոս-Ալգրե-

լիս: Կայսրութեան զրուիթեան վատանայը: Ապստամբութեանները պրովիցիաներում: «Բարբարոսների» առաջնադասումը կայսրութեան սահմաններում: Կոնփներ պարթևների և մարկոմանների: Ղեկ: Գերմանների բնակիվելը հռոմեական սահմաններում: Կոմմոզ կայսրի կամայականութեանները: Կոմմոզի կործանումը և անստիտուսների տան վախճանը:

ՍՏՐՈՒԿՆԵՐԻ ՀԵՂԱՓՈՆՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԱ ԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՅԵՎ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ (6 ժ.)

7-ՐԿ ՇԱՐԱԹ. գեկտեմբերի 13-ից մինչև գեկտեմբերի 18-ը

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍ. — Հռոմեական տնտեսութեան անկումը 3-րդ դարում: Սեվերոսների ղեկավարաբյուրոկրատական միապետութունը խոչոր հողատիրութեան աճը: Ստրկատիրութեան անկումը և Կայանատի աճը: Ժողովրդական մասսաների ազդատաքումը: Արհեստների և առևտրի կրճատվելը, քաղաքային կյանքի անկումը: Պրետորիանների տնտեսարարութունը Կոմմոզի կործանումից հետո: Սեպտիմոս-Սեվերոս: Կայսրութեան սահմանափակումն ու բյուրոկրատացումը: Սենատի իշխանութեան վաղնջացումը: Կարակալլա: Կայսրութեան ազատ բնակիչների հաստատարեցումը քաղաքացիների իրավունքներին: Ալեքսանդր Սեվեր:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Ստրուկները հեղափոխութունը գյուղացիների հետ զաշնակցած: Ալեքսանդր Սեվերի խորտակումը: Մակաբեյանը և ահաբեկում ունենոր դասակարգի ղեկ: Ստրուկների, քաղաքային արհեստավորների և գյուղացիների ապստամբութունը: «Բարբարոսների» ներխուժումը (պարսիկների, գոթերի և ալլիմանների) և նրանց զաշնքը ստրուկների և գյուղացիների հետ: Կենտրոնական իշխանութեան անկումը: Ալիքսիսոս. Դիվիդեպոլիտանոս և հեղափոխութեան ժամանակավոր ճնշումը:

8-ՐԿ ՇԱՐԱԹ. գեկտեմբերի 19-ից մինչև գեկտեմբերի 24-ը

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Դիվիդեպոլիտանոս. Կոստանդիանոս և նրա հաջորդները: Նոր թագավորութուն (զոմինատ) բյուրոկրատական ապարատի գերազույն զարգացում: Կայսրութեան բաժանումը: Դիվիդեպոլիտանոսի տնտեսական քաղաքականութունը: Հռոմեական զորքի բարբարոսացումը: Դիվիդեպոլիտանոսի հաջորդների մեջ պայքարն իշխանութեան համար: Կոստանդիանոսի հաղթանակը: Կոստանդիանոսի զաշնքը յեկեղեցու հետ: Միլանի հրո

վարթանակը (եդիկտ): Մայրաքաղաքի փոխադրումը Կոստանդնուպոլիս: Յեկեղեցին վորպես մի մասը պետական ապարատի: Հերմիաժների զարգացումը: Պայքար Կոստանդիանոսի հաջորդների միջև: Հուլիանոսը և նրա փորձերը վերականգնել կոստանդնուպոլիսը: Կայսրութեան բաժանվելը յերկու մասի:

ՉՈՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Քրիստոնեութուն: Քրիստոնեութեան աղբյուրների յեկեղեցական բնույթը: 1-ին դարում մեր տարեգրութունը: Քրիստոնեութեան սոցիալական բազան:

2-րդ դարի քրիստոնեական համայնքների սոցիալական կապ մի խաչաբեղեղութունը: Նրանց կազմակերպութունը: Յեկեղեցական վերինների և ստորինների պայքարի սկիզբը: Յեկեղեցու պայքարը իշխանութեան դեմ և ապապես կոչված «հալածանքները»: Յեկեղեցու արիստոկրատացումը 3-րդ դարում:

9-ՐԿ ՇԱՐԱԹ. գեկտեմբերի 25-ից մինչև գեկտեմբերի 31-ը

ՀՆԿՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Ստրկատիրութեան անկումը և ճորատիրութեան զարգացումը: Հռոմեական կայսրութեան անկումը: Փոզային տնտեսութեան անկումը: Ստրկատիրական լատիֆունդիանների կործանումը և խոչոր կալվածների առաջանալը: Կոլոնների, արհեստավորների և կուրիալների ճորտանցացումը: Բազանների գյուղացիական պատերազմները: «Բարբարոսների» ներխուժումը Հռոմի կայսրութեան սահմանները: Գոթերը և հոները: Վեստ-գոթերը Բալկանյան թերակղզում: Թեոդոս: Կայսրութեան մի վերջին միացումը և նրա վերջնական անկումը: Ալլարիի: Վանդալների Հռոմի նվաճումը և թալանումը: «Բարբարոսական թագավորութունները Հռոմի տերրիտորիայի վրա: Հռոմի վերջին կայսրի — Հռոմուլա Ալգուստուլայի տապալումը: ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Կրկնութուն:

ՅՈՒՐՈՐԴ ԳԱՍԱՐԱՆ

Իսալիան 15-16-րդ դ. դ. — (3 ժամ)

1-ին և 2-րդ ՇԱՐԱԹ. հոյեմբերի 9-ից մինչև գեկտեմբերի 18-ը ԱՌԱՋԻՆ և ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍԵՐ. — Իսալիան 15-16-րդ դարերում: Իսալիայի ընդհանուր բնութագիրը 15-16-րդ դարերում Տնտեսական լճացման սկիզբը: Հասարակական դասակարգերի դրութունը: Քաղաքական կարգերը քաղաքներում: Պրինցիպատ-Կոնդոտյերի:

Փլորենցիա. Մեդիչիի բանկային տունը: Դժովաննի Մեդիչի: Մրցում Ալբիցիի հետ: Կաղիմո Մեդիչի: Լորենցո-Հոյակապը:

Մինիորիի նշանակութեան սահմանափակումը: Միլանի հերցոգութունը: Կոնդոտերի Մֆորցր և Միլանի հերցոգութեան հիմնադրումը: Վենետիկ: Վենետիկի տնտեսական ծաղկումը 15-րդ դարի միջին: Վենետիկի առևտրի մենաշնորհ գրույթը: Կոստանդնուպոլսի տաճիկների կողմից գրավման նշանակութունը վենետիկցիների համար: Անդրովկյանյան ուղիների գոնելու պատճառով քաղաքների անկումը:

Պապի անկման նշանակութունը Ալեքսանդր 4-րդ Բորջիա. Պապական դուռը: Կեսար Բորջիա: Իտալիայի միացման փորձեր: Մաքիավելլի. Սաֆնանարոլլա:

Իտալական արչալանքների սկիզբը Փրանսիայի դեմ: Իտալիայի 16-րդ դարում: Ռազմական արչալանքներ: Տնտեսական և քաղաքական անկում: Պապականության ուժեղացումը: Ֆեոդալա — կաթոլիկական քեալիցիա:

ՅԵՐՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Իտալական դեղարվեստի ծաղկումը, ձարտարապետութունը: Բրունելեսկի, Բարմանտի: Անդրեադոր ծուլթյուն—Դոնտելիո, Վերոկինո: Նկարչութուն—Ռաֆայել, Տիցիան, Միքայել-Անջելո Բուոնարոտի—նկարիչ, անդրեադործ ձարտարապետ. Լեոնարդո-Դեվինչիի բնութագրերը: Իտալական թատրոնը. իտալական դեղարվեստի աղբյուրությունը մյուս յերկրների վրա:

Իսպանիայի բարձրացումը և աշխարհագրական մեծ հայտնություններ: (5 ժամ):

3-րդ ԾԱԲԱԹ. նոյեմբերի 19-ից մինչև 24-ը

ԱՌԱՋՐՆ և ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍԵՐ. — Իսպանիան և Պորտուգալիան 12—15-րդ դարերում:

Պիրենյան լեռնազղին արտքների իշխանության տակ: Արարների հետ մղումը դեպի հարավ 13-րդ դարում: Թագավորությունների առաջանալը: Կաստիլիա, Արագոն, Պորտուգալիա: Գրենադական խալիֆատ: Միահեծանությունը Կաստիլիայում: Ֆերդինանդը և Իզաբելլան: Իսպանական միահեծություն: Պայքար Փեոդալների դեմ: Մեծ Հերմանդադը, ասպետները և ասպետական որդեկներ: Քաղաքացիները: Կորտեաները: Ժողովրդական տնտեսության գրույթը: Անասնապահության նշանակությունը: Գյուղացիության գրույթը: Կատալիայի գյուղացիության սպառնալուծությունը: Ճորտատիրական հարաբերությունների վերացումը: Ինկվիզիցիայի վերականգնումը: Տորկեմադա: Հալածանք հրեաների դեմ: Գրենադայի նվաճումը (1492) և Իսպանիայի նրգամումը:

4-րդ ԾԱԲԱԹ. նոյեմբերի 25-ից մինչև նոյեմբերի 30-ը

ՅԵՐՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Աշխարհագրական մեծ հայտնություններ: Յեվրոպացիների շարժումը դեպի Արևելք: Կոստանդնուպոլսի առումը տաճիկների — ոսմանցիների կողմից և Միջերկրական ծովի արևելյան մասի նվաճումը: Առևտրական նոր ճանապարհաների վորոնումներ դեպի արևելք: Յեվրոպացիների աշխարհագրական տեղեկությունները մինչև 15-րդ դարը: Ուղեցույց: Տոսկանելի: Առաջին նավարկումները Ատլանդյան օվկյանտում: Հենրիխ ծովագնացը: Ալոբրյան ծովի հայտնաբերումը: Բերտոլոմեյ Դեաս: Վոսկո-դե-Գամա և ծովային ճանապարհ դեպի Հընդ-կաստան: Ամերիկայի հայտնաբերումը: Կոլումբոսը և նրա եքսպեդիցիան: Ամերիգո Վոսպուչի: Պորտուգալցիները և Ամերիկան: Կարթալ: Մագելանի ճանապարհորդությունը: Իտալացիների և պորտուգալացիների տիրապետությունը սահմանափակումը:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Աշխարհագրական մեծ հայտնաբերությունների հետևանքները:

Իսպանական տիրապետության ընդարձակումը Ամերիկայում Կոնկիստադորները: Մեկտիկական ացտեկների թագավորությունը: Կորտեցը և ացտեկների ստրկացումը: Ինկիպերուն և իսպանացիների նրա հպատակեցումը: Գաղութային թալան: Կաթոլիկական միսսիոներները: Բնիկների վոջնացումը:

Աշխարհագրական մեծ հայտնաբերումների անդրադարձը Եվրոպայի տնտեսական կարգի վրա:

5-րդ ԾԱԲԱԹ. դեկտեմբերի 1-ից մինչև դեկտեմբերի 6-ը

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Իսպանիան համաշխարհային պետություն: Միահեծության ուժեղացումը Կարլ 1-ի ժամանակ (5): Հարսուրդում: Ընդհարում կորտեաների հետ: Հեղափոխական շարժումն Իսպանիայում: (1519—1522) Կոմունարոսների անպատամբությունը: Կաստիլի և Վալենսի արստամբությունները Տերրիտորիալ կազմը Կարլ 1-ի միապետության: Իսպանիայի համաշխարհային հեղեմոնիայի ձգտումները: Պատերազմները և պետական Փինանսների դրույթը:

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Կրկնողություն անցյալի: Բարենորոգություններ և գյուղացիական ապստամբություններ Գերմանիայում (6 ժամ):

6-րդ ՇԱԲԱԹ. դեկտեմբերի 7-ից մինչև դեկտեմբերի 12-ը

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍ. — Գերմանիայի դրուժյունը 15-րդ դարի վերջին և 16-րդ դարի սկզբին: Մակսիմիլիան 1-ի բարենորոգությունները: Կայսրը և իշխանները: Կայսրական սուպետները: Քաղաքային պատրիցիատը: Ֆուգերների տունը և նրա միջազգային կապերը: Բյուրգերականություն: Յեխայն արհեստ: Պլեբեյական տարրերը քաղաքում: Գյուղացիների դրուժյունը: Գյուղացիական ապստամբություններ 15-րդ դարի վերջին և 16-րդ դարի սկզբին: «Քոչի միություն» և «Աղքատ կոնրադ»:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍ. — Բեֆորմացիա: Քաղաքային կուլտուրա Երամ Բոտերդամցի: Ուլրիխ-Փոն-Գուտտեն: Հոմեխական յեկեզեցու դրուժյունը և Գերմանիայի վերաբերմունքը դեպի նա: Մարտին Լութեր և նրա յելութիւնը 1517 թ. բարենորոգչական շարժման սկիզբը: Կարլոս 5-րդի ընտրությունը: Վորմսի բայթա տաղը: Պլեբեյական շերտերի շարժումները Յվիկաուսում և Վիստենբերգում: Անարապատիաներ: Ասպետական ապստամբություններ (1522-23) Ֆրանց-Փոն-Ջիկենդեն: Ապստամբության ճնշումը:

7-րդ ՇԱԲԱԹ. դեկտեմբերի 13-ից մինչև դեկտեմբերի 18-ը

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՅԵՎ ՉՈՐՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ. — Գյուղացիական մեծ պատերազմը: (1524-259: Գյուղացիական մեծ պատերազմի պատճառները: Շարժման անալիզը. շարժման շրջանները: Ապստամբ վաճճների պահանջները: Շվաբիական շրջան: «12 հոդված»: Ֆրանկոնյան շրջան: Քաղաքային բուրժուազիայի դերը: Հելդրոնյան ծրագիրը: Մակսիմա-Թյուրինգյան շրջան. Թոմաս-Մյունցներ, նրա բնութագրերն ու ծրագրերը: Քաղաքային չքավորության և հանքային բանախորների շարժումները: Մյուլդհաուզենի կոմսունան: Շարժման ճնշումը: Պարտության պատճառները, Լուտերի դիրքը: Մյունստերյան կոմսունա (1534-35): Անբարտիտները Մյունստերում և նրանց պաշարումը — Հոման Լեյդենսկի և հասարակական կազմակերպութիւնը Մյունստերում: Քաղաքի դրամումը և ապստամբների ճնշումը:

8-րդ ՇԱԲԱԹ. դեկտեմբերի 19-ից մինչև դեկտեմբերի 24-ը

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՅԵՎ ՅՈՐԹԵՐՈՐԴ ԴԱՍԵՐ. — Բեֆորմացիայի հանրազումարը Գերմանիայում և հակահեղափոխություն: Չափավոր բարենորոգումների հաղթանակը: Յեկեզեցական տիրապետութիւնների սեկուլյարիզացիան: Լուտերական յեկեզեցիան: Յեկեզեցիան և իշխանները: Բեֆորմացիայի տարածվելը Յեվրո-

պայում: Յվինգալի: Բեֆորմացիան Սկանդինավիայում: Կարլի-նը Ժրնեվում և կարլինիզմի տարածումը: Կաթոլիկական բեռնեցիա: Յեզվիտների որդենի հիմնադրումը: Ինկվիզացիա (հարձակապետութիւն): Լրագրության հետապնդումը: Տրիտենդիան ժողով:

9-րդ ՇԱԲԱԹ. դեկտեմբերի 25-ից մինչև դեկտեմբերի 30-ը

ԱՌԱՋԻՆ ՅԵՎ ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍԵՐ. — Կրկնողութիւն անցածի:

**1934-35 ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐՎԱ ՅԵՐԿՐՈՐԴ
ՅԵՌԱՄՍՅԱԿԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ
ՆՅՈՒԹԻ ՈՐԱՑՈՒՅԱՅԻՆ ԲԱՇԽՈՒՄԸ
(ՇԱԲԱԹՆԵՐՈՎ)**

**ԳՅՈՒՂԻ ՀԱՄԱՐ
ԳՆԳԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ**

1-ին ՇԱԲԱԹ. նոյեմբերի 10-ից մինչև նոյեմբերի 16-ը
(ՍՊԱՌՈՒՄՆ ԱՌԱՋԻՆ ՅԵՌԱՄՍՅԱԿԻ ՆՅՈՒԹԻ)

ԱՌԱՋԻՆ ՅԵՎ ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍԵՐ. — Բարեկարգ կուլ-
տուրա. Շումերների դերը բարեկարգ կուլտուրայի ստեղծելու
մեջ: Բեհուագրերը և նրա վերածնությունը: Կրոն: Մարդուկ և
ուրիշ աստվածներ: Գրականություն: Առասպել աշխարհի ստեղ-
ծագործություն մասին: Առասպել առաջին մարդկանց մասին:
Առասպել Գիրգամեշի մասին: Աստղագիտություն: Աստղագի-
տություն և մաթեմատիկայի սկզբնավորումը: Որացույց: Բարե-
կարգ կուլտուրայի տարածվելը և նրա ազդեցությունը:

Հին Ռեգիոսու 13 (Ժամ)

2-րդ ՇԱԲԱԹ. նոյեմբերի 17-ից մինչև նոյեմբերի 23-

1-ին ԴԱՍ. — Յեզիպոսի բնությունը և ջրային կառույց-
վածքները: Նեղոսը և նրա հորդումը: Վարարումների կարգավոր
ման անհրաժեշտությունը: Ամբարտակներ և թումբեր: Ջրանցք
ներ և սրհետակա լճեր: Մերիդյան լիճ:

2-րդ ԴԱՍ. — Յեզիպոսական թագավորության կարգվելը: Յե-
զիպոսական թագավորության աստվածաբանությունը: Յեզիպոսի միացու-

մը: Փարավոնները և նրան զուտը (պալատը): Գրքերն ու իշ-
խանները: Սարուկերը, գյուղացիները և նրանց պարտախորու-
թյունները:

3-րդ ՇԱԲԱԹ. նոյեմբերի 24-ից մինչև նոյեմբերի 30-ը

3-րդ ԴԱՍ. — Բուրգերի կառուցումը: Սուֆի բուրգի կառու-
ցումը: Սեֆրենի բուրգը և սֆինքս: Բուրգերի մոտ ջաղաքներ:
Ժողովրդական հուշումները փարավոնների դեմ:

4-րդ ԴԱՍ. — Գյուղացիական ապստամբություններ: Գյու-
ղացիական ապստամբությունները թերեական փարավոնների թա-
մնակ: Հիկոսոների արշավանքը և նրանց տիրակալությունը Յե-
զիպոսում:

4-րդ ՇԱԲԱԹ. դեկտեմբերի 1-ից մինչև 7-ը

5-րդ ԴԱՍ. Նոր թագավորություն Յեզիպոսում: Ալեքս-
1-ին և Հիկոսոների վանդումը: Փոփոխություններ հասարակու-
թյան և թագավորության մեջ: Վարչությունը: Զինվորական
կայմակերպությունը: Գյուղացիների դրությունը:

6-րդ ԴԱՍ. — Փարավոնների աշխարհագրական արշավանքնե-
րը: Տուտոս 3-րդը և նրա արշավանքները: Ստրիկտիկոսի թա-
մնակը: Ամոնի և մյուս տաճարների հարստացումը: Թագավորա-
կան սովորույթը: Առևտրական հյուրեր: Առևտրական կարգեր:
Ստրիկտոս թագուհու եկազիցիան: Յեզիպոսի արտաքին
հարաբերությունները:

5-րդ ՇԱԲԱԹ. դեկտեմբերի 8-ից մինչև 14-ը

7-րդ ԴԱՍ. — Ամենիտոսեպ 4-րդ Եխնատոն և նրա բարենորո-
գությունները: Տաճարների տիրակալությունները: Ամոնի տա-
ճարի ղեկավարող դերը: Տարբեր տաճարների քրեմլերի մրցու-
թյունը: Ամենիտոսեպի և նրա կնոջ անձնավորությունները: Կասֆ
նոր ղեկավարական արխատիկայի հետ: Պայքար հին մեծա-
գործների և քրմերի դեմ: Նոր պաշտամունք — Ատոնի հաստա-
սումը: Հին քրմերի ընդհանրությունը: Տաճարների փակումը
և նրանց հողերի բանագրավումը: Նոր մայրաքաղաք: Հուշում-
ներ Ամենիտոսեպի և նրա գինաստիայի դեմ: Հարեմհեթը և հին
կրոնի վերականգնումը:

8-րդ ԴԱՍ. — Ռամզեսների դարաշրջան: Վերջ նոր թագավո-
րության: Սետոսերը և իսեսոսական թագավորություն: Ռամզես-
2-րդ և կոնի Սետոսերի դեմ: Դաչինք Սատտուչիի հետ: Կոնի լի
վեյցիների և «ճուլային» ժողովուրդների դեմ: Ռամզես 3-րդ և
Յեզիպոսի աստիճանական թուլացումը: Սիրիայի և Պաղեստինի
կորցնելը: Ներքին կռիվներ: Շահագործողների շարժումը, պալ-
քար քրմերի և սպանիկների միջև: Յեզիպոսի անկումը:

7-ՐԴ ԾԱԲԱԹ . դեկտեմբերի 15-ից մինչև 25-ը

9-ՐԴ ԴԱՍ . — Սախասական փարավոններ: Պատմետի 1-ին .
Նեխո: Առևտրի աճը: Փունիկիայի և Հունաստանի հետ հարաբե-
րություններ: Յեգիպտոսի նվաճումը պարսիկներին: (525):

10-ՐԴ ԴԱՍ . — Յեգիպտական կուլտուրան հիերոգլիֆ դրու-
թյուն և նրա վերածանցումը: Կրոն, զեղարվեստ, գրականու-
թյուն, ժողովրդական յերգեր, հեքիաթներ և պատմվածքներ:

7-ՐԴ և 8-ՐԴ (ԿԵՍԸ) ԾԱԲԱԹ . դեկտեմբերի 21-ից մինչև 31-ը
11, 12 և 13 ԴԱՍԵՐ . — Անցածի կրկնություն:

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐՆ

1-ԻՆ ԾԱԲԱԹ . նոյեմբերի 10-ից մինչև 6-ը

(1-ին յեռամսյակի նյութի սպառումը)

1-ԻՆ ՅԵՎ 2-ՐԴ ԴԱՍԵՐ . Կրակի յեղբայրների բարենորոգու-
թյունները: Գրակիսների ծագումը: Տիրերի — Գրակիս: Նրա ո-
րենքների նախադիմը: Յերեքի հանձնաժողովը: 132 թվականի
յնարությունները: Տիրերի կործանումը: Գալ-Գրակիս: Հացի և
դատական որենքները: Որենք քաղաքացիություն և իրավունքի
պարզեվատություն մասին: Հռոմեական դեմոկրատիայի հետ
նալը Գալից: Լիվի-Դրուզ: 121 թ . ընտրությունները: Ապստամ-
բություններ: Գալի կործանումը: Գրակիսյան շարժման պատ-
մական նշանակությունը:

2-ՐԴ ԾԱԲԱԹ . նոյեմբերի 17-ից մինչև 23-ը

(1-ին յեռամսյակի նյութի սպառումը)

3-ՐԴ ԴԱՍ . Պերգամյան թագավորության գրավումը Հռոմի
կողմից և սարուկների ապստամբություն Փոքր Ասիայում: Պեր-
գամյան թագավորության ներքին դրությունը: Անտալա 3-րդի
«կտակը»: Արիստոնիկ: Ազատ չքավորների և սարուկների ապս-
տամբությունները: Արիստոնիկի ծրագիրը: Նրա հաջողություն-
ները: Ապստամբության ճնշումը և Արիստոնիկի կործանումը:

4-ՐԴ ԴԱՍ . 2-րդ դարի վերջին պատերազմները և նոր զորա-
բանակ: Յուզուրթայի պատերազմը: Կիմերների և Տեփոնների
դեմ պատերազմ: Մաքսիս և նրա զինվորական բարենորոգումնե-
րի նշանակությունը:

3-ՐԴ ԾԱԲԱԹ . նոյեմբերի 24-ից մինչև 30-ը

5-ՐԴ ԴԱՍ . Սարուկների յերկրորդ ապստամբությունը Սի-
ցիլիայում: Ապստամբության առիթը: Մալվից և Աֆինիոն: Ա-
պստամբության առաջնորդներ: Սարուկների զորաբանակի կազ-
մակերպումը և նրա պարենավորումը: Ազատ չքավորների միա-

ցումը սարուկներին: Ապստամբության ճնշումը: Սարուկների ա-
պստամբությունը Ասիայում: Սկիֆական սարուկների ապս-
տամբությունը Բոսֆորում:

6-ՐԴ ԴԱՍ . Իտալական գյուղացիների ապստամբությունը:
(Դաչնակիցների պատերազմը): Մարիոսը և Սաուրենին: Լիվի-
Դրուզի փոքրը և նրա ապանությունը: Դաչնակիցների ապստամ-
բությունը: Նրանց պահանջները: Ապստամբության կազմակեր-
պումը: Հռոմի ծանր դրությունը: Սուլլա: Զինվածներ զաչնա-
կիցներին:

4-ՐԴ ԾԱԲԱԹ . դեկտեմբերի 1-ից մինչև 7-ը

7-ՐԴ ԴԱՍ . Մարիոսի և Սուլլայի միջև պատերազմներ: Սուլ-
լայի զիկտատուրան: Ապստամբություններ Հռոմի դեմ Արեվելյ-
քում: Պոնտական թագավոր Միհրդատը: Մարիոսը և Սուլլան:
Հռոմի գրավումը Սուլլայի կողմից: Սուլլան Արեվելքում: Միհր-
դատի պարտությունը: Հեղաշրջում Հռոմում: Յիննա: Սուլլայի
վերադարձը և քաղաքացիական պատերազմն Իտալիայում: Սուլ-
լայի հաղթանակը: Պրոսկրիպցիաներ: Ետրուսցիների և Սաճիտ-
ների ջնջումը: Սուլլայի զիկտատուրան: Նրա բարենորոգու-
թյունները: Սուլլայի հրաժարվելը իշխանությունից:

8-ՐԴ ԴԱՍ . Սարուկների ապստամբությունը Սպարտակի զե-
կավարությունը: Սպարտակ: Առաջին հաղթանակներ: Սարուկնե-
րի զորաբանակի կազմակերպումը: Հաղթական արշավանք զեսպի
հյուսիս: Հետ վերադարձ: Կարատոս — Հռոմեական զորքի հրա-
ժանատար: Յերկարատակություններ սարուկների զորքի մեջ: Սի-
ցիլիա անցնելու փորձեր: Կուլիներ: Հարավային Իտալիայում:
Սպարտակի պարտությունը և ապստամբության ճնշումը: Սարուկ-
ների ապստամբության սպարտության պատճառները:

5-ՐԴ ԾԱԲԱԹ . դեկտեմբերի 8-ից մինչև 14-ը

9-ՐԴ ԴԱՍ . Պալքար Սուլլայի հաջորդների միջև իշխանու-
թյան համար: Սարկատերերի պալքարը զինվորական զիկտատու-
րա հաստատելու համար: Կնետո — Պոմպեոս: Սուլլայական կար-
գերի վերացումը: Կուլի ծովահենների դեմ: Յերկրորդ պատե-
րազմ Մեհրդատի դեմ: Պոնտոսի Սիբիայի և Հուզայի յերկրի
միացումը Հռոմին: Կատելինայի դավադրությունը: Հուլիոս Կե-
սարը և նրա մասնակցությունը դավադրության մեջ: Կիկերոնը և
կուլիներ Կարելինայի դեմ: Կարելինայի կործանումը: Կեսարի,
Պոմպեոսի և Կրատոսի զաչնակցությունը: Առաջին յեռամսյակու-
թյուն (տրիումփիտո): Կեսարի պատերազմները Գալիայում:
Գալիայի նվաճումը: Կեսարը վերպես զորապետ:

10-րդ ԴԱՍ. Կեսարի ղեկնատուրան: Յեռապետութեան անկումը: Պոմպեոսի և Կեսարի կռիւները իշխանութեան համար: Պոմպեոսի խորտակումը: Կեսարի ղեկնատուրան և նրա բարենորոգումները: Իսլավաթուրան կյանքի դեմ և նրա կործանումը:

7-րդ ԾԱԲԱԹ. դեկտեմբերի 15-ից մինչև 21-ը

11-րդ ԴԱՍ. Կռիվներ Անտոնիոսի և Ոկտավիանոսի միջև և հանրապետութեան անկումը: Մարկոս Անտոնիոսը և Ոկտավիանոսը: Յերկրորդ յեռապետութեան: Ճակատամարտ Ֆիլիպպի մոտ: Իշխանութեան բաժանումը: Կռիվներ Ոկտավիանոսի և Անտոնիոսի միջև: Անտոնիոսի կործանումը և Յեգիպտոսի միացումը Հռոմին: Ոկտավիանոսը միահեծան իշխան Հռոմի:

12-րդ ԴԱՍ. Կրկնողութեան անցածի:

ՀՈՌՄԵԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅՈՒՆԸ 1-ին ՅԵՎ 2-րդ Գ.Գ. (2 Ժ.)

7-րդ ԾԱԲԱԹ. դեկտեմբերի 22-ից մինչև 28-ը

1-ին ԴԱՍ. Ոկտավիանոս Ավգուստոսի և նրա հաջորդների իշխանութեանը: Միապետութեան հանրապետական անվան տակ: Ավգուստոսի պետութեանը կառավարելու ռեֆորմները: Ավգուստոսի արտաքին քաղաքականութեանը: Տիրերիս: Մտրուկների հուզումները և հանրապետական ուղղութիւնի աճը:

Իստեր «Նորին Մեծութեան» վերափորոգների դեմ: Կալիգուլան և նրա պաշարը սենատի դեմ: Կալիգուլայի կործանումը: Կլավդիոս: Բյուրրիկառական սարարտի աճը: Ազատ արձակված ծառայողների սերը:

Ներոն: Ներոնի կառավարութեան սկիզբը: Հռոմի հրդեհումը և ժողովրդական հուզումներ: Ներոնի տերրորիստական ռեժիմը: Ապստամբութեաններ պրովինցիաներում: Ներոնի անկումը ու մահը:

2-րդ ԴԱՍ. Կայսրներ Ֆլավյանների և Անտոնյանների տներից: Տիտոս-Ճյավիանոս Վեսպասիանոս Յիլիլիսի ապստամբութեանը: Հրեական պատերազմներ: Տիտոս: Յերուսաղեմի նվաճումը: Վեզուվի ժայթքումը: Իոմիկիանոս: Նրա պաշարը սենատի դեմ: Իոմիկիանոսի անկումը: Կայսրական իշխանութեան ժամանակավոր ամրացումը 2-րդ դարի սկզբին: Ներվա: Տրայանոս: Իտալական հողաշրջութեան ուժեղացնելու փորձեր: Տրայանոսի պատերազմները: Իսկիայի և Հյուսիս-Արևմտյան Արաբիայի նվաճումը: Կռիվ Պարթեիների դեմ: Կայսրութեան ընդարձակումը դեպի Արևելք: Ադրիանոս: Ադրիանոսի բարենորոգումները — կառավարելու գործերում: Կայսրութեան սահմանների ամրացումը: Ապստամբութեան Հուլայի յերկրում: Յերուսաղեմի կործանումը և հրեաների արտաքսելը: Մարկոս Ավրելիոս կայսրութեան գրութեան վատանալը: Ապստամբութեաններ պրո

վինցիաներում: «Քարբարոսների» ստալիստացումը կայսրութեան սահմաններում: Կռիվներ պարտեիների և մարկոմանները դեմ: Գերմանների բնակվելը հռոմեական սահմաններում: Կոմմոդ: Կայսրի վամպականութեանները: Կոմմոդի կործանումը և Անտոնիոսյան տան վերջը:

8-րդ ԾԱԲԱԹ (կիսատ). դեկտեմբերի 29-ից մինչև 31-ը

3-րդ ԴԱՍ. Կրկնողութեան անցածի:

ՅՈՒՆԻՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Գերմանիան 16-րդ դարում 8 ժամ

(1-ին յեռակայսկի կյուքի սպառումը):

1-ին ԾԱԲԱԹ. նոյեմբերի 10-ից մինչև 16-ը

1-ին ԴԱՍ. Գերմանիայի գրութեանը 15-րդ դարի վերջին և 16-րդ դարի սկզբին: Մաքսիմիլյան 1-ի բարենորոգումները: Կայսրը և իշխանները կայսրական սուպերներ: Քաղաքային պատրիցիատ: Ֆոլքերների տունը և նրա միջադպրոցի կապերը: Բյուրգերականութեան: Յեյային արհեստ: Քաղաքի պլեբեյական երեմենտները: Գյուղացիների գրութեանը: Գյուղացիական ապստամբութեաններ 15-րդ դարի վերջին և 16-րդ դարի սկզբին: «Քոչի միութեան» և «Ազատ Կոնրադ»

2-րդ ՅԵՎ 3-րդ ԴԱՍԵՐ. Ռեֆորմացիա. քաղաքային կուլտուրան. Երազմ Ռոտտերդամցին: Ուլրիխ Ֆոն-Գուտտեն: Հռոմեական յեկեղեցու գրութեանը և նրա հարաբերութեանները Գերմանիայի հետ: Մարտին-Լուտեր և նրա յելույթը 1517 թ.: Ռեֆորմական շարժման սկիզբը: Կարլոս 5-րդի ընտրութեանը: Վորմսի ռայստագը: Պրեբեական շերտերի շարժումները Յվի-կառում և Վիտտենբերգում: Անաբաբաիստները: Ապստամբական ապստամբութեաններ (1522 - 23). Պրանց - Ֆոն - Զիկենդեն: Ապստամբութեան ճնշումը:

2-րդ ԾԱԲԱԹ. նոյեմբերի 17-ից մինչև 23-ը

4-րդ ՅԵՎ 5-րդ ԴԱՍԵՐ. Գյուղացիական մեծ պատերազմներ (1524-25): Գյուղացիական մեծ պատերազմների պատճառները: Եարժման սկիզբը: Եարժման շրջանները: Ապստամբների պահանջները: Եվաբական շրջան: «Տասնյերկու հորված» Փրանկոնյան շրջան: Քաղաքային բուրժուազիայի դերը: Գելբրոնյան ծրագիր: Մաքսոն - Տյուրինգյան շրջան Թամաս Մյունցեր, նրա բնութագիրն ու նրա ծրագիրը: Քաղաքային շրջափորոթեանն ու հանքագործ բանվորների շարժման մեջ: Մյուլհաուզենի կոմմունան:

Գյուղացիների պարտութունը և Մյուսեցերի զլխատումը: Ծարժման խեղդելը: Պարտության պատճառները: Լուսերի դիրքը: Մյուստերյան կոմժունան (1534-35) Անարբտխտները Մյուսեցերում և նրա պաշարումը: Հովհան Լեյդեհեկի և հասարակական կարգերը Մյուստերում: Քաղաքի դրամումը և պարտումն ապստամբների:

6-րդ ԴԱՍ. Ռեֆորմացիայի հանրագումարը: Չախափոր ու-
Փորմացիայի հաղթանակը: Յեկեղեկական տիրապետութիւններ-
ի սեկուլյարիզացիան: Լուսերական յեկեղեցին: Յեկեղեցին և
իշխանները: Ռեֆորմացիայի տարածվելը Յեկլրոպայում: Յվին-
գայի: Ռեֆորմացիան Սկանդինավիայում: Կարվինը ժրնեվում
և կարվինիզմի տարածվելը:

3-րդ ԵԱԲԱԹ. նոյեմբերի 24-ից մինչև 30-ը

7-րդ ԴԱՍ. — Հակառեֆորմացիա: Կաթոլիկական սեակցիա:
Յեկլիաների որդենի հիմնադրվելը: Ինվլիդիցիայի հիմնադրու-
ր: Լրագրության հետապնդումը: Տրիդենտական ժողով:

8-րդ ԴԱՍ. Կրկնողութուն անցածի:

ՀԵՂԱՓՈՆՈՒԹՅՈՒՆ ՆԻԴԵՐԼԱՆԴԻԱՅՈՒՄ (4 ժԱՄ)

1-ին ԴԱՍ. Նիդերլանդները հեղափոխության առաջ: Յերկ-
րի տնեսական դրութունը: Բրդեղենի արտադրութունը: Յեխա-
կան արհեստ: Մանուֆակտուրաներ: Արդյունաբերական կենտ-
րոններ: Ֆրանդերան և Բրաբանս: Առևտուր: Անտիերպենի նշա-
նակութունը: Գյուղատնտեսութունը: Չկնորսութունը: Հասա-
րակական դասակարգերի դրութունը: Նիդերլանդի քաղաքական
կազմը: Գլխավոր շտաբները: Գաբորուզների իշխանության
հաստատվելը: Կարլոս 5-րդ: Կրոնական հարց: Կաթոլիկականու-
թյուն և բողոքականութուն: Կալվինականութուն: Հարածանք
հերեթիկոսների դեմ: Ոպպոզիցիոն տրամադրութուններ:

4-րդ ԵԱԲԱԹ. դեկտեմբերի 1-ից մինչև 7-ը

2-րդ ԴԱՍ. Նիդերլանդական հեղափոխությունը Ֆրիսլայ 2-ի
քաղաքականությունը Նիդերլանդցիների վերաբերմամբ: Մարդա-
բիտա — Պարմսկու փոխարքայութունը: Բուրժուազիայի և ազ-
նվականության ոպպոզիցիան: Որանսելի:

Եզմոնտ և Գորն: Գեղերի պետիցիան: Ծարժման ընդարձա-
կումն ազգաբնակչության աշխատավորական շերտերի մեջ: «Սրբ-
բապատկերների յերկրպագումներ» Հերցոգ Ալբրա Եզմոնտի և
Գորնի զլխատումը: «Արյունալի խորհուրդ»: Բունսդրոպում:
Մասսաչական եմիգրացիա:

3-րդ ԴԱՍ. Նիդերլանդական հեղափոխությունը (չարունա-
կություն): Ապստամբութունը Հոլանդիայում: «Մուլային դե-
զեր»: Վիլհելմ Որանսկու բանակները: Հոլանդական շտապներ:
Ալբրախ և Նո կանչումը: Պաշարող գործերի քայքայվելը: Անտո-
րեպենի թալանումը (1576 թ.): Ժողովրդական ապստամբու-
թյուններ հաստատվում: «Հանտական խաղաղարարություն» (1576):
Դասակարգային հակասութուններ: Հեղափոխական շարժման
զարգացումը Ֆրանդիայում և Բրամանտում: Քաղաքացիական
պատերազմները Ֆրանդիայում: Բեսեցիոն շարժումները Բալո-
նական պրովինցիաներում: Հակահեղափոխութուն:

Դրությունը Հյուսիսում Ուտրիխտյան Ունիան (1579 թ.):
Հեղափոխության հանրագումարը: Բուրժուական կարգերի աճ-
բասնդումը հյուսիսային պրովինցիաներում: Ռեստավրացիան
հարավում:

4-րդ ԴԱՍ. Բուրժուական կարգերի հաստատումը Հոլանդիա-
յում: Հոլանդիայի տնտեսական ծաղկումը: Հոլանդիայի պայքա-
րը առևտրական առաջնության համար: Հոլանդական ազդեցու-
թյան տարածումը Հնդկաստանում: Մրցութուն Պորտուգալիա-
յի հետ: Առևտրական հարաբերություններ Պարսկաստանի, Չի-
նաստանի և Յապոնիայի հետ: Բստ-հնդկական կամպանիա: Ա-
ռևստուր ամերիկացիների հետ: Պայքար Իսպանիայի դեմ:

Գաղութային թալան: Հոլանդիայի յեվրոպական առևտուրը:
Ամստերդամը, վորպես յեվրոպական կապիտալների զլխավոր
չուկան: Հասարակական դասակարգերի դրութունը: Դասակար-
գային պայքար: Իեմոկրատական շարժումներ: Պլուտոկրատիա
յի հաղթանակը: Քաղաքական կազմը:

ՅԲԱՆՍԻԱՆ 16-րդ Դ.Դ. (7 ժԱՄ)

5-րդ ԵԱԲԱԹ. դեկտեմբերի 8-ից մինչև 14-ը

1-ին ԴԱՍ. Ֆրանսիան 15-րդ դարի վերջին և 16-րդ դարի
առաջին կիսում: Արդյունաբերության և առևտրի զարգացումը:
Գյուղատնտեսութուն: Թագավորական իշխանության ամրանա-
լը: Ֆրանցիսկ 1-ին: Յեկեղեցու դրութունը (Կոնկորդատ
(1559): Խոսքական արշավանքներ: Միանի գրայումը: Ֆրան-
ցիսկ 1-ինի և Կարլոս 5-րդի պատերազմները: Ֆրանսիայի պար-
տությունը: Յերկրի քայքայվելը: Կատոլիկամբրեզի հաշտու-
թյունը (1559): Ազնվականների, գյուղացիների և քաղաքացի-
նրի դրութունը:

Հումանիզմը Ֆրանսիայում: Բարլե: Կալվինիզմի տարած-
վելը:

2-րդ ԴԱՍ. Հուդեոտական պատերազմներ: (Հուդեոտա-

կան) — քաղաքացիական պատերազմների սկիզբը Ֆրանսիայում : Պատերազմի պատճառները : Դասակարգային ուժերը : Ֆեոդալները և թագավորական իշխանությունը : Ուղղակից թագաբանություն : Հուգենոտական պատերազմների ընդհանուր ընթացքը և նրա առանձին մոմենտները : Վալուա, Գիզերը և Բուրբոնները : Յեկատիրինա Մեդիցի : Բարժուղիմեսյան գիշեր : Ոտարեկերացիների միջամտությունը : Իսպանիան և Անգլիան : Ալաթոլիկական լիգան : Յերեք Հենրիխների պատերազմը : Գիզի և Հենրիխ 3-րդի սպանությունը :

3-րդ ԴԱՍ. Հենրիխ 4-րդ Բուրբոն : Քաղաքացիական պատերազմների վերջը : Նանտի Եզիկար (1598) և հուգենոտների իրա վունքները : Գյուլագիական շարժումներ (Կրոկանի) : Տնտեսությունից պետականացումը և զարգացումը : Սյուլլի : Թագավորական իշխանությունից նոր ուժեղացումը : Ալստրիայի հետ կապելու պատրաստություն : Յեզիտները և Հենրիխ 4-րդի սպանությունը :

6-րդ ՇԱՖԱԹ — դեկտեմբերի 15-ից մինչև դեկտեմբերի 21-ը .

ՉՈՐՐՈՐԳ ԴԱՍ. Ռիչելյե և Մազարինի : Ֆեոդալական յերկպատակություններ Հենրիխ 4-րդի մահվանից հետո : Գլխավոր շտապները 1614 թ. յերրորդ դասի ուղղակից իշխան (1624-1642) . կոնիվ հոգենտյան հանրապետությունից դեմ : Իդյակների քան դումը : Բյուրոկրատական միապետությունից ուժեղանալը : Մազարինի և Ֆրանսիան : Արտաքին պատերազմներ և Ֆրանսիայի բարձրացումը :

ՀԻՆԳԵՐՈՐԳ ԴԱՍ. Լուգովիկոս 14-րդ (1643-1715) և միահեծանությունից ծաղկումը : Աբսոլյուտիզմի դասակարգային բնույթը : Կառավարությունից ապարատը : Բյուրոկրատիա : Մշտական զորք : Լյուգովիկոս 14-րդի դուրը : Կենցաղն ու կուլտուրան : Ֆրանսիական դրամականությունը . Կորնիլ, Բասին, Մոլիյեր :

Աբսոլյուտիզմի հաղթանակի ընդհանուր պատճառները և նրա տարածվելը Յեպրոպայում : Աբսոլյուտիզմի նշանակությունը կապիտալիստական հարաբերությունների զարգացման լատենակտից :

ՎԵՅԵՐՈՐԳ ԴԱՍ. Կոլբերի տնտեսական քաղաքականությունը : Կոլբեր : Մերկանտիլիզմ : Բուրժուազիայի դրությունը : Առեւտրի զարգացման հոգաբար : Ֆրանսիական դադուններ : Մրրցակցություն Նիդերլանդիայի և Անգլիայի հետ :

Կապիտալիստական հարաբերությունների սկիզբն արդյունաբերությունից : Մանուֆակտուրա : Մանուֆակտուրայի տեխնիկան : Բանվորները մանուֆակտուրաներում :

Գյուլագիություն : Աշխատավորական մասսաների շահագործման ուժեղացումը : Հարկերը : Վերսիտումը կրոնական հետապնդումների և Նանտի եզիկտի վերացումը (1685) : Ապստամբություններ Սեպենայում (1702) :

7-րդ ՅԵՎ 8-րդ (ԿԻՍԱՏ) ՇԱՖԱԹՆԵՐ 22 դեկտեմբերի մինչև 31 դեկտեմբերի .

ՅՈՒՆԵՐՈՐԳ ԴԱՍ. Լուգովիկոս 14-րդի պատերազմները : Ֆրանսիայի հեղեմոնիան յեպրոպական ցամաքի վրա : Պատերազմի իսպանական ժառանգությունից համար : Հակաֆրանսիական կոալիցիա : Յերկրի քայքայումը : Ոտարեկտյան հաշտություն (1713) : Արտաքին և ներքին քաղաքականությունից հանրազումարը : Ժան Մեյլյեի «կոակը» :

ԿՐԿՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՆՅԱԾԻ

8-րդ, 9-րդ ՅԵՎ 10-րդ ԴԱՍԵՐ, վտրից Գերմանիայի նյու-թերի կրկնությունից համար 1 ժամ, Նիդերլանդիայի 1 ժամ և Ֆրանսիայի 1 ժամ :

ԲՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ ՆՅՈՒԹՐ, ԲԱԺԱՆՎԱԾ ՇԱԲԱԹՆԵՐԻ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԱՍԱՐԱՆ

Յերկրորդ ֆառորդ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — Ծառերի գույնն աշնանը և տերևների Փափուկելը դիտելու համար կատարել աշնանային յերկրորդ եքսկուրսիան՝ մոտակա մի այգում — (1 ժամ) :

ՅԵՐԿՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Եքսկուրսիայից բերված նյութերի չուրջը գրույց — (1 ժամ) :

ՅԵՐՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Եքսկուրսիայից բերված նյութերը տեսակավորել և կարգի բերել (փակցնել, նկարել, այլոմ պատրաստացում) — (1 ժամ) :

ՉՈՐՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Առաջին և յերկրորդ եքսկուրսիաների արանքում բնկած ժամանակամիջոցում բնութիան մեջ առաջացած փոփոխությունների չուրջը գրույց — (1 ժամ) :

ՀԻՆԳԵՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Աշնան վերջին ամսիս ընթացքում կատարված դիտողությունների ամփոփումը. ամփոփման դրաֆիկան — (1 ժամ) :

ՎԵՅԵՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Աշնանային բոլոր ամիսների ընթացքում կատարված դիտողությունների ամփոփումը. ամփոփման դրաֆիկան — (1 ժամ) :

ՅՈԹԵՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Յերկրորդ քսուրդի ամփոփումը :

ՅԵՐԿՐՈՐԳ ԳԱՍԱՐԱՆ

Յերկրորդ ֆառորդ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — «Ընտանի և վայրի թռչուններ» թեմանախառնատարանական գրույց՝ աշակերտներին ծանոթ բնտանի կենդանիների և նրանց տված ոգուանների չուրջը :

Աշխատանք տանը. — Դիտել թե կատուն և շունը ի՞նչ շարժումներ են կատարում, ինչպե՞ս են վարում (կատուն մուկ բքու նելիս), հանդուտի վիճակները (թափերի և ծնունների կազմությունը, ախանջների և ընչացքների շարժումներն ու նրանց նշանակությունը, աչքերը) — (1 ժամ) :

ՅԵՐԿՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Շունը և նրա ոգտագործումը շատ տեղերում, դիտարկան շունը և պատերազմի ժամանակ նրա կատարած գործերը. ընդարձակ գրույց — (1 ժամ) :

Լծվող շների (հյուսիսային յերկրներում, ուրիշ սառուցյալ վայրերում, մանուփանդ սայլի լծվող շները), խուզարկու շների, պահպան շների և այլն վերաբերյալ հողավածներ կարգալ և խոսել նրանց չուրջը — (1 ժամ) :

ՅԵՐԿՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Շան և կատվի վայրենի ցեղակիցների նկարները ցուցադրելու միջոցով պարզել նրանց տարբերությունը և գրանցել տեսրում — (2 ժամ) :

ՉՈՐՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Կովի մարմնի արտաքին ձևի ու կենցաղի մասին համառոտ գրույց. կովի խնամքը (տակը մաքուր պահելը, կանոնավոր կերակրելը և այլն) — (1 ժամ) :

Կովը մեզ ի՞նչ ոգուաններ էտալիս (միս, կաթ, կաշի և այլն) : Կովի վայրենի ցեղակիցի մասին գրույց — (1 ժամ) :

ՀԻՆԳԵՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Ձիու մարմնի արտաքին ձևի և կենցաղի մասին համառոտ ծանոթություն : Ձին խնամելու կանոնների չուրջը գրույց — 1 ժամ :

Ձիու կարեորությունը սոցիալիստական շինարարության մեջ (նրա դերը քաղաքում, գյուղական տնտեսության մեջ, յերկրի պաշտպանության գործում՝ վորպես բանող ուժ) . ձիու վայրենի ցեղակիցի մասին համառոտ ծանոթություն — (1 ժամ) :

ՎԵՅԵՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Եչի և ջորու կազմվածքների արտաքին տեսքը, նրանց կենցաղը, նրանց խնամքը, նրանց կարեփորությունը սոցիալիստական շինարարության մեջ : Սրանք պիտի ուսումնասիրվեն գալատագիտական ծավալով — (2 ժամ) :

ՅՈԹԵՐՈՐԳ ՇԱԲԱԹ. — Ամփոփում առաջին քսուրդի կեսի և յերկրորդ քսուրդի :

ՈՒԹԵՐՈՐԳ (ԿԵՍ) ՇԱԲԱԹ. — Առաջին քսուրդի կեսի ամփոփումը :

ՅԵՐՐՈՐԳ ԳԱՍԱՐԱՆ

Յերկրորդ ֆառորդ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — Ի՞նչ է տորֆը. ինչպե՞ս է առաջանում : Տորֆ ստանալն ու նրա ոգտագործումը — (1 ժամ) :

Ածուխի և նրա տեսակների մասին ընդհանուր ծանոթութ-
յուն: Ինչպե՞ս և առաջանում քարածուխը: Յերկրի շերտերից
նրան ստանալու ձևերը: Տորֆի և ածուխի դերը սոցիալիստա-
կան շինարարության մեջ — (1 ժամ):

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԾԱՖԱԹ. — Գատարանում կատարել փայտի ած-
խացման փորձը: Արհեստական ձևով ածուխ պատրաստելու մա-
սին ծանոթության (ինչպե՞ս են պատրաստում) — (1 ժամ):

Նավթ. — Խորհրդային Միության նավթային շրջանները.
հեղափոխությանց առաջ և հետո նավթ ստանալու ձևերին և
միջոցներին վերաբերյալ հոգսածների ընթերցում և ուսուցչի
զրույց — (1 ժամ):

ՅԵՐՐՈՐԴ ԾԱՖԱԹ. — Նավթից ստացվող նյութերը: Այդ
նյութերի ցուցադրումը և ամփոփ ծանոթություն: Նավթի՝ ար-
դյունաբերության, գյուղական տնտեսության մեջ, ավիացիա-
յում և այլն ունեցած կարևորության վերաբերյալ հոգսածների
ընթերցում ու զրույց — (1 ժամ):

Աղբրեջանի նավթահանքերը: Բազալի նավթահանքերի վիճա-
կը պատերազմից առաջ և պատերազմից հետո: Բազալի նավթի
պատմությունից համառոտ ծանոթություններ — (1 ժամ):

ՉՈՐՐՈՐԴ ԾԱՖԱԹ. «Աշակերաններն ի՞նչ մետաղներ են ճանա-
չում և նրանից ի՞նչ են պատրաստում» թեմաքի միջոցով նախա-
պատրաստական զրույց մետաղների վերաբերյալ: Զանազան մե-
տաղներից պատրաստված առարկաներ դիտել — (1 ժամ):

Բացատրել մետաղների հատկությունը կոնկրետ որակիտների
միջոցով: Մետաղների ջերմության հաղորդիչ լինելու վերաբեր-
յալ փորձեր — (1 ժամ):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԾԱՖԱԹ. — Յերկաթ. յերկաթի հանքերը ԽՍՀՄ-
ում և Աղբրեջանում (Գալչեսան). նրանց դերը սոցիալիստական
շինարարության մեջ: Յերկաթի նշանակությունը մեր Փաբրիկ-
գործարաններում և մեքենաշինարարական այլ հիմնարկներում:
Կարողալ հոգսածներ յերկաթ ստանալու (հանքից) վերաբերյալ:
Ծանոթություն չուգուն և պողպատ ստանալու վերաբերյալ —
(1 ժամ):

Պղինձ. — Պղինձի հանքերը ԽՍՀՄ-ում և Աղբրեջանում (Գե-
տարեկ և այլն). նրանց դերն ու նշանակությունը սոցիալիստարարու-
թյան մեջ: Պղինձահանք. ցուցադրել բրոնզ, կարմիր պղինձ, պր-
զնձե դրամներ, ամաններ և համեմատել նրանց. ծանոթացնել
պղինձի և կլայեկի միացման յերևույթին: Պղինձի հատկություննե-
րի վերաբերյալ ընդհանուր ծանոթություն — (1 ժամ):

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԾԱՖԱԹ. — Ալյումինիում. ալյումինիումի հան-
քերը ԽՍՀՄ-ում և Աղբրեջանում (Գյանջայի գործարանը). նր-

քանց կարևորությունը սոցիալիստարարության մեջ: Ալյումինիումի
հատկությունները և նրանից ստացվող ոգուտները — (1 ժամ):

Հողից արծաթ ու վոսկի ստանալը. նրանց նշանակությունը
սոցիալիստարարության մեջ: Գրքից կարդալ նրանց հատկություննե-
րի վերաբերյալ հոգսածներ և զրույցներ — (1 ժամ):

ՅՈՒԹԵՐՈՐԴ ԾԱՖԱԹ. — Յերկրորդ քառորդի և կիսամյակի
ամփոփում:

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԾԱՖԱԹ. — Կիսամյակի ամփոփում:

Ծանոթություն. — Եքսկուրսիա մոտակա հանքը (յեթե
կա), պեղումների վայրերը: Եքսկուրսիայի ժամը պիտի մրտ
նի մյուս ժամերի մեջ՝ խոսքման կարգով (այդ հարցը համա-
ձայնեցվում է ռայոնական մեթոդ - բյուրոյում):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

ԲՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԲԱՌՈՐԳ

«Արմատապրուդների հողից սնունդ ստանալը և գյուղատն-
տեսության մեջ հողի վրա կատարվող ներգործությունը» թեման:

ԱՌԱՋԻՆ ԾԱՖԱԹ. — Հողի բազադրությունը (փոսած նյու-
թեր, կավ, ավազ և հանքային աղեր) ցույց տալ փորձի միջոցով
և հասկացնել: Հողի ջրային ռեժիմը (խոնավություն պահելն ու
ջուր ծծելը) — (2 ժամ): Հողի պարարտացման և խնամքի նշա-
նակությունը: Պարարտացման տեսակները. որդանական նյութե-
րով պարարտացում, (աղբ, մնացորդներ), հանքային պարար-
տացում. (ազոտ, ֆոսֆոր, կալիում և այլն) և կանաչային պա-
րարտացում — (1 ժամ):

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԾԱՖԱԹ. — Հողը պարարտացնելու կարևորու-
թյունը պարզելու համար գնալ Եքսկուրսիայի գյուղատնտեսական
փորձադաշտ և կամ ազրոկայան — (2 ժամ): Եքսկուրսիայի հաշ-
վառում — (1 ժամ):

ՅԵՐՐՈՐԴ ԾԱՖԱԹ. — Արմատի արտաքին և ներքին կազմու-
թյունը (արմատաթերեր, արմատի բջիջային կազմությունը, յե-
րակները և այլն). արմատի մեծանալը և տարածվելը — (1 ժ.):
Արմատի զանազան տեսակները: Բույսերի բխողքիական հատկու-
թյունների կապակցությունը բացատրել բուսական արմատների
տարբեր ձևերը — (1 ժամ):

Արմատի և արմատաթերերի նշանակությունը՝ բույսի սնունդ
ստանալու գործում: Արմատի լուծող ընդունակությունը — (1
ժամ):

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Հոգում լուծված հանքային աղերը բույսերի մեջ անցնելը — (1 ժամ) :

Դպրոցում պատրաստված (աճեցրած) արմատաթելի միջոցով կատարել սամոսի փորձը : Արմատից բարձրացող աննդանյութերի բույսի զանազան մասերը հասնելը և արմատաբլիչները անվելը (աննդանյութերն արմատին հասնելը) — (1 ժամ) :

Ամփոփել թեման — (1 ժամ) :

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — «Տերևների՝ ողից սնունդ ստանալը, բույսերի շնչառութիւնը և գոլորչիացումը» թեման :

Կանաչ բույսերի ողից անվելու ծավալը (բույսը և հողը, բույսի կազմութիւնը, կանաչ բույսերի անվելու գործում տերևների դերի մասին պատմական ծանոթութիւն) — (2 ժամ) :

Կանաչ բույսերի կողմից ածխածնի յուրացումը (ածխածնի բաժանումը ցուլց տվող փորձ) — (1 ժամ) :

ՎԵՅՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Լույսի տակ տերևների մեջ ուղաձուլումը : Բույսերի մեջ ոլիգանական նյութեր առանձնալու հիմնական պայմանները : Ողի հազեցվածութիւնը ածխածնով : Կանաչուլթյան առկայութիւնը կարևորութիւնը՝ առողջութիւնը համար : — (1 ժամ) : Գործնականորեն ծանոթութիւն տերևների բջիջային կազմութիւնը — (2 ժամ) :

ՅՈԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Ծանոթութիւն սերմերի մասին : բողբոջների կազմութիւնը : Բողբոջների դերն ածխածին յուրացնելու գործում : — (1 ժամ) : Լույսի և քլորոֆիլի դերը՝ ուղաձուլման մեջ (լույսի տակ և ստվերի մեջ աճող բույսեր, երկբարական լույսի տակ բույսեր աճեցնելու ձևերը և նրանց կախումը բույսից) :

Տերևների վիճակը ցողունների վրա և նրանց շարժումը 2 ժամ :

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Յերկրորդ քառորդի ամփոփումը :

ՎԵՅՅԵՐՈՐԴ ԳԱՍՐԱՆ

Յերկրորդ փառոց

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — Բուսական աշխարհի տարածման և զարգացման պատմական շրջանների անալիզը՝ դիտարկողական մասերի աշխարհի տեսակետից : Բուսական ձևերի փոփոխութիւնները և նրանց հետզհետե բարդացումը : Բուրժուական գիտնականների «կարծիքի» դասակարգային հիմունքները՝ բուսական աշխարհի փոփոխութիւնի վերաբերյալ :

Սոցիալիստական բուսաբանութիւնը արագ զարգացումը՝ բույսի դիտարկողական զարգացման վերաբերյալ նոր փառքեր :

և տալիս (Միչուրինի փորձերը և այլն) 1 ժամ : Ծաղկավոր բույսերը վորոշելը (2 ժամ) :

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Ծաղկավոր բույսերը վորոշելը փորձի միջոցով — (3 ժամ) :

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — «Կուլտուրական բույսերի բիոլոգիան» թեման : — Հացաբույսերի (ցորեն, գարի և այլն) բիոլոգիան : Հացահատիկային գլխավոր շրջանները իՍՂՄ-ում և Ադրբեջանում : Նրանց նշանակութիւնը սոցիալնարարութիւն մեջ — (1 ժամ) :

Լորիակերպ բույսեր (լորի, սիսեռ և այլն) — (1 ժամ) :

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Պտղարմատներ — (1 ժամ) : Բամբակի բույսը և նրա բիոլոգիան : իՍՂՄ-ում և Ադրբեջանում բամբակի գլխավոր շրջանները և նրանց նշանակութիւնը սոցիալնարարութիւն մեջ : Ադրբեջանը իՍՂՄ-ում բամբակային յերկրորդ դար լինելը — (1 ժամ) :

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Կանեփի և վուշի բիոլոգիան և նրանց նշանակութիւնը սոցիալնարարութիւն մեջ — (1 ժամ) : Թեյատու բույսերի (կանեփ, քենաֆ) բիոլոգիան : Թեյատու բույսերի նշանակութիւնը սոցիալիստական գործվածքային արդյունաբերութիւն մեջ — (2 ժամ) :

ՎԵՅՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Կաուչուկային բույսերի (գվայուլա, խանդրիլիա և այլն) բիոլոգիան : Կաուչուկային բույսերը իՍՂՄ-ում և Ադրբեջանի շրջաններում և նրանց դարգացման ճանապարհները : Կաուչուկային բույսերի տեղը ուսուցիչին արդյունաբերութիւն մեջ — (1 ժամ) :

Յուղատու բույսերի (արևածաղիկ, կնճութ և այլն) բիոլոգիան : Յուղատու բույսերն Ադրբեջանում և նրանց դարգացումը — (2 ժամ) :

ՅՈԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Ծխախոտի բույսի բիոլոգիան : իՍՂՄ-ում և Ադրբեջանում ծխախոտի տեսակները և նրա ստիկա շրջանները :

Դեղաբույսերի բիոլոգիան — (1 ժամ) : Յեկամուտն ավելայն նելու գլխավոր ճանապարհները : սոցիալիստական խոշոր տրնտեսութիւն գիտականորեն կազմակերպված բուսաբանութիւն համար միասնական ուղի — (1 ժամ) :

Դասընթացի ամփոփում — (1 ժամ) :

ՈՒԹԵՐՈՐԴ (ԿԵՍ) ՇԱԲԱԹ. — Անցածի ամփոփում :

ՅՈՒՅՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

ՅԵՐԿՐՈՂ ԲԱՌՈՂ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — Ամենաարժեքավոր ձկները, նրանց տեսակներն ու տարածվելը: Ձկան վորսը և նրա կապը ձկնորսների կյանքում սեզոնային գեպըների հետ: Ձկների բաղմանալու բիոլոգիայի վրա հիմնված ձկնորսների բարձրանալը: Ձկնաբուժության համար ծանոթացնել ձկան ամենաարժեքավոր տեսակներին — (2 ժամ):

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Ձկնատնտեսությունն Արբրեջանում Ձկնորսականները և նրանց նշանակությունը սոցիալարարության մեջ: Գորտի բաղմացումը և շերեփուկի դարգացումը: Շերեփուկի շնչառության կենդանական յերկու ստադիան — (2 ժ.):

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — «Յերկակենցաղներ» թեման: Գորտի արտաքին և ներքին կազմությունը, ցամաքում ևս ապրելու հետեվանքով նրա որգանիղմի բարդացումը՝ ձկան համեմատությունով: Գորտի բաղմացումը և շերեփուկի դարգացումը: Շերեփուկի շնչառության կենդանական յերկու ստադիան — (2 ժ.):

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Յերկակենցաղների պոչավոր ձկները (տրիտոն, ամբրետոն և այլն): Նրանց մարմնի կազմությունն ու բնախոտությունը (1 ժամ): Պերումներից հանված յերկակենցաղներ: Յերկակենցաղների ծագման և լոնարձակ չափով տարածվելու համար պայմաններ (քարածխի դարաշրջանի խոնավությունը, չափազանց առք կլիման, սպորատու բույսերի ուժեղ դարգացումը, ջրափաղանները բույսերի միջոցով ճահճուտների վերածվելը, խոխիներով շնչառության անկարելի դառնալը — (1 ժամ):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Յերկակենցաղների մասին ընդհանուր ծանոթություն — (1 ժամ):

«Սողուններ» թեման. — Սողանների արտաքին և ներքին կազմությունն ու բիոլոգիան — (1 ժամ):

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Ոձ, նրա տեսակները, արտաքին և ներքին կազմությունները: Ոձի բիոլոգիան, թունավոր և անթուն ոձերի տարբերությունը — (1 ժամ):

Կրիաներ և կախորդիլոտներ. նրանց արտաքին և ներքին կազմությունն ու բիոլոգիան: Նրանց կազմության առանձնահատկությունները — (1 ժամ):

ՅՈՒՅՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Սողունների կարգաբանական լոնահանուր բնութագրերը: Սողունների տարբերությունը յերկակենցաղներից և նրանց դարգացման ամելի բարձր աստիճանի վրա

լինելու նշանները: Ժամանակով սողունների չափազանց շատությունը և յերկրի անցյալ շրջաններում նրանց վոչնչացման պատճառները: Սողունների ծագումը, փաղեմի սողունների հետ յերկակենցաղների ցեղակցությունն ու կապը, յերկակենցաղների և ձկների կենդանական շերմությունը փոխվող անասուններ լինելը: Ծանոթությունն այս անասունների ձմեռային ընդ ու անաքի ողի մասին փորպես միջոց ապրելու պայմաններին հարմարվելու՝ նրանց պատմական դարգացման հետեվանքով:

ՈՒՅՐՈՐԴ (ԿԵՍ) ՇԱԲԱԹ. — Ամփոփել յերկրորդ քառորդը (1 ժամ):

ՅՈՒՑՄՈՒՆՔՆԵՐ ԴԱՍ ՄՇԱԿԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՑԱԼ

ԹԵՄԱՆ — «Յերկակենցաղներ (ամօթիբներ*)»

ՅՈՒԹԵՐԱՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

«Յերկակենցաղներ» թեման մշակելիս պիտի լուսարանել հետևյալ գլխավոր խնդիրները.

1. Յերկակենցաղների կարգը բազմապիսի է զանազան որդա ներմերից :

2. Յերկակենցաղների որդանիղմների կարգմությունը համապատասխանում է սպրեյու պայմաններին :

3. Յերկակենցաղների մարմնի կազմությունը համեմատած ձկների հետ, ալելի ըարզ է. ցույց տալ փաստերով :

4. Յերկակենցաղների ծագումը՝ մարքսիստական բիոլոգիա յի տեսակետից :

«Յերկակենցաղներ» թեման կարելի չէ բաժանել հետևյալ դասաժամներին :

1. Գորտի մարմնի կազմությունը (2 ժամ) :

2. Գորտի բազմացումը և շերտիտակների զարգացումը (1 ժամ) :

3. Յերկակենցաղների պոչավոր ձևերը (1 ժամ) :

4. Անտանիմների խումբը. յերկակենցաղների ծագումը (հա նաձռներից գտնված ձևերը) — (1 ժամ) :

ԱՌԱՋԻՆ ՅԵՎ ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍԵՐԸ

ԴԱՍԻ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԹԵՄԱՆ. — Գորտի մարմնի կազմությունը

Գործնականորեն ուսումնասիրել գորտի մարմնի արտաքին և ներքին կազմությունը : Գորտի որդանիղմի առանձին մասերը

*) Այս նյութը թարգմանված է վորոչ անդեր սղերով և ազատ թարգմանելով :

միջավայրին հարմարվելու դիալեկտիկան : Գորտի ողտակարու-թյունն ու վնասակարությունը տեսնուլթյան :

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ ԴԱՍԻ ՀԱՄԱՐ

1. Կենդանի գորտ տերրարիումում .

2. Ալկոհոլի մեջ պահված գորտեր .

3. Գորտի մի քանի կմախք .

4. Նոր սպանված գորտ՝ բանարու համար .

5. Գորտի վոտի (յետևի) մատնաթաղանթի մեջ արյան շքր ջանառությունը դիտելու համար միկրոսկոպ .

6. Վաննաներ և գործիքներ (լանցետ, պինցետ, դանակ, լուրա և այլն) .

7. Գորտի վերաբերյալ հետևյալ նկարները .

ա) Գորտի արտաքինն ու ներքին կազմությունը ցույց տվող նկար .

բ) Գորտի արյան շրջանառությունը և

գ) Կմախքը ցույց տվող նկարները :

8. Գրիչ, թուղթ, սետին (մի քանի որդաններին վերաբերյալ բացատրությունները գրելու համար) .

9. Ստաբիլ դասագիրք կենդանաբանությունից :

ԴԱՍԻ ՊԼԱՆԸ

1. Ուսուցչի ներածական խոսքը .

2. Աշակերտների լաբորատոր աշխատանքն ուսուցչի վեկավարությամբ .

3. Լաբորատոր աշխատանքից հետո ուսուցչի ամփոփող զրույցը .

4. Աշխատանքը տանը (առաջադրություն) :

ԴԱՍԻ ԸՆԹԱՑՔԸ

«Գորտի կազմությունը» թեման իր բնույթով լաբորատոր աշխատանք է պահանջում :

Դասի նյութի, նպատակի և աշխատանքի ձևերի վերաբերյալ պարզաբանող նախապատրաստական զրույց աշակերտների հետ : Ապա, համաձայն գործիքների քանակի, աշակերտներին բաժանում է բրիգադների և սկսում աշխատանքը :

Աշակերտների լաբորատոր աշխատանքները կանոնավոր և արդյունավետ տանելու համար՝ ուսուցչի կենդանի մասնակցությունից բացի պետք է տալ հարցադրումների պլանավորած թերթիկներ : Թերթիկում պիտի նշել մոտավորապես հետևյալ վետերը .

1. Մատնելով չոչալեյ գորտի մաշկը և վորոչել նրա վորա

կը (խոնավութիւն, չորութիւն, բարեխառնութիւն և այլն) :

2. Դիտել գորտի աչքերը, քիթը, ականջները և տետրում նշել նրանց արտաքին տեսքը :

3. Դիտել գորտի վրտները և վորոշել նրանց տարբերութիւնները: Արու և եգ գորտերի առաջին վրտները թաթերի տարբերութիւնն ինչո՞ւմն է կայանում :

4. Դիտել գորտի յետևի և ցածի մասերը, վողնաչափը, արտաթորանքների և սեռական գործարանի անցքը :

5. Գորտի բերանը պինցետի ոգնութեամբ լայն բաց անելով դիտել լեզվի դիրքն ու ձևը: Պինցետով առաջ քաշել լեզուն և մատով ստորին և վերին ծնոտները շոշոփելով վորոշել առամ ունենալն ու չունենալը: Այդ առամները խածելու և պատառտելու համար պիտանի՞ յեն արդյոք :

6. Ճարել յեվստալիյան խողովակները և այլն :

Հարցաթերթիկը բաղկացած է յերկու մասից. առաջին մասում արված են գորտի արտաքին տեսքի վերաբերյալ հարցերը, յերկրորդ մասում՝ գորտը բաց անելու վերաբերյալ հարցերը: Գորտը ձեղքելուց, բաց անելուց առաջ նրան պետք է սպանել: Փորձից դեռ մոտ մի ժամ առաջ գորտը պիտի գցել մի բանկայի մեջ և քլորոֆորմի մեջ թաթախած բամբակ դնել այնտեղ ու բանկայի բերանը լայ ծածկել:

1. Մեռած գորտը դնել հերձման վաննայի մեջ մեջքի վրա և գնդասեղներով ամրացնել:

2. Փորի ցածի կողմից կմաղքը պինցետով մի քիչ բարձրացնել և, դանակի ծայրով ծակելուց հետո, դանակի ծայրով մաշկը կտրել դեպի վեր: Այդ պիտի կատարել աջապիտի զգուշութեամբ, վոր հյուսվածքներն ու ներքին գործարանները չվնասվեն:

3. Նույն ձևով բաց արեք նաև ձվիկները, նույնպես ուշադրութիւն դարձնելով, վոր մյուս ներքին գործարանները, մանապէս սիրտը չվնասի: Կտրելով նաև կրծոսիկը՝ հերձել մինչև վրուխը:

4. Յերկարութեամբ կտրելուց հետո, վորի թաղանթը պինցետով բարձրացնելով զգուշութեամբ բաժանեցեք հյուսվածքներին:

5. Փորի աջ և ձախ կողմից կտրել լայնութեամբ և յետ դարձնելով գնդասեղներով ամրացնել վաննային:

6. Վաննայի մեջ ջուր անելով նրա ներքին գործարանները (ուղտվել նկարներից) դիտեցեք:

7. Ճարել սիրտը և դիտել նրա ձևը. պատուել թորի թաղանթը, հանել սիրտը և ուսումնասիրել կառուցվածքը:

8 Ճարել սպիտակ թորը (տարածված է սրտի յերկու կողմերում) և նրան բավ դիտելու համար, մի համապատասխան խողովակով գորտի շոշոփողից ող մղեցեք թորքերի մեջ:

9. Ճարել սև թորը (վորի առաջին մասում, մուգ կարմիր) և դիտել նրա ձևը:

10. Սև թորը բարձրացնել դեպի առաջ և դիտել նրա տակ գտնվող լեզու պարկը:

11. Դիտել սաամբուր, բարակ աղիքը և հաստ աղիքը:

12. Դիտել պանդրեստի դիրքը բարակ աղիքների մոտերը: Իսկ հաստ աղիքի մոտերը՝ վայժաղը:

13. Դիտել վորի ամենավերջին մասում տեղափոխված և յերկամունքից արտաթորվող մեզը. մեղափամփուշտը:

14. Հանել ամբողջ ներքին գործարանները (միասին) և դիտել յերկամունքն ու մեղատար խողովակները (յերկամունքը վողնաչափի մոտերը, յերկարավուն և մուգ կարմիր գույն ունեն):

15. Յեթե բացված գորտը եգ է, գտեք նրա ձվարքը. մի գույք, դեղին գույնով: Իսկ յեթե վորձ է՝ յերկամունքները մոտ գտեք, լորու սերմի նմանվող սերմնարանը:

16. Ներքին գործարաններն ամբողջապես հանելուց յետո, պրեպարատը մաքուր լվանալ և վողնասյունի յերկարութեամբ ընկած սպիտակ նյարդները գտնել:

17. Դիտել գորտի վիզը:

18. Ձեռնել վմախքը, նրա առանձին մասերը և կոնքի կազմութիւնը:

Թեմայի պահանջների և դպրոցի պայմանների համաձայն, հնարավոր միջոցներն արահույժով սկսվում է աշխատանքը:

Ուսուցիչն աշխատանքի ժամանակ անցնում է և տգնում ու բացատրում առանձին առանձին աշակերտների և բրիգադների: Իսկ յեթե հարկ լինի (յերբ մեծամասնութիւնը չգիտե վորն է մոմենտ)՝ բացատրում է ամբողջ դասարանին, աշխատանքի ժամանակ պիտի ունենալ գորտի հերձման մոդելը, նկարը և կրմախքը:

Փորձից հետո ամփոփոխ գրույց աշակերտների հետ: Ձրույցի առանցքը պիտի կազմեն հետևյալ հարցերը:

1. Գորտերի տեսակները և նրանց տարբերող առանձնահատկութիւնները:

2. Գորտերի միջավայրերը, նրանց՝ միջավայրերի պայմանների հարմարվելը:

3. Գորտի շարժումների մասին խոսելիս համեմատել առա-

Ջին և յետևի վոտները. պարզել յետևի վոտների յերկար ու ու-
ժեղ մատների ավելի զարգացած լողաթաղանթի բխողգիան:

Միջնակարգ դպրոցի կենդանանոթային դասընթացի գրք-
խափոր նպատակներից մեկն էլ այն է, վոր աչակերտները յու-
րացեն՝ տարբեր միջավայրերում ապրելու հետևանքով տար-
բեր կառուցվածք ունեցող կենդանական աշխարհի մի ամբողջու-
թյուն լինելու իդեյան:

Գորտի շարժման որդանների սխեման ու ավելի բարդ կազ-
մություն ունեցող ցեղակից որդանիզմների շարժման սխեմայի
ընդհանուր սկզբունքի պարզաբանումը:

4. Գորտի մաշկի Փուսկիան և կազմության առանձնահատ-
կությունները բացատրել գորտի բխողգիայի հետ կապված (մոր-
թով շնչելը, կենցաղը, պարբարում չոչնչանալու համար մորթը
միջավայրի գույնի նմանվելը և այլն):

Մարմնի առաջին մասը. վիզ չունենալու պատճառով գլուխը
մարմին կպած լինելը. ինչո՞վ է մոտ ձկան:

Գորտի բերանի և լեզվի կազմության առանձնահատկու-
թյունները նրա սնվելու պայմաններին հարմարված լինելը:

Դիտել, վոր գորտի քթախոռոչն ու բերնի խոռոչը միացած
են, այնինչ ձկներին այդպես չէ:

Այս ձևով համեմատելով գորտի և ձկան որդանիզմների կազ-
մությունը, պարզել առաջինի ավելի բարդ, զարգացած լինելը:

Գորտն սննդի մեծ կտոր կուլ տալիս աչքերը դրա համա-
պատասխան շարժելը ցույց է տալիս՝ աչքերը բերանի խոռոչի
վերին պատին կպած լինելը (գորտի աչքի մասին խոսելիս պի-
տի նշել նաև նրա թաթթիչների բխողգիական նշանակությունն
ու գլխի մյուս մասերի առանձնահատկությունները):

Գորտի ձայնի (կրկուցի) գործարանի կազմությունը:

6. Ներքին գործարանների, մայնալանդ սրտի ու արյան
շրջանառության սխեման, ձկան հետ համեմատած, ավելի
բարդ ու զարգացած լինելը. մողեղների, նկարների ցուցադրու-
մով բացատրելուց յետո սխեմաները զծել տեսրերում:

7. Գորտի կենդանական ջերմության կախումն իր ապրած
միջավայրի տեմպերատուրայից և շատ ցուրտ տեղերում նրա
կենսական գործողությունների չափազանց թուլանալը:

8. Գորտի նյարդային համակարգության առանձնահատկու-
թյունները:

9. Գորտերի ոգտակարությունն ու վնասակարությունը սո-
ցիալիստական շինարարության տեսակետից՝ ցույց տալ կոնկ-
րետ որինակներով:

Ուսուցիչը սրանով դասը վերջացնելով՝ կենդանի անկյան և
տան համար առաջադրություններ է տալիս.

ԱՇԽԱՏԱՆՔ ՏԱՆԸ

1. Ակրարիումում (և կամ փոքրիկ լճացած վայրերում) վե-
րականգնել գորտի կենցաղը:

2. Կարգալ դասադրելից համապատասխան գլուխները (ու-
սուցիչը ցույց է տալիս):

ՅՆՐՐՈՐԴ ԴԱՍ

ԹԵՄԱՆ. — Գորտերի բազմանալը և շերտիուկի զարգա-
ցումը:

ԴԱՍԻ ՆՊԱՏԱԿԸ. — Գորտի բաղմացման և շերտիուկի ձե-
վավորությունները (մետամորֆոզա) քննելիս, գորտն իր դար-
դացման ընթացքում ձկների կազմությունը կրկնելն ու նրանց
չատ մոտ ցեղակից լինելն է:

ԴԱՍԻ ՀԱՄԱՐ ՊԵՏՔ ՅԵԿՈՂ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԱՐԱԳԱ-
ՆԵՐԸ.

1. Գորտի զարգացման աստիճանները ցույց տվող պրեսպա-
րատ:

2. Գորտերի ձու դնելը և մետամորֆոզան ցույց տվող
նկար:

3. Կենդանաբանության կայուն դասադիրք, դրիչ և թուղթ:

ԴԱՍԻ ՊԼԱՆԸ

1. Կապ անցած դասի հետ.

2. Գորտերը յե՞րբ, վո՞րտեղ և ի՞նչ չափով են ձու դնում:

3. Զվի կազմությունը:

4. Զվից մինչև շերտիուկ առաջանալը զարգացման շրջանի
առանձնահատկությունները:

5. Շերտիուկի կազմությունն ու նրա բխողգիան:

6. Շերտիուկի զարգանալով գորտ առաջանալը:

7. Առաջադրություն տան համար:

ԴԱՍԻ ԸՆԹԱՑՔԸ. Դասն սկսվում է անցյալ դասի շուրջն
հարցեր տալով: Ապա ոժանդակ միջոցների ցուցադրումով (այ-
կոհով մեջ պատրաստված գորտի զարգացումը, նկարներ և
այլն) պարզարանել հետևյալ խնդիրները:

Գորտերը ձու դնելուց հետո, ձվերի մեծ մասը, անտաշտ-
պան մնալու պատճառով, վոչնչանալը: Շատ ձու դնելը բխող-
գիական հեղեղից առ զվոչնչացման: Բխողգիական այս յերե-
վայրի վրա առանձնապես ուշադրություն դարձնել:

Գորտի ձուն թափանցիկ, լորձնային զանգվածով ծածկված մի բլիջ լինելը: Զվարձիչը բեղմնավորվելուց մոտավորապես մեկ ժամ հետո սկսում է բաժանվել յերկու մասի: Բաժանումը խիստ արագ կատարվելու պատճառով, շատ չանցած նրանից բազմաբլիջ որդանիզմ է առաջանում: 15-20 որ հետո շերեփուկ է առաջանում և սկսում է ջրում լողալ: Պարզել, սիր ձվից մին չեվ շերեփուկ առաջանալու դարգացման փուլը, ամբողջ կենդանական աշխարհի համար մոտավորապես նույնն է:

Շերեփուկի կազմութունն ու նրա բիոլոգիան (սնվելը, շն չառութունը, շնչառության գործարանների կազմութունը, շարժումները և այլն) անցնելիս, նրա բոլոր գործարանները ջրային միջավայրին հարմարված լինելու վրա հրապիրել աշակերտների ուչադրութունը:

Շերեփուկից մինչև գորտ առաջանալը վորոչ գործարանների ամբողջապես անհետանալը, մի քանիսի՝ ուլրիչ գործարանների վերածվելը և մի քանի նոր գործարաններ առաջանալը, կատարելագործվելու տեսակետից նրանց մեծ նշանակութունը: Նրանց դիպեկտիկան:

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆՅՈՒՆ Ե ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

1. Լճացած ջրերից կամ ճահճատներից ձարել գորտի ձվեր և դնել ջրով լցված բանկայի մեջ, դնել արևոտ տեղում և հետո վել ամեն որ, թե ի՞նչ փոփոխութուն է կատարվում. տեսածն ու դիտածը գրի առնել:

2. Կարգալ դասադրելից համապատասխան գրուխը (ոսուցիչի ցուցմունքով):

ՉՈՐՐՈՐԿ ԴԱՍ

ԹԵՄԱՆ. — Յերկակենցանդների պոչավոր ձևերը.

ԴԱՍԻ ՆՊԱՏԱԿԸ. — Ծանոթութուն յերկակենցաղների պոչավոր ձևերի կազմության և նրանց բիոլոգիայի վերաբերյալ:

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ. —

- 1. Կենդանի որյեկաններ (տրիտոն, սարամանդր և այլն):
- 2. Տրիտոնը, սարամանդրը և պրոտերը ալկոհոլի մեջ:
- 3. Նրանց արտաքինն ու ներքինը ցույց տալով նկարներ:
- 4. Կայուն դասադիրք, թուղթ և գրիչ:

ԴԱՍԻ ՊԼԱՆԸ

- 1. Կապ անցյալ դասի հետ:
- 2. Պոչավոր յերկակենցաղների խմբի մեջ մտնող կենդանիները:
- 3. Տրիտոնի միջավայրն ու բիոլոգիան:

- 4. Սարմանդրայի միջավայրն ու բիոլոգիան:
- 5. Պրոթեյի կենցաղն ու բիոլոգիան:
- 6. Պոչավոր յերկակենցաղների խմբի ընդհանուր բնութագրեր:

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԱՍԻ ԸՆԹԱՅԻՆ.

Դան սկսում է նրանով, վոր աշակերտներից մեկ յերկուսը պատմում են անպոչ յերկակենցաղների ընդհանուր բնութագրերը: Յետո ուսուցիչը ցույց է տալիս պոչավոր յերկակենցաղներին իրենց, նրանց պրեսպարատները, նրանց նկարները և սկսում նրանց վերաբերյալ նախադատորանստական գրույց:

Ուսուցիչը տրիտոնը ցույց տալով՝ նրա մարմնի կազմութունն ու բիոլոգիան բացատրելիս՝ ուչադրութուն պիտի դարձնի հետևյալ խնդիրների վրա.

Տրիտոնը մարմնի կազմության ընդհանուր ձևով մողեսին (սողունազգի) է նման:

Տրիտոնի մաշկը գորտի մաշկի պես փափուկ, պոչը շերեփուկի պոչի պես տափակ և թաթերը թույլ լինելու բիոլոգիական պատճառները:

Տրիտոնի մարմնի կազմության մասին տրվող բացատրութունն ու ծանոթութունները պիտի կապել նրա միջավայրի (ջուր և խոնավութուն) և կենցաղի հետ:

Տրիտոնի և նրա ձագի մարմինների կազմութունը համեմատելով՝ նրանց տարբերող նշանները գրի առնել տետրում:

Տրիտոնից հետո անցնել սալամանդրին: Կանգ առնել միայն նրա սպեցիֆիկ հատկութունների վրա:

Պրոթեյի սպեցիֆիկ հատկութունները՝ ձեռքի տակ յեղող ոժանդակ միջոցների ոգնությամբ: Նրա աչքերի ուղեխմենտը՝ կապված նրա կենցաղային պայմանների հետ: Ռուզիմենդի մասին ընդհանուր ամփոփ գաղափար:

Ամբողջ դասի ընթացքում տրված գիտելիքների ամփոփումով վերջանում է դասը:

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՅԱՆ ՅԵՎ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

1. Դիտել տրիտոնի լողալը և նրա կենցաղային մյուս գործողութունները և գրել տետրում:

2. Տրիտոնը ջրից հանել և դնել սեղանի վրա և դիտել, թե ի՞նչպիսի շարժումներ է կատարում ջրից դուրսն յեղած ժամանակ:

3. Դիտել և պարզել կենդանի անկյունում գտնվող սալա-
մանդրայի և պոչավոր խմբի մեջ մտնող մյուս որդանիզմները
կենցաղային յերևույթները:

4. Կայուն դասադրքից կարգալ համապատասխան գլուխը
(ուսուցչի ցուցմունքով):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԳ ԴԱՍ

ԹԵՄԱ. — Անոտանիների խումբը: Յերկակենցաղների ծա-
գումը (հանածոներից նարված ձևերը):

ԴԱՍԻ ՆՊԱՏԱԿԸ. — Անոտանիների խմբի մասին ընդհանուր
ծանոթություն և յերկակենցաղների ծագումը:

ԴԱՍԻ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ:

1. Ալիոհոլի մեջ պահված պրեսպարատներ.
2. Անոտանիների խմբի կենդանիներին վերաբերող նկարներ.
3. Թուղթ ու գրիչ.
4. Կայուն դասադրք:

ԴԱՍԻ ՊԼԱՆԸ:

1. Կապ անցյալ դասերի հետ.
2. Անոտանիների խմբի մասին ընդհանուր ծանոթություն.
3. Հանածոներից ճարված յերկակենցաղների ձևերը.
4. Յերկակենցաղների խմբի ծագումը.
5. Յեզրակազույթյուններից ամենակարևորները դրանցել
տեսքում:
6. Առաջադրություն տան համար:

ԴԱՍԻ ԸՆԹԱՅԻՆ:

1. Դասն սկսվում է յերկակենցաղների խմբի կրկնությամբ
(ի՞նչ կենդանիներ են մտնում այստեղ).
2. Անոտանիների մասին գրի յեն առնվում հետևյալ խնդիր
ները:

Նրանք դենն մի քանի աստիճանոր յերկարություն և նման
են ոճի: Այս որդանիզմները Ասիայի, Աֆրիկայի և Հարավային
Ամերիկայի արևադարձային գոտիներում, մեծամասնությունը
հողի տակին, խոնավ տեղերում են ապրում և մնում են զանա-
զան վորդերով: Նրանց մորթը կազմված է ողակաձև մասերից,
աչքերը ռուդիմենտի յեն յենթարկված, վոր արդյունք է նրանց
ապրելակերպի և միջավայրի: Սրանցից մի քանիսը ծածկված են
փուշերով (ինչպես ձկները):

հարմանում են ձվերով: Մի քանիսի ձագերը ձվից դուրս
դալուց հետո վորոշ ժամանակ լողում են ջրի մեջ, իսկ մի քա-
նիսի ճուտերը ջրի մեջ լողալու բոլորովին կարիք չունեն:

3. Ստեգոսեֆուլների գտնված տեղերը, նրանց հետքերը
մնացորդները, յերկարաբանական վոր չըջանում առաջացած լինե
գիտելիքներ գիպագոտիների և նկարների միջոցով:

4. Ձկների մասին անցնելիս՝ խոսել նաև թոքերով շնչող
ձկների խմբի մասին: Ձկների այս խմբի մի մասից են ծագում
ցամաքում ապրող բոլոր վողնաչարավորների մյուս դասերը:

Ներկայումս թոքերով շնչող ձկները չի կարելի համարել
յերկակենցաղների դասի նախնիքները: Սրանց նախնիքները՝ ի-
րենց լողակներով ծովերի հատակներում շարժվող և այդպիսով
սողալով ափ դուրս յեկած, վոսկրակազմ և թոքերով շնչող
ձկների առանձին մի խումբ է յեղել: Ներկայումս այդ տեսակ-
ները չեն առանջանում: Նրանք վերջացել են, բայց գոցոլեոնդո
լոգիան (հանածո անասունների մասին գիտություն) մեղ ողնում
է նրանց մասին ճիշտ գաղափար կազմելու համար:

Այդ վարդի մի յերկակենցաղների և այժմյան յերկակենցաղ-
ների նախնիքը, մեծ մասամբ, ստեգոսեֆուլներ էլին փոչվում:

Ձրից ցամաք անցնելը ինդիվիդուալների որդանիզմների մեջ
չատ մեծ ու բարդ փոփոխություններ է առաջ բերել (չարժում-
ները, շնչելը, արյան շրջանառությունը և այլն փոխվել են):

Աչակերտները պիտի գան այն յեզրակազույթյան, վոր յեր-
կակենցաղների դասը մտնող կենդանիները ծագել են ձկների դա
սից:

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

1. Դասարանում գրածները տանը պատրաստել:
2. Կարգալ դասադրքի համապատասխան գլուխը (ուսուցչի-
չը ցույց է տալիս):

1934-35 ՈՒՍ. ՏԱՐՎԱ. ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԳԱՌՈՐԴԻ ՖԻԶԻԿԱՅԻ ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ ՆՅՈՒԹԻ ՈՐԱՑՈՒՑԱՅԻՆ ԲԱՇԽՈՒՄԸ ՎՈՉ ԼՐԻՎ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՅԻ ՀԱՄԱՐ

Համաձայն առաջին քառորդում տրված որացուցային բաշխման, վեցերորդ դասարանում պետք էր սկսել «Շարժման հարզոր դումը» թեմայի մշակումից, իսկ յոթերորդ դասարանում՝ «Ելեկ տրտկան եներգիան ջերմայինի փոխվելը» թեմայի մշակումից: Բայց վերոյհետև ուսումնական տարվա սկիզբը փոխադրվեց սեպտեմբերի 15-ն, ուստի յերկրորդ քառորդի նյութի պլանավորման ժամանակ, վերջին յերկու շաբաթվա նյութը տեղափոխվեց յերկրորդ քառորդը:

Աչքի առաջ ունենալով այդ հանդամանքը յերկրորդ քառորդի համար տրվում են հետևյալ թեմաները:

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

	Բաղաձ. դպ.	Գյուղակ. դպ.
1. Կարողութունն ու նրա չափումը	8 ժամ.	9 ժամ
2. Հասկացողութուն եներգիայի մասին:		
3. Շարժման հարզորումը	8 »	10 »
4. Փոկն ու հոլանիսը (չկիլ)	4 »	4 »
5. Պտտական շարժում	6 »	6 »
6. Մեխանիկայի կուրսից անցած գիտելիքների ստուգումը	2 »	2 »

Ընդամենը 28 » 31 »

Ծանոթություն՝ Ջերմության դասընթացն ամբողջովին մշակվում է յերկրորդ կիսամյակում:

ՅՈՒՅԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Ոմի որենըը	5 ժամ.	5 ժամ.
2. Ելեկտրական եներգիայի փոխվելը	9 »	9 »

3. Մագնիսականութուն և ելեկտրոն - մագնիսականութուն	9 »	9 »
4. Ելեկտրական եներգիայի՝ մեխանիկականի փոխվելը	6 »	6 »
5. Բառորդում կատարած աշխատանքների հաշվառը	1 »	1 »

Ընդամենը 30 » 32 »

Ծանոթություն՝ «Մեխանիկական եներգիայի՝ ելեկտրականի փոխվելը» թեման և ամբողջ «Լույս» բաժինը մշակվում է յերկրորդ քառորդում:

ՆՅՈՒԹԻ ՈՐԱՑՈՒՑԱՅԻՆ ԲԱՇԽՈՒՄԸ ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ Տ ՇԱԲԱԹ

ՄԵՆԱՆԻԿԱ. (Շարունակություն)

ԱՌՍՁԻՆ ՇԱԲԱԹ — Հասկացողութուն կարողության և նրա միավորի մասին՝ ձիու ուժը և վատտ 1 ժամ

2. Կարողության չափումը 1 »

3. Կարողության և աշխատանքի վերաբերյալ խնդիրների լուծումն 1 »

4. Ոգտակար գործողության գործակիցն ու նրա հաշվումը 1 »

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — 1. Ոգտակար գործողության գործակիցի վերաբերյալ խնդիրների լուծումը 1 »

2. Եներգիա: Կինետիկ և պոտենցիալ եներգիա 1 »

3. Տարբեր տեսակի եներգիաներ, մի տեսակ եներգիայի մյուս տեսակի փոխվելը 1 »

4. Եներգիայի պահպանման ու ձևափոխման որենըը և համառոտ հասկացողութուն մշտաշարժ մեքենայի պրոբլեմի մասին 1 »

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — 1. Լծակն ու նրա տեսակները, ուժերի անջությունը և աշխատանքի հասարակցման պայմանը 2 »

2. Լծակների գործածութունը տեխնիկայում և կեցողության մեջ: Ունելիք, միլրատ, լծակային մամուլ և այլն 1 »

3. Խնդիրների լուծումն լծակի բազովիների և ուժերն հաշվելու վերաբերյալ 1 »

ՉՈՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Շարժման հարզորումը պարանի միջոցով, ճախարակներ (անշարժ և շարժական ճախարակ) և նրանց համեմատումը 1 ժամ:

- 2. Պոլիսպրատ և վոլորան 1 ժամ.
- 3. Խնդիրների լուծումն պոլիսպրատների և ճախարակների վերաբերյալ 1 ժամ:

4. Լաբորատոր աշխատանք. —
Լծակների և ճախարակների վրա ուժերի հալասարակչու-
թյան պայմանների ստուգումն 1 ժամ:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — 1. Թեք հարթութուն. ուժերի
առնչությունը և աշխատանքների հալասարուժյունը թեք հար
թության վրա 1 ժամ:

2. Խնդիրների լուծումը թեք հարթության վերաբերյալ
1 ժամ:

3. Փոկային հաղորդում, հոլանդիկ պտույտների թվի և նը-
րանց տրամագծի հակադարձ համեմատականությունը 1 ժ.:

4. Ատամնավոր հաղորդում, անխիլ պտույտների թվի և ա-
տամների թվի հակադարձ համեմատականությունը:

Տարբեր տեսակի հաղորդումների գործադրությունը 1 ժ.:

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — 1. Վարժուժյունների և խնդիրնե-
րի լուծումն փոկային և ատամնային հաղորդումների վերաբեր-
յալ 1 ժամ:

2. Եքսկուրսիա դեպի արտադրություն 2 ժամ:

3. Հասկացողություն պտտական շարժման մասին, պտտա-
կան շարժման արագությունը տեխնիկայում (պտույտների թի-
վը մեկ րոպեյում) 1 ժամ:

ՅՈՒԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — 1. Հասկացողություն շրջադաշին
շարժման մասին, շրջադաշին շարժման արհաճատումը պտույտ
ների թվի և պտտման շտապիլի միջոցով 1 ժամ:

2. Վարժուժյունների և խնդիրների լուծումն՝ պտտական
շարժման ժամանակ յեղած արագությունը հաշվելու վերաբեր-
յալ 1 ժամ:

3. Իներցիան շրջադարձերի և պտտման ժամանակ. (ցուցա-
դրել փորձեր (դասը կապիում է շարժման առաջին որևէի հետ)
1 ժամ:

4. Կենտրոնախույս ուժ. — կենտրոնախույս մեքենան ու փոր
ձեր նրա հետ 1 ժամ:

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — 1. Մեխանիկայի կուրսի կրկնողու-
թյունն ու վարժուժյունների և խնդիրների լուծումն 3 ժամ:

2. Քառորդում կատարած աշխատանքների հաշվառք 1 ժ.:

ՅՈՒԵՐՈՐԴ ԴԱՍԻՐԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԾԱԲԱԹ. — 1. Կրկնողություն—հոսանքի ուժը,
հաղորդիչի դիմադրությունը և հոսանքի լարվածությունը 1 ժ.:

2. Ոմի որևէն ամբողջ շղթայի համար և լարվածության
հաշվեն Ոմի որևէի հիման վրա:

3. Խնդիրների լուծումը:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — 1. Պոտենցիալի անկումը և Ոմի ո-
րևէների գործադրությունը շղթայի մի հատվածի նկատմամբ
1 ժամ:

2. Լաբորատոր աշխատանք. — Հոսանքի ուժի, դիմադրու-
թյան և լարվածության հաշվելը շղթայի մասերում 1 ժ.:

3. Ելեքտրական հոսանքի կարողությունը, կարողության մի
ափորը՝ վատտ, հեկտովատտ, կիլովատտ և նրանց հաշվելը
1 ժամ:

4. Ելեքտրական հոսանքի կարողությունը. աշխատանքի
միավորը՝ ջաալ, հեկտովատտ-ժամ, կիլովատտ-ժամ և նրանց
հաշվելը 1 ժամ:

ՅԵՐՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — 1. Հոսանքի ջերմային ազդեցությու-
նը (փորձեր) 1 ժամ:

2. Չաալ — Լենցի որևէնը 1 ժամ:

3. Տարբեր ախիլ վարժուժյունների և խնդիրների լուծու-
մը հոսանքի անջատած ջերմության քանակը հաշվելու վերաբեր
յալ (տես՝ Ֆայելի — Ֆիդիկայի դասագիրքը) 2 ժամ:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — 1. Ելեքտրողուում և ջերմացուցիչ
գործիքներ 1 ժամ:

2. Լաբորատոր աշխատանք՝ Ելեքտրական յեռացուցիչի ող-
տակար գործողության գործակցի փորձերը 1 ժամ:

3. Շիկացման լամպը և վոլտյան աղեղն ու նրանց գործողու-
թյունը 1 ժամ:

4. Բնական և արհեստական մագնիսոններ: Արհեստական մագ-
նիսների տարբեր տեսակները: Մագնիսային բևեռներն ու նրանց
փոխազդեցությունը: Կողմնացուցյն ու նրա նշանակությունը
1 ժամ:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — 1. Մագնիսի կառուցվածքը 1 ժ.:

2. Մագնիսական դաշտ. մագնիսական սպեկտրը միևնույն և
տարբեր բևեռների միջև. ուժազիծն ու նրա ուղղությունը 1 ժ.:

3. Յերկրազնդի մագնիսական դաշտը 1 ժամ:

4. Հոսանքի մագնիսական դաշտի ազդեցությունը, առնչու-
թյունը և հոսանքի ուղղությունը և ուժազիծի միջև (պտուտակի
որևէնը)

- ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՇԱՐԱԹ.** — 1. Հասկացողութիւնն մազնխասկանյութական ելեքտրական բնույթի մասին 1 ժամ:
2. Ելեքտրոմագնիս. ելեքտրական դանդակ 1 ժամ:
3. Մորզէի հեռագրային սպարատը, կայանների սքեման (հաղորդման և բնույնիչի) 1 ժամ:
4. Հեռախոս և միկրոֆոն 1 ժամ:
- ՅՈԹԵՐՈՐԴ ՇԱՐԱԹ.** — 1. Մազնխասկանութիւն և ելեքտրոն — մազնխասկանութիւն (կրկնողութիւն) 1 ժամ:
2. Հոսանքով հաղորդիչի շարժումը մազնխասկան դաշտում. հոսանք շրջանակը 1 ժամ:
3. Չախ ձեռքի կանոնը: Ելեքտրոմոտորի կառուցվածքը և նրա սքեման 2 ժամ:
- ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱՐԱԹ.** — 1. Լարարատոր աշխատանքի փոքրիկ մոտոր հավաքելը և նրա աշխատանքը փորձելը 1 ժամ:
2. Ելեքտրոմոտորների գործադրութիւնը 1 ժամ:
3. Առաջին քառորդում անցած նյութի կրկնողութիւնը 1 ժամ:
4. Բառորդում կատարած աշխատանքների հաշվառը 1 ժ.:

Ք Ի Մ Ի Ա.

ՔԻՄԻԱՅԻ ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ ԿՅՈՒԹԻ ՈՐԱՅՈՒՅԱՅԻՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ 1934—35 ՈՒՍ. ՏԱՐԻՆ

ՅՈԹԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Յերկուրդ փառոզ

Շարաթը 2 ժամ. բնդամենը 7,5 շաբաթ — 15 քառ. ժամեր, վորոնցից 2 ժամ հաշվառում և 13 ժամ նյութի մշակման և ամբողջման համար:

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱՐԱԹ. — Թեմա — «Ոքսիդացում և վերականգնում» — շարունակութիւն (ակիդը տես 1-ին քառորդի նյութը): Վերականգնման ռեակցիան: Վերականգնումը վորպես ռքսիդացման հակառակ ռեակցիա: Վերականգնման դանաղան յերե վույթներ — ջրածնով, ածխով, ածխածնի ռքսիդով տաքացնելը: Հասկացողութիւնն ռքսիդացնող վերականգնման պրոցեսի մասին: Վերականգնման ռեակցիայի կիրառումը մետաղագործութեան մեջ (2 ժամ):

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱՐԱԹ. — Պարզ նյութերի կլասիֆիկացիան, մետաղներ և մետաղոյիղներ: Թեմա. «Ոքսիդներ, հիմքեր, թթուներ և աղեր»:

Ոքսիդների առաջանալը: Մետաղների ռքսիդների հիդրատացումը և հիմքեր առաջանալը (հիդրոօքսիդների):

Լարարատոր աշխատանք. — Կիրը հանդցնելը (դիտել հաղեցած կրի, կծու նատրոնի կամ կծու կալցումի լուծվելը ջրի մեջ) (2 ժամ):

ՅԵՐՐՈՐԴ ՇԱՐԱԹ. — Մետաղոյիղների ռքսիդների հիդրատացումը և թթուների առաջանալը: Թթվածնափոր թթուներ առաջանալը: Թթվածնափոր թթուներ (ծծմբական, ծծմբային, ածխային, ֆոսֆորային) և թթվածնագուրկ թթուներ (աղաթթու, ծծմբաջրածնաթթու): Թթուների անհիդրիտներ: Դուրս բերել անհիդրիտների ֆորմուլան թթվի ֆորմուլայից:

Լաբարատոր աշխատանքներ և դեմոնստրացիաներ .

ա) Ծծմբային գազի միացումները ջրի հետ .

բ) Ծոսֆորաթթվի անհիդրոլիզի հիդրատացիան .

գ) Ծանոթութուն թթուների . փորձել խիստ նոսրացած թթուների համը և նրանց ներգործությունը լակմանի վրա (2 ժամ) :

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ . — Աղեր . — Աղերի առաջացման օճակ-ցիաներ . թթու և մետաղ , թթու և մետաղօքսիդ , թթու և մետաղ — հիդրօքսիդ :

Լաբարատոր աշխատանքներ և դեմոնստրացիաներ :

1. Մետաղների (ցինկ , յերկաթ , մազնեղիում) ներգործու-թյունը թթուների վրա : Լուծույթներից դատել (զուլորչացման միջոցով) ստացած աղերից մեկը :

2. Թթուների ներգործությունը մետաղօքսիդների վրա (պը Դինձի օքսիդ , ցինկի օքսիդ) :

3. Պղինձ-հիդրօքսիդի լուծույթը թթվի մեջ (2 ժամ) :

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ . — Սկզբնական հասկացողություն մե-տաղների արժեքականություն մասին : Գիտենալ կարևորագույն տարրերի արժեքականությունը : Չեղօք և թթու աղեր : Թթվա-յին մնացորդների արժեքականությունը : Կրկնել անցած նյութը (2 ժամ) :

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ . — Աղերի , օքսիդների և մետաղհիդ-րօքսիդների ֆորմուլաներ կարգերու վարժություններ : Սկզբնա-կան օճակություններ ձեռք բերել մի և յերկհիմն թթուների ա-ղերի առաջացման օճակցիաների հալատարումներ կազմելու մեջ (2 ժամ) :

ՅՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ . — Սկզբնական հասկացողություն թը-թուների , օքսիդների , հիմքերի և աղերի կլասիֆիկացիայի ու նոմենկլատուրայի մասին (1 ժամ) :

Աչակերտների գիտելիքների հաշվառում (1 ժամ) :

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ . — Հաշվառում (1 ժամ) :

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Յերեռոդ Բառոդ

Շաբաթը 3 ժամ , ընդամենը 7,5 շաբաթ , — 22 քառ . ժամ , փորձեցից 1 ժամ հաշվառում և 21 ժամ նյութի մշակման և ամ-բասպնդման համար :

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ . — Թեմա «Ածխածին և սիլիցիում» , շարու-նակություն (սկիզբը տես 1-ին քառորդի նյութը) : զենեքատորա

յին և ջրային դազ : Ածխաթթու դազ : Նրա ֆիզիկական և քիմիա-կան հատկությունները : Ածխաթթու գազի առաջանալը բնու-թյան մեջ և նրա կլանումը բույսերի կողմից : Ածխաթթու գազի կիրառումը : Ածխաթթու և նրա աղերը : Աղերի հիդրոլիզը և ա-ղերի լուծույթների ներգործությունն ինդիկատորների վրա : Ածխաթթվի կալցիումական աղ և նրա բնական դանազանակեր-պությունը : Ջրի կոչությունը և նրա վերացման յեղանակնե-րը :

Լաբարատոր աշխատանքներ և դեմոնստրացիաներ :

1. Ջրային գազ ստանալը :

2. Թթվի ներգործությունը կարբոնատների վրա և ածխա-թթու գազ ստանալը : Ածխաթթու գազն անոթից-անոթ լցնելը : Բենզինի «հրդեհը» հանգցնելը :

3. Փորձել դանազան աղերի լուծույթները լակմուսով :

4. Մալումարի քաղքայումը սաքացման միջոցով (2 ժամ) :

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ . — Սոդա և պատաշ : Նրանց նշանակու-թյունը իՍՀՄ-ի Ժողովրդական տնտեսությունում մեջ : Սոդայի ար-տադրությունը քիմիաբան պրոցեսը Սոլվեյի յեղանակով : Մեթան և նրա առաջանալը բնության մեջ : Ճաճհային և հանքային գազ : Հանքային լապտեր :

Դեմոնստրացիա :

1. Մեթան ստանալը և ողի ու մեթանի խառնուրդի պայթու-ցիկ լինելը (3 ժամ) :

ՅԵՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ . — Հատկացողություն ածխածխածինների բարձրարժանություն մասին (առանձին կատակցիաճաքից ֆորմուլանե-րի) և նրանց նշանակությունը արդյունաբերությունում մեջ : Հա-մատ տեղեկություններ վառելանյութի մշակման մասին : Յաճ-բորակ քարածխի տեսակների գաղիֆիկացիան , փոշխանման վա-ռելանյութ , նավթի թորումը և վերամշակումը : Գազանման վա-ռելանյութեր : Վերամշակված վառելանյութի նշանակությունը իՍՀՄ-ի ինդուստրացման համար (3 ժամ) :

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ . — Անցած նյութի կրկնողություն և ամբա-պնդում : Սիլիցիում և նրա տարածումը բնության մեջ : Սիլիցիու-մի դերը յերկրագնդի կեղևի մեջ : Սիլիցիումի հատկությունը : Սիլիցիումի օքսիդ (կվարց և նրա տեսակները) Սիլիցիումի թը-թուները և նրանց աղերը (սիլիկատներ) : Հեղուկ ապակի և նրա կիրառումը :

Դեմոնստրացիա .

1. Սիլիկահողի և սիլիկատների դանազան տեսակների կո-լեկցիան :

2. Հեղուկ ասպակու քայքայումը և սիլիկաթթվի դոնգոդը բա-
տանալը (3 ժամ) :

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱՐԱԹ. — Հասկացողությունն պոլիսիլիցիտումա-
կան թթուների մասին: Բնական սիլիկատները, վորպես պոլիսիլի-
ցիտումական թթուների աղեր: Սիլիկատները, վորպես շինարարա-
կան նյութերի աղբյուր: Գլխավոր բնական սիլիկատներ: Սիլի-
կատային արդյունաբերություն: Հասկացողությունն ասպակու
կերամիտային կերամիկայի և ցեմենտի արտադրության մա-
սին:

Դեմոնստրացիա:

1. Կապարոքսիդի, սիլիկահոդի և սոդայի խառնուրդի հա-
լելը չորացրած կավի ձողի վրա (ասպակյա դլազուրի առաջա-
նալը):

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՇԱՐԱԹ. — Թեմա. «Տարրերի պարբերական սխե-
տեմը և հասկացողությունն նյութի կառուցվածքի մասին»: Տար-
րերի կլասիֆիկացիան: Մետաղներ և մետալոիդներ: Մի քանի
մետալոիդների մետաղական և մի քանի մետաղների մետալոիդա-
կան հատկութիւնները: Պարբերականության հայտնաբերումը ստոր-
րերի հատկութիւնների փոփոխման նկատմամբ ատոմային զի-
փոխման հնտեանը (3 ժամ):

ՅՈԹԵՐՈՐԴ ՇԱՐԱԹ. — Դ. Ի. Մենդելեևի որոնքը (մինչև
չրջանների համառոտ բնութագրերը) — (3 ժամ):

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱՐԱԹ. — Հալվածում աչակերտների դիտելիք-
ներ (1 ժամ):

ՔԻՄԻԱՅԻ ՅԵՐԿԺԱՄՅԱ ԴԱՍԻ ԿՈՆՍՊԵԿՏԸ ՅՈԹԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

ԴԱՍԻ ԹԵՄԱՆ. «ԹՔուներ»

ԴԱՍԻ ՆՊԱՏԱԿԸ. — Յուրջ տալ աչակերտներին դեմոնստրա-
ցիայի, լաբորատոր աչխատանքի միջոցով և դրել միլենոլյն ժա-
մանակ մետալոիդների ուղիղացման հիդրադացումը հավասա-
րություններով, թթուներ ստանալը: Մանթացներ տարբեր
թթուների բնորոշ հատկութիւնների հետ:

ԴԱՍԻ ՊԼԱՆԸ. — Անհիդրիտների հիդրադացումը և թթու-
ներ ստանալը:

2. Թթուների բնորոշ հատկութիւնները:

3. Թթուների անհիդրիտները և նրանց ֆորմուլան թթուներ-
ի ֆորմուլայից ստացումը:

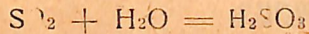
ԴԱՍԻ ԸՆԹԱՅՔԸ. — Դասը կազմակերպվում է զրույցի, դե-
մոնստրացիայի, լաբորատոր աչխատանքների և վարժութիւնների
միջոցով, վորոնց ընթացքում աչակերտներն ստանում են հա-
մապատասխան հասկացողութիւն և փորձառութիւն տվյալ
թեմայի մասին:

1. Դասն սկսվում է ծծմբային դաղը ջրի հետ միացնելու
դեմոնստրացիայից: Դասատուն (ախտեղ, վորտեղ չկա լաբոր-
րանտ) ածում է բանկայի մեջ մի քիչ ջուր, յերկաթյա դղալի
մեջ (վորն ամբարցրած է լարին և անցնում է խցանի միջով,
վորով ծածկված է բանկան) վառում է մի փոքրիկ կտոր ծը-
ծումբ, մտցնում բանկայի մեջ, ախպես վոր բանկան ծածկելու
ժամանակ դղալը հասնի մոտավորապես մինչև կեսը և ծածկում
խցանով: Յերը ծծմբի աչրումը դադարում է, հանում է դղալը և
բանկան ծածկում ձեռքով: Ջուրը լավ խնոցելուց հետո ածում է
կապույտ լակմուսի լուծույթ, վորով վորոշում է ստացված ծը-
ծմբային թթվի լուծույթը:

¹⁾ Տես 2-րդ քառորդի ծրագրային նյութերի որացուցային
բաժանման յերրորդ շաբաթը 1934—35 ուս. տ.

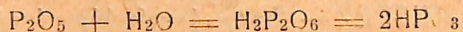
Ծանոթութիւն՝ Դասատուն զեմոնտարացիայից հետո (ռեակցիան լակմուսի վրա) ծծմբային թթվի լուծուցիլը չի թափում, փորովհետև այստեղ հարկաւոր է քայքայել, փոր ծծմբային թթուն վերականգնման հատկութիւն ունի և քայքայում է նյութերի գույները:

Դրանից հետո գրում է զբաւարտակի վրա ռեակցիայի հափասարութիւնը, փորը տեղի յե ունեցել ծծմբային գազի և ջրի մեջ:

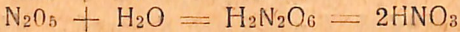
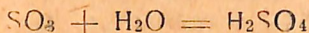

2. Դասի մյուս բաժնում դասատուն ցույց է տալիս ֆոսֆորական անհիդրիտի հիդրատացումը: Դրա համար փորձանոթի մեջ վերցնում է մի քիչ ֆոսֆորական անհիդրիտի սպիտակ փոշի. փորձանոթի մեջ ածում է ջուր, սկզբում կաթիլներով (ուշագրութիւն և դարձնում փորձանոթի ուժեղ տաքացման) հետո ածում է ջուրը հիդրատացումը հասցնում մինչև ֆոսֆորական անհիդրիտի բոլորովին լուծվելը: Ստացված ֆոսֆորական թթվի լուծուցիլի մեջ ածում է կապույտ լակմուսի լուծուցիլ:

Ինչպիսի գույնով է ներկվում լակմուսը նրանից հետո գրում է զբաւարտակի վրա ռեակցիայի հափասարութիւնը, փոր տեղի յե ունեցել ֆոսֆորական անհիդրիտի և ջրի մեջ:

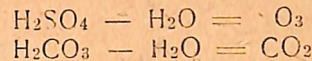
3. Իլլյուտարացիայից և զեմոնտարացիայից հետո դասատուն կազմակերպում է զրույց կանչելով զբաւարտակի մոտ աշակերտներին և գրել տալիս մետալոյդների ոքսիդների միացութիւնը ջրի հետ, հիմնովելով իրենց հայտնի որինակների վրա՝ «թթվածին, ոքսիդացում և վերականգնում» թեմայից:

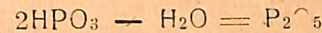
Չրույցի ժամանակ դասատուն աշակերտների ուշադրութիւնը դարձնում է այն հանդամանքի վրա, փոր թթունները ստացվում են, փոչ միայն անհիդրիտների միացութիւնից ջրի հետ և փոր դա միակ միջոցը չէ, այլ և ստացվում են ուրիշ ռեակցիաների միջոցով, փորոնց հետ կծանոթանանք հետո: Այստեղ վերջանում է յերկժամյա դասի առաջին մասը:

3. Ծանոթացնելով աշակերտներին թթունների ռեակցիաների հափասարութիւնը հետ, տալիս է միևնույն ժամանակ վարժու-

թիւններ համապատասխան թթունների ֆորմուլայից անհիդրիտի ֆորմուլա ստանալ: Որինակ.

Անհրաժեշտ է հիշեցնել աշակերտներին, փոր յեթե թթունների մեջ ջրածինը մի ատոմ է, թթունների ֆորմուլայից անհիդրիտների ֆորմուլա ստանալու դեպքում, հարկաւոր է վերցնել յերկու մոլեկուլ թթու: Որինակ.

4. Դասի մյուս մասում դասատուն տալիս է տեղեկութիւն, փոր բոլոր մետալոյդների ոքսիդների հիդրատները պատկանում են թթունների իոքսին: Բայց կան նաև թթուններ, փորոնք իրենց մեջ թթվածին չեն պարունակում — կոչվում են քքվածնագուրի թթուններ: Որինակ. ազոթթու, ծծմբական թթու և այլն: Անցնում է լաբարատոր աշխատանքին — փորձել ուժեղ թթունների լուծուցիլների համը և ազդեցութիւնը լակմուսի վրա: Դրա համար դասատուն (այնտեղ, փորտեղ չկա լաբարատոր) բաժանում է աշակերտներին փորձանոթներ, փորոնց մեջ դրված են տարբեր թթունների լուծուցիլներ: Աշակերտներն ապակյա ձողիկով վերցնում են այդ թթուններից մի մի կաթիլ փորձանոթների մեջ, առթի մեջ, մինչև կեսը ջուր են ածում, շարժում և փորձում համը կամ բաց թողնում լակմուսը (թուղթը կամ լուծուցիլը):

Ինչպե՞ս կարելի յե լակմուսի թղթի միջոցով յերևան բերել թթուններ:

5. Դասի հետևյալ մոմենտը — դասատուի զրույցն է աշակերտների հետ. թթունների մասին (աշակերտների յուրացրած որինակների վրա) դասը վերջանում է դասատուի համառոտ ամփոփումով:

ՏՆԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ. — Գրել տետրի մեջ.

1. Անցած նյութից հայտնի ռեակցիայի հափասարութիւնները: Մետալոյդների ոքսիդների հիդրատացումը:

2. Թթունների ֆորմուլայից անհիդրիտի ֆորմուլա ստանալը:

ԴԱՍԻ ՍԱՐՔԱՎՈՐՈՒՄԸ. — 1. Սպիրտային լամպ, բանկա 300-350 խորանարդ սանտիմետր խցանով, յերկաթե գդալ լարով, փորձանոթներ, սիպետականեր կամ ապակյա ձողեր և թաս:

2. Ֆոսֆորական անհիդրիտ, լակմուսի լուծուցիլ կամ թուղթ. թթուններ. ծծմբաթթու, ազոթթու և քայքայաթթու:

**1934-35 ՈՒՍ, ՏԱՐՎԱ 2-րդ ԳԱՌՈՐԴԻ
ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ ՆՅՈՒԹԻ ԲԱՇԽՈՒՄՆ ԸՍՏ
ՇԱԲԱԹՆԵՐԻ**

ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԱՐԱՆ

7 1/2 ՇԱԲԱԹ — 8 ԺԱՄ — ՇԱԲԱԹԸ 1 ԺԱՄ.

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — «Առաջին աշխատանքները թղթով» թե մայի շարունակությունը: Պտտան պատրաստելը: Թերթ պատրաստելը, ուղղանկյուն քառանկյունուց՝ քառակուսի ստանալու յեղանակը: Քառակուսու կենտրոնը գտնելն անկյունագծերի միջոցով: Քուլթ կտրելն անկյունագծերով, կանգնելով կենտրոնից (անկյունագծերի հատման կետը) 2 սմ. հեռավորության վրա: Պտտանի թեքը ծալելն ու գնդասեղ հազցնելը:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Ծրար պատրաստելը: Ուղղանկյուն քառանկյունաձև թղթերի պատրաստելը: Ուղղանկյունուց շեղանկյուն և շեղանկյունուց ուղղանկյուն ծրար պատրաստելը:

Անկյունները կտրելը և ծրարի սոսնձելը:

ՅԵՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Տետր պատրաստելը: 2-4 ուղղանկյուն հավասար թերթեր պատրաստելը: Վերադրումն իրար վրա, ըստ յերկարության ծալելը և կարելը տետրի ծալվածքով:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Թղթերի կոլեկցիա կազմելը: Բոլոր ծանոթ թղթերի տեսակներից կտրել 5-5 սմ. կամ 5-10 սմ. թերթ և տետրի 2 թերթի վրա շարքով փակցնել:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Ալբոմ պատրաստելու յեղանակը նույնն է, ինչ վոր տետրինը, տարբերությունը ձևի մեջ է:

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — «Կար և հյուսվածք»: Ծանոթություն գործվածքին: Թելի կառուցվածքը: Ասեղ թեքելը և հանգույց կապելը: Գործվածքը կտրելն ըստ ուղիղ թելի (քսակ պատրաստելը):

ՅՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Կարելը կարանով «առաջ» և «հետ»: Քսակի կարելը:

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Յերկրորդ քառորդի աշխատանքների հաշվառվելը և առաջին կիսամյակի աշխատանքների հանրագումարը:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

7 1/2 ՇԱԲԱԹ — 8 ԺԱՄ — ՇԱԲԱԹԸ 1 ԺԱՄ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — Ինչպե՞ս է կազմվում գերքը: Տետրերով կարելը (կամ «տպագրական թերթ»): Սղոցումը: Ֆորզպաց պատրաստելը:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Գրքի կարելը: Թուղ կտրելը: Թուղի ծայրերը քրքրելը, քրքրած մասերը ֆորզպացին փակցնելը և դեղքի մեջքը սոսնձելը:

ՅԵՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Գրքի յեղրերի կտրելը, կազմեր պատրաստելը և անկյունների սոսնձումը:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Կազմերի սոսնձումը և կազմին փակցնելը:

Գրքի շապկի և ֆորզպացի փակցնելը:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Գրադարանի գրքերը նորոգելը և գրադարանի համար բրոշյուրներ կազմելը:

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — «Կար»: Հաղուստն ու նրա համար գործածվող կտորները: Գործվածքի հատկությունը: Տարբեր գործվածքներ և թեքեր: Հաղուստ պատրաստելու հիմնական պլանները:

ՅՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Թաշկինակ ձևելը և կարելը (ավարտել տանը):

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Յերկրորդ քառորդի աշխատանքների հաշվառումը և առաջին կիսամյակի աշխատանքների հանրագումարը:

ՅԵՐՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

7 1/2 ՇԱԲԱԹ — 4 ԺԱՄ — 2 ՇԱԲԱԹԸ 1 ԺԱՄ

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Եքսկուրսիա դեպի տպարան (այնտեղ, վորտեղ աշխատին կա), վորտեղ յերեխաներին պետք է ցույց տալ, նրանց հասկացողությանը մատչելի, գրադարության, տպագրության, բրոշյուրովկայի և գրքեր կազմելու մոմենտները: Վորտեղ տպարան չկա, եքսկուրսիա գնալ կազմարանական արհեստանոց: Այդ էլ չլինելու դեպքում պետք է առաջին քառորդում պատրաստած տառերի ողնությամբ տպագրել լրողունքներ (յեթե միայն հնարավոր է):

ՉՈՐՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Ինչպե՞ս է կազմվում գիրքը (գրքի չափերը հանելը, Փորձաց պատրաստելը, կարելը, կազմերը պատրաստելը):

ՎՆՅԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Գրքերի յեզրերը կտրելը: Կաղմը, չափերը և Փորձացը փակցնելը:

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Յերկրորդ քառորդի աշխատանքների հաշվառումը և առաջին կիսամյակի աշխատանքների հանրագումարը:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԱՍԱՐԱՆ

7¹/₂ ԾԱԲԱԹ — 4 ԺԱՄ — 2 ԾԱԲԱԹԸ 1 ԺԱՄ

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — «Ջրային և ողբային շարժիչներ»: Թափվող ջրի աշխատանքը: Ջրային շարժիչներ: Ամբարտակի դերը: Վերևից հոսող ջրով անիվ պատրաստելը:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Տակից գնացող ջրով անիվ պատրաստելը:

ՎՆՅԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Ելեմենտար հասկացողութունը ջրային տուրբինային և ելեքտրականի կառուցվածքի ու աշխատանքի մասին կամ եքսկուրսիա դեպի մեքենադաս և ջրաղաց կամ դեպի ջրային շարժիչ:

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Յերկրորդ քառորդի աշխատանքների հաշվառումը և առաջին կիսամյակի աշխատանքների հանրագումարը:

Ծանոթություն. — Աշխատանքի բոլոր այն տեսակները, վորոնց կատարելը մեկ ժամվա ընթացքում մեկ աշակերտի ուժերից վեր կլինի, մենք ներստի յենք ունեցել աղբյուրի աշխատանքները կատարել կորեկտիվորեն:

Առաջին կիսամյակի վերջում անհրաժեշտ է, առաջին քառորդի ցուցմունքների համաձայն, դպրոցական ցուցահանդես կազմակերպել:

Մեկ շաբաթ — աշխատանք, իսկ մյուսը՝ նկարչութուն (հերթախմբորեն):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԱՍԱՐԱՆ

7¹/₂ ԾԱԲԱԹ — 23 ԺԱՄ, ԾԱԲԱԹԸ 3 ԺԱՄ

ՓՆՅՏԻ ՄՇԱԿՈՒՄԸ

ԱՌԱՋԻՆ ԾԱԲԱԹ. — Ներածական զրույց բնափայտի և նրա նշանակութան մասին՝ ժողովրդական տնտեսութան մեջ:

Մեր արհեստանոցը, դադգյահը, վորպես բանվորական տեղ: Ներքին կարգապահութան կանոններ:

Նյութերի տեխնոլոգիան. բնափայտը վորպես շինարարական և դործածական նյութ: Բնափայտի հիմնական հատկութունը. արագ և հեշտ մշակումը: Բնափայտի բացատրական հատկութունները: Հասկացողութուն սղոցած նյութերի մասին. տախտակ, 2 հաստ հաստ տախտակ, բարակ տախտակ:

Ունակություններ. — տվյալ տեղում հանդիպող բնափայտի տեսակները տարբերելը (լորենի, կաղնի, յեղենի, կեչի, թեղի, չամի) 3 ժամ:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Նշումը. հասկացողութունը նշան մասին: Անկյունադղի, ունիվերսալ, կարկինի կազմութունը: Նյութանցով ուղղվելու կանոնները:

Ունակություններ. — Կատարելի հասարակ նշումներ: Յերկարությամբ սղոցելը:

Պրակտիկ աշխատանք. — Տունկերի համար արկղ պատրաստելը 3 ժամ:

ՅԵՐՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Սղոցումը: Յերկարությամբ և լայնությամբ սղոցելը: Աղեղնասղոցի կառուցվածքը (լուչկավաթ պիլա): Ատամների միջև յեղած հեռավորութունների, ատամների մեծության և նրանց թեքության աղեղնությունը սղոցման արագության, աշխատանքի մարքության և ուժերի ծախսման վրա:

Ունակություններ. — Մշակվող նյութը կարողանալ ճիշտ ամրացնել դադգյահի վրա: Ըստ սղոցման բնույթի կարողանալ ընտրել սղոցը: Կարողանալ սղոցը հարկավոր անկյան տակ լարել: Կարողանալ սղոցն ուղիղ բռնել, շարժումներ կատարել և բանվորական դիրքը րնդունել: Կարողանալ յերկարությամբ սղոցել:

Պրակտիկ աշխատանք. — Հովհարի թեկեր պատրաստելը:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Սղոցել կանոնավոր սղոցելը (սուր, լարված), աշխատողի աշխատանքային դիրքը. դործիքը բռնելու և շարժումների աղեղնությունն աշխատանքի վորակի և արտադրողականության վրա: Բանվորական տեղ կազմակերպելու կանոնները՝ սղոցելու ժամանակ: Անխտանցության և նախադրույց ման միջոցները:

Ունակություններ. — Ընդլայնական սղոցումը:

Պրակտիկ աշխատանք. — Մատերիալ պատրաստելը շրջանակների, փայտացանցերի համար. տեսակավորելը 3 ժամ:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Ռանդելը: Ռանդայի կառուցվածքը: Կիսաֆուգանի կառուցվածքի առանձնահատկութունները:

Ռանդոզ գործիքների գործադրութեան հաջողականութիւնը: Բանվորական դիրքը, բունելը, շարժումները, սեղմելը, ուժ գործադրելը և շարժումների արագութիւնը պրոցեսի ժամանակ: Նախագգուչացուցիչ և անվտանգութեան միջոցները:

Ունակութիւններ. — Կազմակերպել բանվորական տեղը: Մշակելով նյութն ամրացնել դաղդյաճում, կարգել բերել ունդան և շերտերը:

Ռանդան ճիշտ պահել, շարժումներ կատարել: Կարողանալ ունդել: Քանոնով ստուգել:

Պրակտիկ աշխատանք. — Հովհարի թևի համար պատրաստած նյութը ունդել 3 ժամ:

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՇԱՖԱԹ. — 3-րդ, 4-րդ և 5-րդ շար. ունակութիւնները կրկնել և ամրացնել:

Պրակտիկ աշխատանք. — Ճաղերի (րեչյոտկա) շրջանակի համար պատրաստած մատերիայը ունդել, տեսակաւորել 3 ժ.:

ՅՈԹԵՐՈՐԴ ՇԱՖԱԹ. — Նույն ունակութիւններն են, ինչ վոր 3-րդ, 4-րդ և 5-րդ շար. կրկնել և ամրացնել:

Ունակութիւններ. — Բթակի (շիպ) սղոցելը և անցք փորել-Պրակտիկ աշխատանք. — Ճաղերի շրջանակներ համարելն ու ստանձնելը, տեսակաւորում 3 ժամ:

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱՖԱԹ. — Յերկրորդ քառորդի անելիքների հաշվառքը և առաջին կիսամյակի աշխատանքների հանրագումար 2 ժամ:

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԴԱՍՐԱՆ ՓԱՅՏԻ ՄՇԱԿՈՒՄ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱՖԱԹ. — Եփուրսիս դեպի ՄՏԿ նորոգող արհեստանոցները:

Փայտամշակման ցեղը դիտելը: Փայտամշակման մեխանիկական դաղդյաճները — սղոցող, ունդող և ծակող դաղդյաճներ: Արտադրողականութիւնը: Մեխանիկական դաղդյաճների եներգի ալի աղբյուրները: Աշխատանքը կազմակերպելը ցելիտամ: Պլան, առաջադրութիւն, ներքին կանոնադրութիւն, աշխատողների ֆունկցիաները, հաշվառք, սոցմրցութիւն 3 ժամ:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱՖԱԹ. — Նյութերի տեխնոլոգիան. բնափայտի մեխանիկական հատկութիւնները, չորացնելու կանոնները: Ծանոթութիւն արհեստական չորացման հետ: Սոսինձն ու նրա պատրաստելն աշխատանքի համար: Ներկեր — սոսինձային, յուղային, սկիպիդարային և ինչպէս և նրանց պատրաստելը: Փայտե իրերն ալը ներկերով ծածկելու միջոցները:

Պրակտիկ աշխատանք. — Նյութերը պատրաստելը (սղոցել,

ունդել) (մարգերի համար) շարքացանի (ձեռքով) 3 ժամ:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱՖԱԹ. — Փայտահատումը քեքև կացնով. կացնով աշխատելու կանոնները: Անվտանգութեան տեխնիկան:

Ունակութիւններ. — Տիրապետել կացնին: Յցեր տալիս ու սրելը, փայտ կտրտելը:

Պրակտիկ աշխատանք. — Մարկեր պատրաստելը 3 ժամ:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱՖԱԹ. — Սղոցում. — Սղոցման 5-րդ տարվա ունակութիւններն ամրացնելը: Քանոնիստ բթակների և ունկերի սղոցելը: Սղոցելը փոչ բարդ և կոը գծերով:

Ռանդում. — Ուսուցման 5-րդ տարվա ունակութիւններն ամրացնելը: Ակոսային և ազուլցի ունդելը:

Ծակիչ հաստաց. — Ծակիչ հաստոցի կառուցվածքի դիտաւոր մասերը (իլիկ, փամփուշտ, շարժող և ազատ փոկաւոր սեղմիներ): Ծակիչ հաստոցի կանոնները և հաստոցի խնամելը: Նախագգուչացման միջոցներն աշխատանքի ժամանակ:

Ունակութիւններ. — Իրերը հաստոցի սեղանի վրա դասավորել, ընտրել հարկաւոր դայլիկոնն ու փամփուշտին հաղցնել, հաստոցն աշխատանքի դնելը. արագութիւնը կանոնաւորել, հասոցը կանդնեցնել և դայլիկոնը հանել. հաստոցը յուզելն ու մաքրելը:

Պրակտիկ աշխատանք. — Մանկական աթոռ կամ սեղան պատրաստելը 3 ժամ:

ՀԵՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱՖԱԹ. — 3-րդ և 4-րդ շար. ունակութիւններն ամրացնելը:

Պրակտիկ աշխատանք. — Ալպարտել աշխատանքը 3 ժ.:

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՇԱՖԱԹ. — Գարծիքները սրելը. խարտոց, սրոց քար, կրոր սրոց, յուղաքար: Նյութեր, վորոնցից վերջիններս պատրաստուած են: Սրելու պրոցեսը նրանցից յուրաքանչյուրի վրա: Սրելու շրջանի առաւելութիւնները: Գործիքներ սրելու կանոնները: Անվտանգութեան տեխնիկան:

Ունակութիւններ. — Սրել յերկարութեամբ սղոցող սղոցը (հաստոցի վրա): Ընթացիկ շակումներ շրջանաձև սղոցի, սղոցի, յուղաքարի վրա՝ դուրերի թելերի ոժանդակ սրման հարմարանքի միջոցով և առանց նրանց:

Պրակտիկ աշխատանք. — Դարակ 3 ժամ:

ՅՈԹԵՐՈՐԴ ՇԱՖԱԹ. — 3-րդ, 4-րդ և 5-րդ շար. ունակութիւնների ամրացումը: Պրակտիկ աշխատանքն աւարտելը 3 ժ.:

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱՖԱԹ. — Յերկրորդ քառորդի աշխատանքների հաշվառքը և 1-ին կիսամյակի աշխատանքների հանրագումարը (2 ժամ):

ՄԵՏԱՂԱՄՇԱԿՈՒՄ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱՒԱԹ. — Մետաղներ, նրանց հատկութիւններն ու գործադրութիւնը: Սև և գունաւոր մետաղներ: Սև մետաղներէ տեսակները. յերկաթ, պողպատ, թուջ: Գունաւոր մետաղներէ հիմնական տեսակները. պղինձ, ցինկ, արծիճ, անագ: Հասկացողութիւն գունաւոր մետաղների ձուլմանը և նրանց գործադրութեան մասին:

Նշումներ. Մասշտաբային քանոն, գծիչ, քերիչ, կարկին և նրանց նշանակութիւնը: Նրանցով ոգտվելու կանոնները:

Ունակութիւններ. — Քանոնի, անկյունադրի, կարկինի, գծիչի և քերիչի միջոցով տեղերը նշանակել:

Մամլակներ. նրանց նշանակութիւնը, կառուցվածքի տեսակները: Նրանցով ոգտվելը և նրանց խնամելու կանոնները:

Ունակութիւններ. — Կաղմակերպել բանվորական տեղը և ճիշտ դասաւորել հարկաւոր գործիքները: Բանվորական գիրք 3 ժամ:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱՒԱԹ. — Մետաղահատում. — Մետաղահատման գործադրութիւնը: Մուրճեր, նրանց կառուցվածքը և նրանց ձևի ու կշիռի տարբերութիւնները, կախված նրանց նշանակութիւնից: Մետաղահատման ճիշտ յեղանակները: Նախադրուչացման միջոցները մետաղահատման ժամանակ:

Ունակութիւններ. — Կաղմակերպել բանվորական տեղը և ճիշտ դասաւորել գործիքները: Նյութերը սեղմել մամլակում: 3 մմ. հաստութիւն ունեցող շերտաւոր յերկաթը կտրել հատիչով մամլակի շուրթերի ուղղութիւնը: 1,6 մմ. հաստութիւն ունեցող յերկաթի շերտի կտրելն ըստ կանխորեն կատարած նշանակումների նարտոցով ոգտվելու կանոնները: Ավաղաթղթի մաքրիչի գործադրութիւնը: Բանվորական գիրք:

Պրակտիկ աշխատանք. — Պտուտակադարձի (հարթ) կամ վեշայկայի կարթ պատրաստելը 3 ժամ:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱՒԱԹ. — Առաջին և յերկրորդ շար. ունակութիւնների ամրացումը: 3 ժամ:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱՒԱԹ. — Պրակտիկ աշխատանք. — Կարթ հազուտի համար: 3 ժամ:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱՒԱԹ. Սղոցելը. — Յերկաթի սղոցի կառուցվածքը և նրան խնամելը: Մկրատի կառուցվածքը: Մկրատի և սղոցով ճիշտ աշխատելու ձևերը: Նախադրուչացուցիչ միջոցներ աշխատանքի ժամանակ:

Ունակութիւններ. — Կաղմակերպել բանվորական տեղը: Մատերիալը մամլակների մէջ ամրացնելը: Կանոնաւոր հազոցելը

սղոցի ժայպակներ հաստացում: Գործիքը ճիշտ վերցնել և սղոցել մետաղյա սղոցով 10 մմ. հաստութիւն ունեցող շերտաւոր յերկաթը. մինչև 1 1/2 մմ. ունեցող ձողաւոր յերկաթը կտրելը սղոցով, մինչև կես մմ. հաստութիւն ունեցող մետաղյա թեղը մըկրատով:

Ծակելը և դամելը (հակադարձ դամ): Համեմատել մետաղի ծակիչ հաստոցը փայտամշակման ծակիչ հաստոցի հետ:

Կարողանալ ոգտվել հաստոցի դամելու ճիշտ ձևերից:

Պրակտիկ աշխատանք. — Յերկաթի սղոցի կամ դաշկայի շարի կամ յետոտանի դպրոցի լարորատոր յիսայի համար 3 ժամ:

ՎՅՅԵՐՈՐԴ ՇԱՒԱԹ. — Ծրար շար. ունակութիւնների ամրացումը և աշխատանքի շարունակութեան ամրապնդելը 3 ժ.:

ՅՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱՒԱԹ. — Ծրարների ծրարումը: Արտաքին և ներքին ծրարներ, աջ և ձախ, նրանց գործադրումը. ամենատարածված ծրարների տեսակներն ու չափերը. ծակել ըստ ծրարի. մերմիկի և պրաշկաների կառուցվածքը:

Ունակութիւններ. — Ձևքի աշխատանքի միջոցով մեաշիկի ոգտութեամբ և դանադան պրաշկաներով կտրարել ծրարում 1/4 և 1/2 չափի:

ՅՈՒՅՄՈՒՆԻՔՆԵՐ ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ԹԵՐԻ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ 5, 6 և 7 ԳՍԱՐԱՆՆԵՐԻ ԾՐԱԳԱՅԻՆ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԲԱՇԽՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

1934135 ուս. տարվա յերկրորդ քառորդի որացույցային բաշխումը կատարված է 1934 թ. ոգոսոս ամսվա փոփոխութիւնների հիման վրա:

Փայտամշակումը տարվում է միմիայն 5 և 6 դասարաններում, իսկ 7 դասարանում, բացառապես — մետաղամշակում: Աշխատանքի բոլոր այն տեսակները, վարոնք մտցված են որացուցային պլանի մէջ, կտրելի յե ըստ դպրոցի կարիքի կամ կոլխոզի աշխատանքների անհրաժեշտութեան (կամ ՄՏԿ) փոփոխել, գործադրելով բոլոր տեսական առաջադրութիւնները, ինչպես զիտելիքների ծախար, նույնպես և ունակութիւնները:

Յեթե սովորողների քանակը 25-ից շատ է, ապա արդյունաշեմ աշխատանքի համար անհրաժեշտ է տեսական մասն անցնել ամբողջ դասարանի հետ, իսկ պրակտիկ աշխատանքների համար դասարանը բաժանել յերկու խմբի:

ՆԿԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ԾԵՓ

1934-35 ու. սարվա 2 րդ ֆառորդ ծրագրային նյութի բաշխումը ըստ շաբաթների

ԱՌԱՋԻՆ ԳԱՏԱՐԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչություն — Ապրիլիկացիոն աշխատանք — գունաավոր թղթերից ծաղիկներ կտրելն ու միազույն թղթի վրա փակցնելը (նկարչութիւն տեսարի մեջ)։ Ներկերի գույները (տոն) ճիշտ պորտոյումը։

Ծեփ. — Ծեփ կալից և դանազան նյութերից (տերևներ, ճյուղեր, ձողիկներ, մամուռ և այլն)։

Թեմա. — Թռչնաբուծարան (տնիկ, ծառեր, ցանկապատ թռչուններ, տուն և այլն)։ Ըստ յերեխաների պատկերացման։

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչություն — Ստանկերի նկարելն ու գույն տալը։

Ծեփ. — Սունկերի ձեփումն ու ստվարաթղթի վրա ամրացնելը, զարդարելով նրանց մամուռով, տերևներով, այսինքն այլ միջավայրով, վորտեղ նրանք աճում ու սնվում են։

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչություն — Նկարչութիւն ըստ պատմվածքի կամ ստանալորի։ Ստեղծագործական աշխատանք ըստ յերեխաների պատկերացման և յերեակալութիւն։

Ծեփ. — Տնային իրեր ձեփելը։

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչություն — Թիթեռնիկներ նկարելն ու գունաավոր մատիտներով ներկելը։

Նկարչություն. — Ապրիլիկացիոն աշխատանք։ Գունաավոր թղթերից թիթեռնիկներ կտրելը։ Գիտելիքների ամրացումը։

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչություն — Աղատ թեմա։ **Ձեռն.** Անհատական բնույթ կրող ստեղծագործական աշխատանք նկարչություն — Հայրիկը գնում է միթերքներ գնելու սայլով, ամանակով, երեքտարաբարչով, գնացքով, նախակով, յերե-

խաների պատկերացման ու հիշողութիւն համաձայն)։ Ստեղծագործական աշխատանք։

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչություն — Աղատ թեմա։ Ստեղծագործական աշխատանք (դաշտ, ծառեր, արեգակ, սարեր և այլն)։ Յերեխաների ֆանտազիայի և յերեակալութիւն զարգացումը։

Նկարչություն. — Հիշողութիւնը անիվ նկարելը առանց կարկինի, ձեռքով։

ՅՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչություն — Քտակուսիներ նկարելն առանց քանոնի սղնութիւն, պահպանելով կողմերի ճշտութիւնը (7 քտակուսի)։

Նկարչություն. — Ներկելով աշխատելը։ Ծանոթութիւն ներկերի և վրձինի գործածութիւն տեղնիկային։ 7 հիմնական գույներով (կարմիր, կապույտ, կանաչ, դեղին, սև, սպիտակ) վանդակը մաքուր թողնելով, շաքանակագոյն վանդակները ներկել, դուրս չգալով նրանց յեզրերից։

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Բոլոր նախընթաց աշխատանքների վերանայումն ու քննարկումը։

Կիսամյակի նյութերի հանրագումարը տալը։

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԳՆԱՄԱՐԱՆ

71/2 ՇԱԲԱԹ — 15 ԺԱՍ — ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 2 ԺԱՍ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչություն — Աղատ թեմա։ Ստեղծագործական աշխատանք։ Մեր սենյակն ըստ յերեխաների պատկերացմանն ու հիշողութիւն։ Կարելի չէ նկարել սենյակում գրադարան առանձին առարկաներ։

Ծեփ. — Պարզ ձև ունեցող ստիտը ձեփելը։ Աշխատանք ըստ հիշողութիւն։ Կարելի չէ ցույց տալ ստիտըն ու թաղցնել։

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչություն — Ստիտը նկարելն ըստ հիշողութիւն։

Ծեփ. — Ստեղծագործական աշխատանք։ Անասուններ և նրանց գոմը։ Աշխատանք արտադրութիւն համար ավելցուկ նյութերով (թուղթ, տերևներ, ձողիկներ, ճյուղեր, մամուռ և այլն)։

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչություն — Բանջարեղենի նկարելն ըստ հիշողութիւն։

Ծեփ. — Բանջարեղենի ձեփվածք, պահպանելով չափերի հարաբերութիւնները։

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Թմբուկ նկարելն ըստ հիշողութիւն։ Կարելի չէ ցույց տալ թմբուկը կամ նրա նկարը։

Ծեփ. — Սաղի կամ բաղի ձեփվածքն ըստ հիշողութիւն։

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչութիւն: — Նկարչութիւն ըստ պատմիւմքի կամ վտանայութի: Ստեղծագործական աշխատար: Թեման պետք և լինի անցվելիք նյութից:

Նկարչութիւն — Սազի կամ բազի նկարելը:

ՎԵՅՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչութիւն: — Ստեղծագործական աշխատանք: Պիտեբնեքը դնում են (թմբուկներով, դրոշակներով և այլն):

ՅԵՐՐՈՐԴ ԴՆՍՄԱՆ

7 1/2 ՇԱԲԱԹ — ՔԱՌՈՐԳՈՒՄ 4 ԺԱՄ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչութիւն: — Այդատ թեմա: Մենք ճաշում ենք: Ստեղծագործական աշխատանք:

ՅԵՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչութիւն: — Բանդակած (նկար ներով) նկարելն ըստ յերեխաների հիշողութիւն և յերեակալութիւն: Կարելի չէ պարզ ձև ունեցող սափար ցույց տալ:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչութիւն: — Նկարչութիւն ըստ պատմիւմքի կամ վտանայութի: Զրույցով և հարցերով ուղեկցվող ստեղծագործական աշխատանք:

ՅՈԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչութիւն: Տարբա յեղանակը: Զմեռ: Ստեղծագործական աշխատանք:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԱՍԱՐԱՆ

7 1/2 ՇԱԲԱԹ — ՔԱՌՈՐԳՈՒՄ 4 ԺԱՄ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչութիւն: — Հեռանկարի ուսումնասիրութիւնը: Փողոցի կամ յերկաթուղագծի նկարելը մտտիտով:

ՅԵՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչութիւն: — Գունափոր ֆոնի վրա գունավող խորանարդի և ձևի նկարելը (բնականից):

Նկարը թերթի վեճարանում տեղափորել կարողանալ, ճշտութեամբ վերարտադրելով նրանց մեծութիւն և ձևի հարաբերութիւնները:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչութիւն: — Լուցիլու բացած (փռած) տուփը նկարելը բնականից: Յուրաքանչյուր սեղանի վրա մի տուփ կա:

ՅԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԱՍԱՐԱՆ

7 1/2 ՇԱԲԱԹ — 8 ԴԱՍ — ՇԱԲԱԹԸ 1 ԴԱՍ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — Նկարչութիւն: — Բնական և աշխատանքին գունափորում ունեցող տերևներ նկարելը բնականից:

Պարզ ձև ունեցող յերկու տերև:

Գունափորման ճիշտ վերարտադրումը:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Հեռանկարի ուսումնասիրութիւնը: Նկարել յերկաթուղագիծ կամ հեռագրատուներով ճանապարհ և հեռանկարում հեռացող ուրիշ առարկաներ:

ՅԵՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Տուփի վրա կողքին կանգնեցրած խորանարդի նկարելը:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Զուգահեռանիմտի վրա դրած կոնի նկարելը: Յերկուան էլ ուղղահայաց կամ թեք դիրքով:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Մտնածի տեսք ունեցող պլակատի համար յոլոնեղ դրելը: Թեման՝ կոլլոտոլ:

ՎԵՅՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Նույնը:

ՅՈԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Սեղան նկարելը (բնականից):

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Կիսամշակում մշակած նյութի հանրագումարը տալ: Աշխատանքների վերանայումն ու քննարկումը:

ՎԵՅՅԵՐՈՐԴ ԳԱՍԱՐԱՆ

7 1/2 ՇԱԲԱԹ — 8 ԴԱՍ — ՇԱԲԱԹԸ 1 ԴԱՍ

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ. — Ողակ (տբուլ): Մունտայլիկացիա, այլինքն՝ նրան նկարելը մի քանի դիրքերում (չրջելով նրան): Լույս ու տուփը տարր: Աշխատանքը դրաֆիկական և մատիտով:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Նույնը:

ՅԵՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Հեռանկար: Թեման և՛ փողոցը կամ յերկաթուղագիծը (նկարել ներկերով):

ՉՈՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Նույնը:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Պարզի տերևի կամ ըստ ձևի նրա նման ալլ տերև նկարելը (բնականից): Ճիշտ կոնտուրը և պարզ յերեացող յերակները:

ՎԵՅՅԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Նույնը նկարել աշխատանքին գունափորմամբ (նկարել բնականից):

ՅՈԹԵՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹ. — Զրույց: Թեթև ծանոթութիւն արվեստի պատմութիւն: Արվեստի սագմերը նախնական հասարակութիւն մեջ: Յեղիարտուի արվեստը: Այն եպոխայի պահանջները: Զրույցը տանել պատմիւմքի ձևով:

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Կիսամյակում մշակած նյութի հանրագումար տալը: Աշխատանքների վերանայումն ու քննարկումը:

ՅՈՒԹԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

7 1/2 ԾԱԲԱԹ — 8 ԴԱՍ — ԾԱԲԱԹԸ 1 ԴԱՍ

ԱՌԱՋԻՆ ԾԱԲԱԹ. — Գլխարկ: Նկարել բնականից: Մի դասում վերջացնել: Արագ աշխատելու ունակութիւններ, առանց վնաս հասցնելու ստաբիլաներ վերարտադրելու տեխնիկային:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Մեջքը դեպի դասարանը կանգնած յերեխաների ուրվագիծը: Պարզ ու բնորոշ դժերով, առանց մանրամասնութիւնների: 2-3 յերեխաների առանձին-առանձին գծագրումը: Արագ աշխատելու ունակութիւններ, ուշադրութիւն դարձնելով գլխաւորի վրա, այսինքն՝ համեմատութեան և դրութեան վրա:

ՅԵՐՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Հասկացողութիւն կերպարվեստի հիմնական տեսակների մասին: Ճարտարապետութիւն, կենդանագրութիւն, քանդակագործութիւն (ժիւլյոպիս), պոլիգրաֆիկա: Առանձին դունավոր նկարների (գրքերում և հանրապիտան կան բառարաններում), պլակատների, դիտարկութեան ցուցադրելը:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Կտորի ֆոնի վրա թեք դրութեամբ դրված սափոր նկարելը (բնականից): Սափորն ըստ ձևի պետք է մի քիչ բարդ լինի նախընթացից:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Նույնը:

ՎՅՑԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Հարակիցել սրնամենտը, համաձայն աշակերտների պատկերացման: Աշխատանքն անհատակ է, ստեղծագործական:

ՅՈՒԹԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Նույնը ներկերով:

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԾԱԲԱԹ. — Կիսամյակում անցած նյութի հանրագումարը տալ: Աշխատանքների վերանայումն ու քննարկումը:

ՆԿԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԻ ԴԱՍԻ ԿՈՆՍՊԵԿՏ

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Փեմա՝ մեր սենյակը:
Ազատ նկարչութիւն:
Դասի նպատակը — Յերեխաների ստեղծագործական ընդունակութիւնների դարգացումը:

Դասի պլանը — 1. Ընդհանուր սկզբնական գրույցներ:
2. Նկարչութիւն, միաժամանակ ուսուցչի անհատական գրույցներ:

3. Կոլեկտիվ վերանայում:
Ժամանակ — մեկ ժամ:
Պարագաներ՝ տեսք, մատիտ, ռետին, ներկեր կամ գունավոր մատիտներ և վրձին:

Դասի ընթացքը. — Ուսուցիչը հարցնում է յերեխաներից՝ ի՞նչ կա իրենց սենյակում (ինչ առարկաներ): Ընտանիքը քանի՞ հոգուց է բաղկացած: Ինչո՞վ են դբաղվում հայրիկը, մայրիկը և ուրիշները: Ի՞նչ կենսամիներ են սպրում իրենց սենյակում: Դրա նից հետո առաջարկում է յերեխաներին ըստ ցանկութեան նկարել, ինչ վոր ուզում են: Որինակ՝ սրորոցում գտնվող յեղորրը կամ քրոջը մայրիկն սրորում է: Հայրիկը մոտնամաներ է նորո գում: Կատունը իր ձագերի հետ մտել է զամբյուղը: Ճաշը պատրաստ է և այլն: Յերեխաները կարող են ընտրել առանձին առարկաներ (կահ կարասի, ախտ, կենդանիներ և այլն): Ձրուցը տեսում է մոտավորապես 5-րուպե: Նկարելու ժամանակ ուսուցիչը չըջում է և նկարել զժվարացողներին գլխի գցող հարցերով ծանր դրութիւնից հանում է: Յեթե յերեխան տվյալ թեմայից բարբոս վին նկարել չի կարող, նրան պետք է թեմայի բնորոշութեան ապարեզում աղատ թողնել: Ուսուցիչը յերեխաների աշխատանքների վրա ուղղումներ չի մտցնում, միայն դիտում և խորհուրդներով ոգնում է: Նկարելու ցանկութիւնը չխափանելու նկատառու

մով, յերեխաների աշխատանքները չի քննադատում: Դատը վերջանալուց 10 րոպե անաջ պետք է համարել մի քանի լավ կտոր քաժ աշխատանք և ցուցադրել դասարանի առաջ: Ընդգծվում է մոզ թե կատարելու տեխնիկան, այլ Փանտաղիան, յերեխաների յերեակալութունը: Որինակ՝ ուսուցիչն ասում է. «Այ, տեսք, Գրիգորյանը ամէլ է տանն իր կյանքի ամբողջ պատկերը: Նրա մայրը չվացք է անում, հայրը պարան է դործում, յեղբայրը շար կերակրում է, սեղանի վրա դրած կա սափոր, հաց և այլն»: Թույլ յերեխաների աշխատանքը չի ծաղրվում, այլ ատվում է, թե յերեխան իր նկարին ինչ կարող եր ավելացնել:

Առաջադրություն տան համար

Ընտրել իրեն հետաքրքրող թեման և նկարել ներկերով կամ գունափոր մատիտներով:

ՄԻ ԴԱՍԻ ԿՈՆՍՊԵԿՏ
ՎԵՅԵՐՈՂԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Թեմա. — Ողակներ: Մուլտիպլիկացիոն աշխատանք:
Դասի նպատակը: Առարկան մի քանի տարբեր դեպքերում՝ ուղղաձիգ, հորիզոնական, թեք, սովորեցնել քննարկել: Տալ դրա ֆիկտիոն գրագետ և պարզ կտրված նկար:

- Դասի պլանը. — 1. Ողակն ուղղաձիգ դեպքում ամբացնել:
2. Նկարել:
3. Բեռը նոր դեքում ամբացնել:
4. Նկարել:

Ժամանակ — 2 ժամ:
Դասի ընթացքը. — Նմուշը կանգնեցնել ուղղաձիգ դիրքում: Բարձրության նշումը թերթի վրա, ատուղելով այն՝ մատիար բռնած, ձեռքը մեկնելու յեղանակով (աչքաչափ): Շարունակ րոտուղել յերկարության և յայնության հարաբերությունը: Փութ կոտությամբ կատարած նկարից հետո սովերք տանել շտրիխների միջոցով: Պատկերացնել ընկնող սովերք (յեթե նա յերևում է): Արդբանից հետո ողակը շրջել, թեքել և մորեն իրի վրա հանել:

Նկարել հորիզոնական դիրքում, նախ աչքի բարձրությունից ցածր, հետո աչքի բարձրությունից բարձր և աչքի բարձրության վրա: Ամեն անգամ սովերափոր կողմերը շտրիխափորել: Աշխատանքի պրոցեսում ուսուցիչը շրջում և տայիս է ցուցմունքներ, առանց մատիտով ուղղումներ կատարելու:

Առաջադրություն տան համար

Նկարել սափան՝ յերկու տարբեր դիրքերում (քնականից) և տալ սովերք, շտրիխափորելով աչք:

Խմբագիր—Չ. Գ. Փամկոչյան
 Տեխ. խմբ. Կ. Քառյանյան

Հրատարակող—Գրականության հաստիքապետություն
 Մասնաճյուղ № 7872 Յանվարի 1999 թ. (տպագրված է 100 օրինակով) Պր. 111 ինտերնացիոնալ
 Բակոպոլիգրաֆա ԲՄՊ Երևանի քաղաքում Սարգսյան-Եփիմովա 29

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0239133

53681

4111 2 II

НКП — АССР

Управление начальной и средней школы.

**Программно-методические материалы
к учительским конференциям**

Баку

1934
